ANDRIS KRIEKIS
ELISA FREIMANE

SATIKŠANĀS LITERATŪRĀ

2

ANDRIS KRIEĶIS
ELISA FREIMANE

SATIKŠANĀS LITERATŪRĀ

2

Latviešu valodas
aģentūra

UDK 821.174(07)
Kr530

Krieķis A., Freimane E.
SATIKŠANĀS LITERATŪRĀ. 2.
Mācību grāmata

Red. I. Vīduša. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2021, 146 lpp.

Mācību līdzeklis diasporas jauniešiem latviešu literatūras apguvei kultūrvēsturiskā kontekstā. Sagatavots atbilstoši ASV latviešu vasaras vidusskolas "Garezers" 2. klases programmai. Mācību līdzeklis noderēs arī ikvienam, kurš vēlas izzināt latviešu literatūras attīstību. Mācību līdzeklis veidots, ievērojot hronoloģisku dalījumu. Tajā, analizējot literāros darbus, tiek iepazīti G. F. Stendera, G. Merķeļa, Ausekļa, A. Pumpura, E. Veidenbauma, Aspazijas, Raiņa un R. Blaumaņa daiļrades aspekti cilvēka un latviešu tautas veidošanās, attīstības un izaugsmes kontekstā.

Katru nodaļu veido:

- atslēgas vārdi, kuri raksturo un palīdz atcerēties autoru,
- īss biogrāfijas pārskats,
- autora daiļrades pazīmju vispārīgs raksturojums,
- daiļdarbi, to fragmenti un uzdevumi analizēšanas rosināšanai,
- darbu fragmentos minēto vārdu un vārdu savienojumu skaidrojumi,
- apkopojuma uzdevumi,
- radošais uzdevums,
- padziļinātas izpratnes uzdevumi.

Redaktore un korektore *Iveta Vīduša*
Mākslinieks *Toms Polis*
Maketu veidojis *Edgars Švanks*

© Latviešu valodas aģentūra, 2021
@ Andris Krieķis, Elisa Freimane, autori, 2021
@ Toms Polis, mākslinieks, vāka dizaina un attēlu autors, 2021

ISBN 978-9934-617-02-7

SATURS

Ievads 5
Gothards Frīdrihs Stenders un viņa daiļrade 6
Garlībs Merķelis un viņa daiļrade 14
Auseklis un viņa daiļrade 24
Andrejs Pumpurs un viņa daiļrade 34
Eduards Veidenbaums un viņa daiļrade 53
Aspazija un viņas daiļrade 66
Rainis un viņa daiļrade 87
Rūdolfs Blaumanis un viņa daiļrade 116

IEVADS

1. Kā tu saproti vārdu "LITERATŪRA"?

2. Pastāsti, ko tu jau zini par latviešu literatūru!

3. Lasi vai klausies, ko par literatūru teikusi 12.klases skolniece no Latvijas! Kam no viņas teiktā tu piekrīti? Pamato savu viedokli!

Literatūra ir straume, dzenulis, dzīvības spēks, kas neļauj tautas upei izžūt. Viens no nozīmīgākajiem balstiem stabilai valstij ir inteliģenti, izglītoti iedzīvotāji. Nevar par tādu kļūt, ignorējot citu cilvēku viedokļus, nostāju un emocijas, kas paustas literārajos darbos. Sabiedrība attīstās līdz ar izglītību, izglītība līdz ar literatūru, – tie ir nesaraujami ķēdes posmi.

(..)

Latvju tautas varoņa simbols arī meklējams literatūrā, Andreja Pumpura varoņeposā "Lāčplēsis". Šis tēls simbolizē tautas diženumu, bet viņa varonība – latvieša drošsirdību, aizstāvot dzimteni no iebrucējiem.

(..)

Cilvēki vēl neapzinās, ka laika mašīna, ko zinātnieki tik ļoti mēģina izgudrot, jau eksistē, – tā taču ir literatūra, kas izved cauri jebkuram laikam un vietai.

(..)

Literatūra ir valodas elpošanas sistēma. Bez valodas nespētu eksistēt neviena nācija. Valoda, gluži tāpat kā apkārtējā vide, liecina par to, cik kārtīgi un apzinīgi cilvēki tajā dzīvo.

(Marija Garanča "Literatūra ir katras jaunas, augšuptiecošas nācijas nepieciešamība")

dzenulis – tas, kas motivē
balstiem – pamatiem
ignorējot – neievērojot
nostāju – attieksmi
ķēdes posmi – *šeit* daļas
diženumu – varenumu
eksistē – pastāv, ir
izved cauri – *šeit* parāda
nācija – tauta

4. Izvēlies <u>vienu</u> no piedāvātajiem izteikumiem un uzraksti savas domas par to! Skaidro, kā tu to saproti!

- Literatūra ir straume, kas neļauj tautas upei izžūt.
- Sabiedrība attīstās līdz ar literatūru.
- Literatūra ir laika mašīna.
- Literatūra ir valodas elpošanas sistēma.

Vecais Stenders Dānijas karaļa Frederika V galmam **izgatavoja divus globusus**.

Strādāja par mācītāju Sēlpils un Sunākstes draudzē.

Mācījās Subatē. Filozofiju un teoloģiju studēja **Jēnā** un **Hallē**.

Vecais Stenders **domāja par humānismu**.

Galvenā ideja – izglītots latvietis.

Atzina vienkāršo zemnieku un **cēla godā** viņa, tas ir, **latviešu, valodu**.

Vecais Stenders **apņēmās kļūt par latvieti**. Uz sava kapakmens lika iecirst **"Latvis"**.

Vecais Stenders nodarbojās ne tikai ar **teoloģiju**, bet arī ar **ģeogrāfiju**, interesējās par jaunākajiem **atklājumiem zinātnē**.

Vecais Stenders **ietekmējās no apgaismības laika** autoriem.

Dzimis **Sēlijā**.

Vecais Stenders savus darbus sacerēja un tulkoja **pēc zināmiem paraugiem**.

Rakstnieks, valodnieks, vācu tautības mācītājs

Gothards Frīdrihs **STENDERS**

(Vecais Stenders)

(1714 – 1796)

 # ziņģes # vienkāršais zemnieks # mācītājs # globusi # pamācības

Vecais Stenders un viņa daiļrade

- Vecais Stenders ir pirmais no vācu mācītājiem, kas latviešu valodā sarakstījis ne tikai garīgus rakstus, bet arī daiļdarbus un populārzinātnisku grāmatu.
- Vecais Stenders sarakstīja jaunāku, pilnīgāku latviešu gramatiku.
- Vecā Stendera sastādītā plašā latviešu – vācu, vācu – latviešu vārdnīca daudzus gadus tika izmantota latviešu valodas krājuma papildināšanai.
- Ikvienā savā darbā Vecais Stenders vēlas pamācīt.
- Vecais Stenders tā laika vācu dzejas paraugus izmanto, rakstot savas ziņģes.
- Vecais Stenders pēta latviešu valodu, klausoties, kā pati vienkāršā tauta runā.
- Saraksta grāmatu "Jaukas pasakas in stāsti", kurās sniegtas mācības, lai izglītotu latviešu tautu.
- "Jaukas pasakas in stāsti" bija pirmā laicīga, nevis reliģiska satura grāmata latviešu valodā.
- Pirmā zinātniskā enciklopēdija latviešu valodā bija "Augstas gudrības grāmata".
- Izveido "Bildu ābici", kurā katru burtu māca, izmantojot dzejolīti un zīmējumu.
- Vecais Stenders uzskatīja: "Tam, kas grib dzejot, vispirms jāprot latviski domāt un brīvi runāt."
- B.Dīriķis Vecā Stendera darbības raksturojumā uzsver: "Latviešiem pašiem, vēl dzimtbūšanā slodzītiem, nebija ļauts tiktāl mācīties, ka paši varētu savu valodu un rakstniecību kopt. (..). Šis goda vīrs, latviešu dvēseli caur garīgiem rakstiem kopdams, lūkoja arī viņu prātu cildāt un sirdsjušanu modināt caur gaišām mācībām, jaukiem stāstiem un lustīgām ziņģēm."

*** Visos tekstos saglabāta Vecā Stendera lietotā valoda.

1.UZDEVUMS.

Lasi fragmentus no Vecā Stendera "Bildu ābices" un veic uzdevumus!

Āboli ir bērniem dāvāti,
Kas pie grāmatām ir mudīgi.

dāvāti – doti, dāvināti

1.1. Par ko bērni saņem dāvanas?

1.2. Kāpēc viņi tās saņem?

1.3. Kāpēc šāda rīcība ir vai nav atbalstāma?

Cīruls cēlies dzied uz debesi;
Dievam dziedāt tu nepiemirsti!

cīruls – šeit cīrulis, skaisti dziedošs putns

1.4. Uzraksti, kā tu saproti rindu *Dievam dziedāt tu nepiemirsti*?

Ērzels valdāms ir ar pātagu;
Bērns, kas neklaus', dabū rīkstiņu.

ērzels – zirgs
valdāms – ar varu, spēku panākts, ka klausa
ar pātagu – ar priekšmetu, kurš paredzēts sišanai, veidots, pie koka piestiprinot auklu
rīkstiņu – žagaru (*šeit* žagarus)

1.5. Ko tu domā par šādu bērnu audzināšanu?

1.6. Kas mainījies mūsdienās?

Lācis zvērs, tomēr var izdīdīt;
Saimei kauns, kad nevar izmācīt.

izdīdīt – izdresēt
saimei –ģimenei
izmācīt – izskolot, izglītot

1.7. Kā rinda *Saimei kauns, kad nevar izmācīt* saistīta ar to, ka Vecajam Stenderam bija svarīgi, ka cilvēks ir izglītots? Kā ir mūsdienās?

Roze, tā ir jauka puķīte,
Bet vēl jaukāk' meita strādniece.

1.8. Kāpēc Vecais Stenders meiteni salīdzina ar rozi?

1.9. Ko Vecais Stenders domā par čaklumu un skaistumu?

2.UZDEVUMS.

Lasi fragmentu no Vecā Stendera ziņģes "Kurzeme" un veic uzdevumus!

Kurzeme mīļā, Dieva zemīte!
Vēl tevi apklāj Dieva paspārne!
Kungi un ļaudis aug kā ozoli,
Puiši un meitas zied kā magoni.
Kurzeme mīļā, Dieva zemīte!

meitas – meitenes, jaunas sievietes

zied kā magoni – zied kā magones

1.1. Ar ko tiek salīdzināti kungi un ļaudis? Kāpēc?

1.2. Ar ko tiek salīdzināti puiši un meitas? Kāpēc?

1.3. Kā teiciens *kā zem Dieva spārna* ir saistīts ar šo ziņģi?

1.4. Kāda bija cilvēku dzīve Kurzemē Vecā Stendera laikā?

1.5. Kāpēc Vecais Stenders šādi apraksta Kurzemi? Ko no tā var uzzināt?

3.UZDEVUMS.

Lasi fragmentu no ziņģes "Grāmatas" un veic uzdevumus!

Cienijamās līgaviņas,
Manas mīļās grāmatas!
Jūsas runas, jūsas ziņas
Ir man skaidras mācības,
Kas man rāda, ko nezinu,
Taisni stāsta, ko neminu,
Manu prātu izskaidro
Un man sirdi ielīksmo.

jūsas – *šeit* jūsu
mācības – *šeit* zināšanas
neminu – *šeit* nesaprotu, neatceros
taisni stāsta – pareizi, precīzi skaidro
prātu izskaidro – kļūst saprotams
ielīksmo - iepriecina

1.1. Kā Vecais Stenders raksturo grāmatas? Kāpēc?

1.2. Kā tu saproti ziņģes rindu *Jūsas runas, jūsas ziņas*?

1.3. Kāpēc Vecais Stenders raksta, ka pēc prāta izskaidrošanas man sirdi ielīksmo?

KOPSAVILKUMS

1. Uzraksti trīs argumentus, kāpēc Vecais Stenders ir nozīmīgs latviešu literatūrā un kultūrā!

1. _____

2. _____

3. _____

2. Uzraksti trīs mācības, kuras tiek sniegtas "Bildu ābicē"!

1. _____

2. _____

3. _____

3. Cik viegli no Vecā Stendera ābeces mācīties burtus? Pamato!

4. Izvēlies kādu burtu no latviešu alfabēta un saceri savu divrindi! Ilustrē to!

5. Kāpēc Vecā Stendera ziņģes var uzskatīt par latviešu dzejas pirmsākumu?

PADZIĻINĀJUMS

1. Lasi fragmentu no Vecā Stendera "Augstas gudrības grāmatas no pasaules un dabas" un pievērs uzmanību, kā tiek aprakstīts dzīvnieks! Pievērs uzmanību valodai, kā nosaukti dzīvnieki un ģeogrāfiskie nosaukumi!

Kad jau mūsu tēva – zemē liela dažadiba no zvēriem, lopiem, putniem, zivim, tārpiem, kukaiņiem un visādiem zemes-augļiem ronās, no kuriem katram sava īpaša vīze iraid, ko jūs vēl neesiet visur ismanijuši; kāda dažadiba nebūs vēl svešās zemēs atronama! Un patiesi, tā tas iraida. Jo tāļak viena zeme no mums iraid jeb jo tuvak pie ziemeļa, jeb jo tāļak no ta, tūdaļ liela savadiba iekš visām lietām, ja, paši cilveki liekās citadi būt. Cik simts un tūkstošas grāmatas neir no dabaspratigiem sarakstitas, un vēl neir viss ismanīts! Bet, ka jūs taču maģumā savu pasauli pazītu, stāstišu es jums, kas svešumā redzams. (..)

Tie pleķaini Tīģeri ir tie visniknaki un ļoti plosigi un tik ātri, ka reti viņiem kas var isbēgt. Viņi ne tik daudz tās gaļas ēd, kā viņi tās asinis dzer. Viņiem lielas līdzības ar Lūsa iraid, bet daudz lielaki. Viņa gaļums līdz ar viņa garu asti līdz pustreš asim stiepjās. Tie Panteri gan drīz us tādu pašu vīzi kā šie, bet ne tik lieli un ne tik ļoti asins dzērēji. Tas Leopards aridzan nikns un plēsigs un no tās pašas slakas kā viņi. Tā Hijēne līdzinājās vienam vilkam, bet ta ir lielaka un ļoti briesmīgs zvērs, kas cilvēkus un lopus rīj. Bes šiem ronās veļ daudz citi nikni un plosigi zveri, kas visvairak iekš Azijas un Avrikas iekš tiem lieliem tuksnešiem un mežiem maldās.

2. Aizpildi tabulu!

ZVĒRS	AR KURU ZVĒRU SALĪDZINĀTS	KĀ RAKSTUROTS?
TĪĢERIS		
PANTERA		
LEOPARDS		
HIĒNA		

3. Kāpēc Vecais Stenders stāsta par tādiem dzīvniekiem, kuri Latvijā nedzīvo?

4. Kāpēc Vecais Stenders dzīvniekus salīdzina ar latvietim zināmajiem (tiem dzīvniekiem, kuri dzīvo Latvijas teritorijā)?

5. Salīdzini Vecā Stendera lietoto un mūsdienu latviešu valodu (vārdu lietošana, rakstība u.c.)!

Strādāja par mājskolotāju muižnieku ģimenēs.

G.Merķelis ar lielu aizrautību **lasīja franču apgaismotāju darbus**.

Dzimis Vidzemē, Lēdurgas pagastā.

G.Merķelis **nav rakstījis latviešu valodā**, bet viņa darbu tēmas un idejas vēlāk iedvesmoja daudzus latviešu literātus.

Studēja medicīnu, valsts pārvaldes zinības, estētiku Vācijas universitātēs.

Mācījās Rīgas Domskolā, to pabeidza, mācoties mājās.

Strādājis par tiesas ierēdni, **žurnālistu** gan Latvijā , gan Vācijā.

Darbus rakstīja **lielā slepenībā**.

Pirmais, kurš **pievērsa uzmanību** latviešu tautai, tās **tiesībām**.

Interesējās par **ekonomiku** un **politiku**. Sekoja līdzi notikumiem literatūrā.

Vācu tautības rakstnieks, publicists, literatūrkritiķis

Garlībs **MERĶELIS**

(1769 - 1850)

 # Vidzeme # latviešu tauta #apgaismības idejas Latvijā # cieņa pret vienkāršo cilvēku # cilvēku tiesības

G. Merķeļa darba "Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimta beigās" tapšanas gaita un raksturojums

- Strādājot Rīgas apriņķa tiesā, iepazina bagāto arhīvu ar lietām par vācu muižnieku un vienkāršo latviešu zemnieku attiecībām.
- Darbs tiek izdots Vācijā, Leipcigā, jo Latvijā to neatbalstīja.
- Interese par Vācijā izdoto Merķeļa darbu radās gan Francijā, gan Skandināvijā.
- Cīņa pret šo darbu bija klusa. Tā pirmizdevumi tika ātri izpirkti un iznīcināti, lai neviens tos nevarētu izlasīt.
- Darbs latviešu valodā tika tulkots tikai 1905. gadā, un to varēja izlasīt paši latvieši.
- G.Merķelis darbā rāda, ka latvieši nav vergi, bet gan līdzvērtīga sabiedrības daļa.
- G.Merķelis uzsver zemnieka būtisko lomu valsts dzīvē. Ja tie pazustu, nebūtu arī valsts.
- G.Merķelis ļoti spilgti parāda, kā muižnieki iznīcina latvieti.
- Īpašu uzmanību pievērš, kā attieksme pret zemnieku ietekmē viņa izskatu un raksturu. Skaidro, kādēļ zemnieks var būt zemisks, ļauns, viltīgs. To pamato ar apstākli, ka viņam visu laiku ir jācieš netaisnība.
- G.Merķelis apliecina, ka tik nicinoša izturēšanās pret cilvēku ir pretrunā ar apgaismības idejām un cilvēcību. Tas ir jāizbeidz.

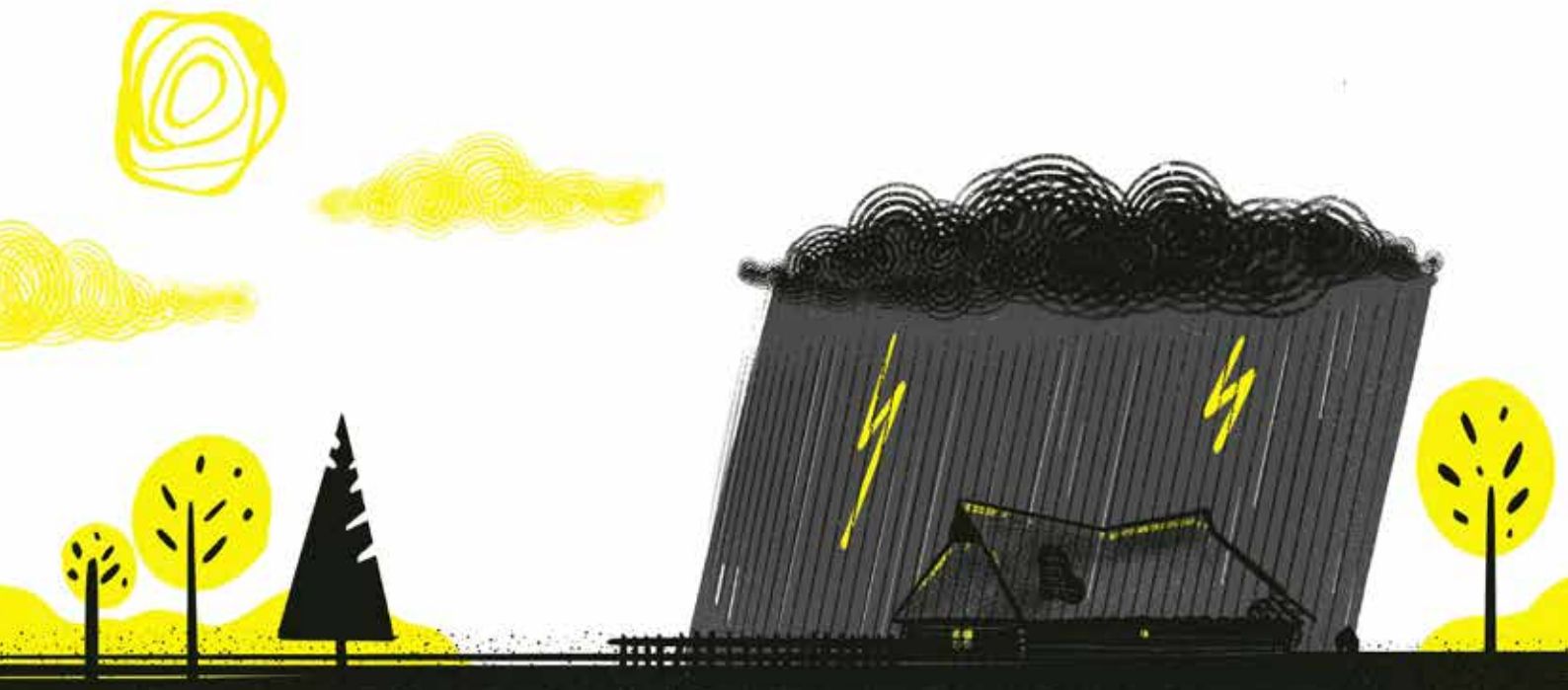

1.UZDEVUMS.

Lasi vai klausies 1.fragmentu no G.Merķeļa darba "Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimta beigās" un pievērs uzmanību latviešu zemnieka raksturojumam!

1.fragments

Ar sāpīgi skumjām jūtām es vedu savus lasītājus uz apsūnojušo, kluso būdu, kurā mīt posts un bēdas; uz kluso būdu, es saku, jo varmācīgo spaidu dēļ pašcieņas izraisīta kurnēšana vairs neuzdrīkstas atskanēt tās apkvēpušajās sienās. Visa senāk tik kareivīgā latviešu tauta tagad mierīgi nes savas važas, tā ir trula kā lauva, kas jau gadiem krātiņā vadāts apkārt dīkdienīgiem zēniem par izpriecu un kas tikai šad tad, klusi un drūmi rūkdams, izrāda savu nepatiku, - vai, pareizāk, tā ir mierīga kā mirējs, kas, iekšēju krampju mocīts, vairs nespēj vaimanāt par savām ciešanām, tikai viņa mirēja izskats, pārgrieztās acis un briesmīgās, lai gan retās krampju lēkmes izteic klātesošajiem, ko viņš jūt. Latvietim važas iegriezušās līdz pat dvēselei, ar dragātu garu viņš guļ zemē, līdz viņu uzraus kājās drudzis.

posts – *šeit* nabadzība
varmācīgie spaidi – piespiedu mocības
kurnēšana – sūdzēšanās
apkvēpušajās – netīrajās
važas – *šeit* apspiešana
trula – *šeit* nespējīga reaģēt
dīkdienīgiem – bez darba, slinkiem
vaimanāt – žēloties
ar dragātu garu – *šeit* emocionāli iespaidots

1.1. Kā tiek raksturotas *mājas, kur dzīvo* latvieši? Izraksti vārdus vai vārdu savienojums, kas to parāda!

_____

_____

1.2. Ar ko tiek salīdzināta latviešu tauta? Ko no šī salīdzinājuma var uzzināt?

1.3. Kā tu saproti vārdu savienojumu *nes savas važas*?

1.4. Skaidro tekstā lietoto frāzi *līdz viņu uzraus kājās drudzis*!

1.5. Kāds iespaids rodas par latviešu tautu, lasot šo fragmentu?

Kāds iespaids radās muižniekiem, lasot šo fragmentu? Kāpēc?

Kāds iespaids radās citur Eiropā, lasot šo fragmentu? Kāpēc?

Ko G.Merķelis panāca, uzrakstot un publicējot tieši šo fragmentu?

1.6. Ar saviem vārdiem raksturo lasīto/dzirdēto fragmentu! Pamato ar piemēru no teksta!

VĀRDS (TEVIS IZDOMĀTS)	PIEMĒRS NO LASĪTĀ TEKSTA

2.UZDEVUMS.

Lasi vai klausies 2.fragmentu un pievērs uzmanību zemnieka un kunga savstarpējām attiecībām!

2.fragments

Te mūs interesē tikai pirmā parādība. Pēc zemnieka apģērba un izturēšanās gandrīz nemaldīgi var noteikt viņa kunga raksturu. Ja kungs ir labsirdīgs un cilvēcīgs, tad zemniekam ir kārtīgas drēbes un brangs zirgs, viņš runā paļāvīgi un uzticīgi, bieži īsti pieklājīgi, un pieņem pasniegto dāvanu, draudzīgi, dažreiz zobgalīgi pateikdamies. Ja muižnieks nav skops, bet tikai varaskārs, tad zemniekā apvienojas ārējā labklājība ar nekrietnu pielīšanu un blēdīgu izmaņu.

Turpretī tas zemnieks, ko nospiež kunga mantkārība, velkas apkārt saīdzis, izspūrušiem matiem un skrandās, viņš ir tik bailīgs, ka tikko iedrošinās atbildēt uz svešinieka jautājumu, un skūpsta tam svārku stūri vai zābaku par visniecīgāko dāvanu, bieži pat ne par ko, ja vien iedomājas, ka svešinieks ir viņa kunga paziņa.

cilvēcīgs – tāds, kas izprot otru cilvēku

paļāvīgi – paļaujoties uz kādu

zobgalīgi – ar izsmieklu

varaskārs – tāds, kas vēlas valdīt

ar nekrietnu pielīšanu – ar negodīgu pielabināšanos

ar blēdīgu izmaņu – *šeit* ar viltību

nospiež – *šeit* apspiež

velkas – *šeit* staigā apkārt

saīdzis – neapmierināts

skrandās – saplēstā, novalkātā apģērbā

2.1. Veido tabulu!

KUNGA RAKSTUROJUMS	ZEMNIEKA IZSKATS

Kurš kungs pret zemnieku bija labestīgāks? Ko tas liecina par savstarpējo attiecību veidošanu?

2.2. Kā jutās katrs zemnieks? Kāpēc?

2.3. Paskaidro vai pastāsti par kādām līdzīgām situācijām mūsdienās kā kunga un zemnieka attiecības!

3.UZDEVUMS.

Lasi vai klausies 3. fragmentu un pievērs uzmanību zemnieka pozitīvajam raksturojumam!

3.fragments

Ja tas tā nebūtu, ja latvieti ar varu nenoturētu uz viszemākās kultūras pakāpes, tad viņš drīz izceltos augstāko mākslu, pat zinātņu laukā.

Viņš ir gudrs, attapīgs, asprātīgs, ja vien tam ir brīvs laiks un iespēja tādam būt. Gandrīz arvien viņš runā līdzībās un gleznās kā austrumnieki, un viņa spriedumi parasti ir ļoti pareizi, bieži dzēlīgi asprātīgi. Arī viņa tieksme uz amatniecību ir apbrīnojama. Nerunājot par to, ka latvietis pats izgatavo visādus mājsaimniecības un zemkopības rīkus, izņemot dzelzs izstrādājumus, viņu vidū ir daudz visāda veida amatnieku, kas gandrīz visi bez apmācības kļuvuši par tādiem un ko bieži pamatoti vērtē augstāk par vāciešiem. Dažkārt viens un tas pats cilvēks prot pat vairākus amatus. Tā A. muižā es redzēju kādu cilvēku, kas bija mūrnieks, zirgu kalējs un atslēdznieks, kā arī otru, kas bija dzirnavnieks, namdaris, galdnieks un dreimanis un strādāja tik labi, ka viņa kungiem pat vissmalkākajiem darbiem reti ievajadzējās vācu amatnieka. Bet visumā viņu apdāvinātība, ko katrā citā zemē apbrīnotu, tiem dara vairāk posta nekā laba. Muižnieki aicina šos amatniekus uz muižu arāju vietā, kuri tiem būtu jāsūta, un bez pārtraukuma liek savā labā strādāt. Cik netaisni,- jo laba amatnieka izpeļņa taču daudzkārt pārsniedz arāja dienas algu! -ja arī nerīkojas tā, tad dzimtcilvēkam tomēr nemaz neprasa, cik augstu viņš vērtē savu darbu, bet dod tam, cik grib, vai arī nedod nekā, un viņš nedrīkst ne pīkstēt.

attapīgs – tāds, kas ātri iemācās, saprot

asprātīgs – tāds, kurš prot pateikt kādu joku

spriedumi – *šeit* secinājumi, domas

dzēlīgi- *šeit* asi, kādu aizskaroši

amatniecība – prasme ar rokām kaut ko veidot (no koka, māla, metāla)

rīki – *šeit* priekšmeti kāda darba darīšanai

apdāvinātība – īpašs talants

amats – prasme ko īpašu darīt

mūrnieks – tas, kurš no akmeņiem mūrē mājas, krāsnis u.c.

kalējs – tas, kas no metāla izgatavo dažādus priekšmetus

dzirnavnieks – persona, kura maļ miltus, strādā dzirnavās

namdaris – tas, kas no koka ceļ mājas

galdnieks – tas, kas no koka izgatavo dažādus priekšmetus

dreimanis – amatnieks, kas prot gatavot vērpjamos ratiņus

arājs – tas, kas ar arklu apstrādā zemi

1.1. Izraksti pozitīvo par latvieti! Ko tu secini?

1.2. Kāpēc latvietim nav brīvā laika?

1.3. Kas liecina par latvieša gudrību un daudzajiem talantiem?

1.4. Kāpēc latvietis nevar apliecināt savus talantus?

1.5. Kāpēc zemniekam bija jāprot vairāki amati?

4. UZDEVUMS.

Aizpildi tabulu par iepazītajiem latviešu zemniekiem un novērtē, kas viņiem ir kopīgs!

1.FRAGMENTĀ RAKSTUROTAIS LATVIETIS	2.FRAGMENTĀ RAKSTUROTAIS LATVIETIS	3.FRAGMENTĀ RAKSTUROTAIS LATVIETIS
KOPĪGAIS		

KOPSAVILKUMS

1. **No lasītajiem fragmentiem izraksti vārdu savienojumus un/vai teikuma daļas, kuras tevi uzrunāja visvairāk! Pastāsti, kāpēc?**
2. **Tu pazīsti daudzus latviešus. Kas mūsdienu latvietim ir kopīgs ar G.Merķeļa laika latviešiem? Kas atšķirīgs? Pamato, nosaucot trīs piemērus!**
3. **Kāpēc G.Merķelis 19.gs. sākumā vēlējās iepazīstināt pasauli ar latviešu likteni? Kāpēc tas ir nozīmīgs darbs arī mūsdienās? Pamato!**
4. **Kas mainītos, ja šāda darba nebūtu? Pamato!**

PADZIĻINĀJUMS

1. **Lasi fragmentus no G.Merķeļa "Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimta beigās" 3. nodaļas un pievērs uzmanību, kā autors raksturo muižnieka izturēšanos pret zemnieku!**

Vidzemes zemnieku klaušas un nodevas

No tā laika, kopš pazīstams Ruso darbs *"Contract social"*, vispār atzīts, ka katras valsts satversmes pamatā ir klusējot noslēgts līgums. Tomēr taisni tāpēc, ka tas ir noslēgts tikai klusējot, ka to pēc katrreizējiem apstākļiem paplašina, ka to neapliecina neviens dokuments, šis līgums liekas nenoteikts un dod izdevību to tik bieži pārkāpt. Spēcīgākie jo labprāt sev saka, ka šāda līguma nemaz nav, tāpēc, ka to nevar uzrādīt. Tomēr cilvēka jūtas un taisnīgums pauž visu tā saturu bez izlaidumiem un galvo par to. Ja to lauž, tad pietiek apvainotās cilvēka tiesību sajūtas, lai apspiestajam izskaidrotu, ka līgums ir lauzts, un sāpes un izmisums dažreiz pēc gadsimteņiem ilgām mokām spiež viņiem rokā ieročus, lai atriebtu savu kaunu un ciešanas un atjaunotu pirmatnējo līgumu. Bet tad viņš vairs pie tā neapstājas, un taisni tā nenoteiktība, kas bijusi tik izdevīga apspiedējiem, viņam noder, lai varētu tiem bezgalīgi atriebties un tos pazemot.

2. **Par kādu līgumu raksta G.Merķelis?**
3. **Uzraksti trīs šī līguma punktus! Pamato tos!**

1. _____

2. _____

3. _____

Visu gadsimteņu vēsture skaļi sludina šīs patiesības, tāpēc domājošam cilvēkam tās nav jāatgādina, vienīgi despoti tās pārprot vai, pareizāk, cenšas pārprast. Ja kādam mazāk ievērojamam Vidzemes muižniekam sacītu: "Šie ļaudis, kas lokās zem tavas pātagas sitie-

niem un kas ir tavas nereti bezjēdzīgās iegribas rotaļlietas, apstrādā tavus laukus un baro tevi tikai uz zināma līguma pamata. Viņi ir tavi līdzcilvēki, tavi brāļi, kas dzimuši ar tādām pašām prasībām pēc labklājības un laimes, kādas ir tev. Viņi ir tev piešķirti, lai tiktu apstrādāti lauki, nevis lai tu viņus izputinātu, mocītu vai pat pa vienam pārdotu. Viņi pieder tev par tik, par cik tu esi ieguvis tiesību prasīt no viņiem mērenu un noteiktu darbu, bet nevis kā cilvēki." Kas tā iedrošinātos runāt, es saku, tam būtu jābaidās, ka viņu vai nu izsmies kā ārprātīgu, vai sāks turēt aizdomās kā dumpinieku. Lielākā daļa muižnieku joprojām domā, ka viņu tiesības pār dzimtcilvēkiem nav lēņa kunga tiesības pār vasali, bet miesnieka tiesības pār nopirktiem lopiem.

4. Paskaidro, ko Merķelis raksta par muižniekiem! Pievērs uzmanību pasvītrotajam teikumam!

(..)

Zemnieku klaušas katrā muižā ir citādas atkarībā no kunga iedomām un vajadzībām, jo viņa griba ir vienīgais likums. Bet, tā kā šī griba gandrīz visur ir apmēram vienāda, tad starpība nemēdz būt liela. Tikko kāda muiža izgudro jaunu klaušu veidu, kaimiņi tai dara pakaļ, un nedaudzu gadu laikā tas jau ir parasts visā zemē. Vienīgi zemes un muižas atrašanās vietas dažādība rada dažādību zemnieku klaušās un apstākļos. Starp citu, iepriekš jāpiemin, ka manis sniegto ziņu avots ir dažādu muižnieku un mācītāju liecības, kuras es esmu rūpīgi salīdzinājis ar viņu zemnieku liecībām.

5. Ko šāda muižnieku rīcība (piemērot klaušas, vadoties pēc tā, ko dara kaimiņš) par viņu liecina? Kā būtu bijis labāk?

Vidzemē muižas aprēķina pēc arkliem, tas ir, pēc darba spējīgo vīriešu skaita un iestrādātās zemes platības ienākumiem. Katrs arkls ir sadalīts divās, četrās vai vairāk zemnieku mājās. Ceturtdaļarklinieku ir visvairāk, tātad, runājot par zemnieku mājām, es domāšu tādas.

(..) Bez tam no savas ražas viņam jāmaksā nodevas muižai, mācītājam, skolotājam, viņam jānolīdzina pērnā gada parādi ar augļiem (17 procentu par pusgadu). Ja pat visbagātākajos gados zemē neplosās vispārējs bads, tad tikai tāpēc, ka latvieši maizes miltiem jauc klāt miežus, auzas, bet it sevišķi pelavas, arī tāpēc, ka viņi aprīlī dabū aizdevumu no muižas un ka viņiem ir mazi blakus ienākumi, kas tomēr nav pieskaitāmi zemes vērtībai. Pēc vājām ražām cilvēki nereti mirst badā. Pilsētas tad mudž no nabagiem, kuriem netrūkst ne spēka, ne darba gribas, bet trūkst tikai izdevības strādāt un pelnīt un kuri ķeras pie visnedabiskākiem barības līdzekļiem. Protams, tā sekas ir epidēmiskas slimības.

Bet mēs runāsim vienīgi par bagātām ražām, aizmirsīsim, ka labības ražotājiem, citu kārtu barotājiem, nevajadzētu ēst pelavu maizi, pat tad mēs atradīsim, ka zemnieks no savas zemes ir tikai paēdis. Kā lai viņš apmierina savas pārējās vajadzības? Viņa aitu bars

tam varbūt dod pašu nepieciešamāko apģērbu, viņa linu lauks - veļu. Bet viņa bērniem arī nepieciešams tas pats, un viņam kā cilvēkam dažreiz vajadzīga atpūta draugu pulkā krogā, lai nepalaistos gļēvumā un nepanīktu savā postā. Lai sagādātu tam naudu, viņam neatliek nekas cits kā pārdot savu siena krājumu un mērdēt lopus badā, par lētu naudu pārdot savu labību rudenī un pie tam staigāt skrandās un taisīt parādus; bēdīgs un tomēr nenovēršams liktenis. Nelaimīgais taču nedrīkst nemaz censties pēc labāka stāvokļa, ja negrib, lai ar viņu apietas kā ar noziedznieku. Viņa posts ir likumīgs un viņa jūgs nenometams. Šo jūgu nest un būt par ubagu - paskatīsimies, kas viņam par šo labvēlību jādara.

6. Kā tu raksturotu latviešu zemnieka dzīvi? Kā šādos apstākļos jūtas cilvēks?

Strādājis par skolotāju Jaunpiebalgā, Cēsīs, Lielvārdē, arī Pēterburgā.

Mācījās **Valkas skolotāju seminārā**. Sastādīja pedagoģijas rokasgrāmatu, kurā aicina jauniešus audzināt nacionālā garā.

Mācoties Valkas skolotāju seminārā, **sāka rakstīt dzejoļus** un vākt tautasdziesmas.

Atdzejoja F.Šillera, J.V.Gētes un H.Heines darbus.

Viens no izcilākajiem **tautiskā romantisma pārstāvjiem** latviešu literatūrā.

1873. gadā piedalījās 1. Vispārējos latviešu dziesmu svētkos kā **Lielvārdes kora dalībnieks**.

Rakstīja **tautai un brīvībai** veltītu dzeju, kā arī satīrisku dzeju.

Valkas skolotāju seminārā **izveidojas par** savas tautas **tiesību aizstāvi**.

Dzimis Vidzemē, Ungurpilī.

Daudz konfliktēja ar tā laika vietējo varu – vācu muižniekiem un mācītājiem.

Dzejnieks, pedagogs

AUSEKLIS

(īstajā vārdā Miķelis Krogzemis)

(1850-1879)

 # Gaismas pils # tautas pašapziņa # latviešu folklora # degsme

Ausekļa daiļrades iezīmes

- Pirmais īstenais latviešu dzejnieks, kurš dzejā pauž domas un izjūtas. Pirmais, kura literāros darbus sauc par DZEJU.

- Dzejā saskatāmas tautiskā romantisma pazīmes.

- Tautiskā romantisma pazīmes:
  - izmantoti folkloras tēli,
  - laimīga latviešu dzīve senatnē, tās slavinājums,
  - ilgas pēc tautas brīvības nākotnē.

- Dzejā pauž savu ideju - modināt tautas pašapziņu un aicināt uz cīņu.

- Dzejā atainotas tautas cīņas un uzvaras, apdziedāti pagātnes dievi un dabas skaistums.

- Satīriskā dzeja vērsta pret savas tautas apspiedējiem.

*** Visos tekstos saglabāta Ausekļa lietotā valoda.

1.UZDEVUMS.

Lasi Ausekļa dzejoli "Uz skolu" un veic uzdevumus!

Uz skolu

Dar' man, tēvis, pastaliņas,
Pērc man staltu cepurīt',
Šuj man svārkus, māmuliņa:
Skolā ieti man gribas!

Pieloc, māsiņ, skolas somu,
Bagātiemi gabaliem:
Vidū maizes riecientiņu,
Apkārt dziesmas, pasakas!

Bāliņ, še tev gana taure,
Tautas dziesmu vācele,
Eji tur, kur Meža māte
Lakstīgalai dziesmas māc'.

Man jāieti skoliņāi
Gudras ziņas iekrāties,
Pieaugt tautas mīlestībā,
Īstā gara brīvībā.

Lielis tapšu, tad es būšu
Tautas zemes arājiņš,
Tālas jūras braucējiņis,
Kara zirga jājējiņš.

dar' – izgatavo
tēvis – *šeit* tēvs
pastaliņas – senlaicīgi apavi
staltu cepurīti – *šeit* skaistu cepurīti

pieloc – *šeit* sakārto
riecientiņu – maizes gabaliņu

bāliņ – brālīt
vācele – *šeit* kopums
eji – *šeit* ej

iekrāties – *šeit* mācīties

lielis – *šeit* liels
tapšu – kļūšu

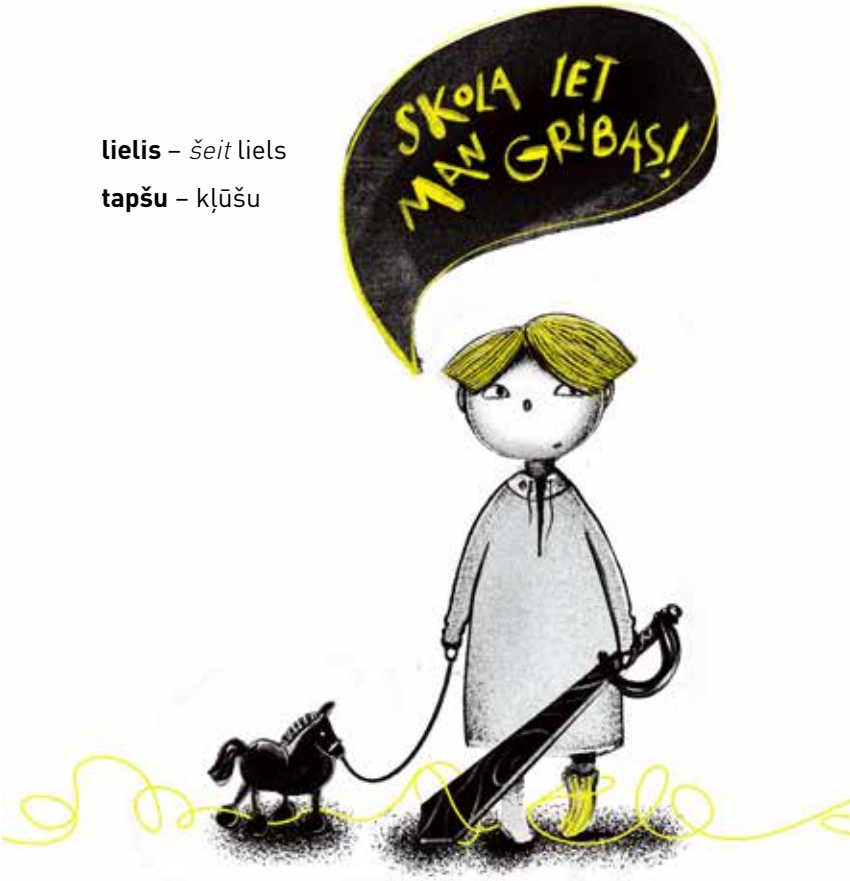

1.1. Ar kādām domām bērns dodas uz skolu?

1.2. Ko bērns skolā vēlas iemācīties?

1.3. Ko katram no ģimenes lūdz bērns? Ko tas liecina par darbu sadalījumu tajā laikā?

Tēvam lūdz …
Mātei lūdz …
Māsiņai lūdz …

1.4. Kam bērns uztic savus pienākumus? Kura rinda par to liecina?

1.5. Kāpēc Auseklim bija svarīgi rakstīt gan par maizes riecienu, gan par dziesmām un pasakām?

1.6. Kā tu skaidro rindas *Pieaugt tautas mīlestībā/ īstā gara brīvībā*? Kā tas ir mūsdienās?

1.7. Par ko pēc skolas varēja kļūt cilvēks? Izraksti rindas, kurās tas ir parādīts!

Šie vārdu skaidrojumi tev, iespējams, noderēs, lasot dzejoli "Gaismas pils".

auklētāj' – *šeit* sargātāja

līgoja – *šeit* dzīvoja

galotnē – virsotnē, kalna augstākajā punktā

zītar' –dzintara

bangojums – *šeit* uzbrukums (karaspēka)

vergu valgā – verdzībā

krita – *šeit* mira

greznumi – tautas vērtības

pēdīgajo – pēdējo

piles – pils

tālu laistu tautas slavu – *šeit* vēstītu visā pasaulē

margodam' – spilgti spīdēdams

dobji – stipri, ar atbalsi

daiņojums – dziedājums

2.UZDEVUMS.

Lasi Ausekļa dzejoli "Gaismas pils" veic uzdevumus!

Gaismas pils

Kurzemīte, Dievzemīte,
Brīvas tautas auklētāj',
Kur palika sirmi dievi?
Brīvie tautas dēliņi?

Tie līgoja vecos laikos
Gaismas kalna galotnē.
Visapkārti egļu meži,
Vidū gaiša tautas pils.

Zelta stabiem, zītar' jumtu,
Sidrabotiem pamatiem.
To negāza gaisa vētras,
Kara viļņu bangojums.

Asiņainas dienas ausa
Tēvu zemes ielejā.
Vergu valgā tauta nāca,
Nāvē krita varoņi.

Ātri grima, ātri zuda
Gaismas kalna staltā pils.
Tur guļ mūsu tēvu dievi,
Tautas gara greznumi.

Sirmajami ozolami
Pēdīgajo ziedu dod.
Tas slēpj svētu piles vārdu
Dziļās siržu rētiņās.

2.1. Kurš tev zināms dzejnieks Kurzemi salīdzināja ar Dievzemi?

2.2. Kura šī panta rinda raksturo pagātni?

2.3. Izskaidro, kāpēc tie līgoja Gaismas kalna galotnē?

2.4. Kāda izskatās Gaismas pils?

2.5. Pasvītro rindas, kas rāda tautas spēku!

2.6. Nosauc vārdu savienojumus, kuros stāstīts, kā tauta zaudē brīvību!

2.7. Kāpēc grima Gaismas pils? Kas ar to tiek tēlots?

2.8. Izskaidro, kas ir mūsu tautas gara greznumi!

2.9. Noskaidro, kāpēc pieminēts tieši ozols, nevis kāds cits koks!

2.10. Par ko liecina tas, ka tiek dots pēdīgais zieds?

2.11. Ko nozīmē dziļās *siržu rētiņās*?

Ja kas vārdu uzminētu,
Augšām celtos vecā pils!
Tālu laistu tautas slavu,
Gaismas starus margodam'.

Zilā gaisā plivinātos
Sarkanbalti karogi,
Dobji, dobji atskanētu
Sirmo garu daiņojums.

Tautas dēli uzminēja
Sen aizmirstu svētumu,
Gaismu sauca, Gaisma ausa,
Augšām cēlās Gaismas pils.

2.12. Ko nozīmē uzminēt vārdu?

2.13. Uzraksti, kas rāda, ka dzejolis ir tieši par latviešu tautu?

2.14. Kādu svarīgu simbolu piemin Auseklis?

2.15. Kas ir *sen aizmirsts svētums*?

2.17. Aizpildi tabulu, skaidrojot vārda "GAISMA" nozīmes dažādos vārdu savienojumos!

GAISMU sauca	
GAISMA ausa	
GAISMAS pils	

KOPSAVILKUMS

1. Kāda nozīme latviešu literatūrā ir Auseklim? Mini trīs argumentus!

1. _____

2. _____

3. _____

2. Uzraksti, kādas tautiskā romantisma pazīmes saskatāmas Ausekļa dzejolī "Gaismas pils"! Aizpildi tabulu!

TAUTISKĀ ROMATISMA PAZĪME	PIEMĒRS

3. Kāpēc Ausekļa "Gaismas pils" ir nozīmīga arī mūsdienās! Mini trīs argumentus!

1. _____

2. _____

3. _____

4. Kas ir mūsdienu Gaismas pils Latvijā? Pamato! Raksti saistītā tekstā!

1. Kas ir mūsdienu Gaismas pils ārpus Latvijas? Pamato! Raksti saistītā tekstā!

2. Kas ir tava Gaismas pils? Pamato! Raksti saistītā tekstā!

3. Pēc izvēles pastāsti par

- **savu pirmo skolas dienu, izmantojot dzejoļa "Uz skolu" vārdus,**
- **par savu dalību dziesmu svētkos Latvijā vai kādā citā zemē, izmantojot vārdus no dzejoļa "Gaismas pils"!**

PADZIĻINĀJUMS

1. Lasi Ausekļa dzejoli "Beveriņas dziedonis" un pievērs uzmanību dziesmas spēkam!

Beveriņas dziedonis

Beveriņas staltā pilī
Tāluvaldis valdīja.
Viņa slava tālu, tālu
Visā zemē izpaudās.
Igaunīši, bālenīši,
Naidu cēla Latvijā:
Viņas pilij virsū mācās,
Skaudras bultas šaudīja.

Kara vētra, kara vētra, pili gāzīs gruvekļos!
Ai, ai, aijajā! pili gāzīs gruvekļos!

Ozolrungas, egļu vāles galvas skaldīs varoņiem,
Ai, ai, aijajā! Galvas skaldīs varoņiem!

Augstu, augstu vaļā logā – vaļā logā
Vaidalotis parādās – parādās.

Sirmiem matiem, baltu bārzdu – baltu bārzdu,
Vaidu kokle rociņās – rociņās:

Striņkšēja kokles, dziedāja vecais,
Igauņiem vāles iz rokām šļuka.

Nu vairs nerūca kara bungas,
Nu vairs nekvieca somu dūkas.

Dziesmu vairogs atsita bultas,
Dziesmu skaņa pārņēma troksni,
Dziesmu vara aizdzina karu,
Tautu izglāba dziesmu gars!

izpaudās – šeit kļuva zināma

bālenīši – bāleliņi, *šeit* kaimiņu tauta
naidu cēla – uzsāka karu
virsū mācās – uzbruka
skaudras – asas
šaudīja - šāva
gruvekļos – gruvešos
pili gāzīs – pili iznīcinās

vāles – koka vai metāla kaujas ieroči, ar ko sit

bārzdu – bārdu

striņkšēja – skanēja
iz – no
šļuka – krita
nerūca, nekvieca – šeit neskanēja
dūkas - dūdas

2. **Uzraksti, kādas šim dzejolim ir līdzības ar dzejoli "Gaismas pils"!**

3. **Kas ir vaidalotis? Kā viņš tiek raksturots? Kādas ir viņa spējas?**

4. **Kāpēc dziesmu vairogs, dziesmu skaņa, dziesmu vara palīdzēja latviešiem uzvarēt?**

5. **Skaidro, kas ir latviešu tautas dziesmu gars!**

   Kādas dziesmas tu izvēlētos, ja tev būtu jāveido latviešu dziesmu vairogs? Kāpēc?

6. **Atspoguļo tās vairogā!**

Strādāja dažādus darbus – bija koku pludinātājs, mērnieks, muižas pārvaldnieks, mežzinis. Strādāja dažādās Latvijas vietās – Jumurdā, Ērgļos.

Karavīra gaitās nostiprinās pārliecība, ka **tautai jābūt brīvai**.

Dzimis Vidzemē, netālu no Lielvārdes.

Mācījās **Lielvārdes draudzes skolā**.

Mācījās kara skolā Odesā. Iestājās armijā, dienēja dažādās pasaules vietās.

Vecpiebalgā daudz nopietnāk **pievērsās literārajam darbam**.

1. Vispārējos latviešu dziesmu svētkos **iepazīstas ar Ausekli** un **Kronvaldu Ati**.

3. Vispārējiem latviešu dziesmu svētkiem par godu **saraksta eposu "Lāčplēsis"**.

Pumpuru aizrauj **tautiskā kustība**.

Darbojās **Rīgas Latviešu biedrībā**.

Dzejnieks

ANDREJS **PUMPURS**

(1841-1902)

 # eposs # tautas spēks # pasaules cilvēks

A. Pumpura daiļrades pazīmes

- Daiļradē spilgti atspoguļo dzimtenes mīlestību.
- Spilgti parādās tautiskā romantisma pazīme – ticība tautas nākotnei.
- Eposā "Lāčplēsis" parādās tautas ilgas un tās spēka apzināšanās.
- Eposā "Lāčplēsis" izmantoti latviešu un citu tautu folkloras motīvi.
- Sacerot eposu "Lāčplēsis", iespaidojies no sengrieķu, somu un vācu eposiem.
- Eposa "Lāčplēsis" vērtība ir tajā paustās idejas un attēlotie varoņi,
- Eposa motīvus izmantojuši citi latviešu autori, piemēram, Rainis un K.Skalbe.

*** Visos tekstos saglabāta A.Pumpura lietotā valoda.

1.UZDEVUMS.

Lasi vai klausies A.Pumpura dzejoli "Imanta" un pievērs uzmanību tautiskā romantisma pazīmēm!

Imanta

Imanta nevaid miris,
Bet tikai apburts kluss,
No darbošanām rimis,
Zem Zilā kalna dus.
Tam zelta pilī snaužot,
Tas zobins nesarūs'.
Kurš, dzelžu bruņas laužot,
Kā liesma kļuvis būs.
Par simtu gadiem reizi
Mazs rūķīt's augšā nāk
Un apskatās, vai migla
Ap kalnu nodzist sāk.
Un, kamēr zilo miglu
Ap Zilo kalnu redz,
Tik ilgam tūkstoš gadus
Gan viņu zeme sedz!

nevaid – *šeit* nav

no darbošanām rimis – no dažādu darbu darīšanas apklusis

snaužot – guļot ne ciešā miegā

zobins – zobens

dzelžu bruņas – *šeit* ienaidnieki

Bet reizi Pērkoņ' dēli
Tai kalnā lodes spers;
Tad bēdzis visi jodi;
Pēc zobena tas ķers.
Un saules meitas nācīs
Un miglu projām trauks;
Un gaismas laika balsis
Imantu ārā sauks!

reizi – *šeit* reiz

bēdzīs – šeit bēgs

jodi – velni

nācīs – nāks

1.1. Noskaidro, kas ir Zilais kalns! Kādi nostāsti, teikas ar to saistīti!

1.2. Uzraksti 2 -3 piemērus, kas kopīgs A.Pumpura dzejolim "Imanta" ar Ausekļa dzejoli "Gaismas pils"!

1. _____

2. _____

3. _____

1.3. Kāpēc abiem dzejoļiem ir līdzīgas iezīmes?

1.4. Kā tu skaidrotu dzejoļa rindas *Kurš, dzelžu bruņas laužot/ Kā liesma kļuvis būs*?

1.5. Kāda leģenda tiek stāstīta dzejoļa trešajā un ceturtajā pantā? Kāda ir saistība ar tautiskā romantisma pazīmēm?

1.6. Izskaidro, kas ir Pērkoņdēli, kas ir saules meitas!

1.7. Izskaidro, kas ir *gaismas laika balsis*?

1.8. Kāpēc gan A.Pumpurs, gan Auseklis savā dzejā izmanto gaismas tēlu *kā nākotnes raksturotāju*? Kāpēc A.Pumpura un Ausekļa darbos gaisma ir nākotnes simbols?

2.UZDEVUMS.

Lasi A.Pumpura eposa "Lāčplēsis" pārstāstu un fragmentus un veic uzdevumus!

I dziedājums

Debesīs notiek dievu sapulce, kurā piedalās Baltijas dievi. Tiek aprakstīti, kādi tie bija. Likteņtēvs dievu sapulcē saka, ka cilvēkam jādzīvo augstākajos tikumos. Runā par to, ka Baltijā tiek nolemts ieviest kristīgo ticību, taču saglabājot latviešu dievus un dievības. Atnākusī Staburadze (tā, kura rūpējas par jaunavām) stāsta par atgadījumu naktī pie Daugavas – raganu lidojumu. Tiek atklāts, ka Staburadzei jārūpējas par puisi, kas tika iemests Daugavā. Viņš ir Lāčplēsis – Lielvārda dēls, par kuru visu dzīvi rūpēsies Laima.

II dziedājums

Lielvārdes virsaitis ar 18 gadus veco dēlu Lāčplēsi pastaigājas. Pie meža virsaitim uzbrūk lācis, taču dēls to uzvar.

Ātrumā pieskrien jaunākais klātu
Un lāci saķer aiz vaļējiem žokļiem,-
Ar lielu stiprumu zvēru tas pārplēš
Viducī pušam kā kazlēnu kādu.
Redzēdams tādu varenu spēku
Pie dēla, vecākais saka uz viņu:
"Tu tiešām izredzēts varonis būsi,
Kā jau ir sludināts tevim papriekšu.
(..)
Cienījams vecis Vaidelots bija
Un teica atradis dziļajā mežā
Pie kādas lācenes pienīgām krūtīm
Zīžot šo dīvaino cilvēku bērnu,
Kuram, kā teica, nolemts no dieviem
Par tautas varoni vēlāki palikt,
Priekš kura vārda vien bīšoties visi
Tautiešu ļaundari nākamā laikā!"

klātu – *šeit* klāt
pušam – šeit uz pusēm
varenu - lielu

tevim pa priekšu – *šeit* pirms tavas dzimšanas

vēlāki – *šeit* vēlāk
priekš kura vārda bīšoties visi– *šeit* no kura visi baidīsies
tautiešu ļaundari – tautas ienaidnieki
nākamā laikā- nākotnē

1.1. Pasvītro rindas, kurās aprakstīts Lāčplēša spēks!

1.2. Kāpēc tautai ir vajadzīgs tāds varonis kā Lāčplēsis?

II dziedājuma turpinājums

Lielvārds dēlam atklāj Lāčplēša izcelšanos. Viņš liek dēlam doties uz slaveno Burtnieku pili, kurā dzīvo tēva sens draugs. Tēvs vēlas, lai Lāčplēsis mācās slavenajā Burtnieku gudrības skolā. Tēvs saka būtisku mācību.

"Pasaules viltus jaunekļus māna,
Bet paši jaunekļi liekas sev' mānīt:
Nedari tādēļ, kā citi tev māca,
Bet tā, ka citi tev padoma prasa."

1.3. Kas ir *pasaules viltus*? Kāpēc tas māna tieši jauniešus?

1.4. Kā tu saproti rindas *Nedari tādēļ, ka citi tev māca,/ Bet tā, ka citi tev padoma prasa*?

1.5. Kādam jābūt cilvēkam, lai citi lūgtu padomu?

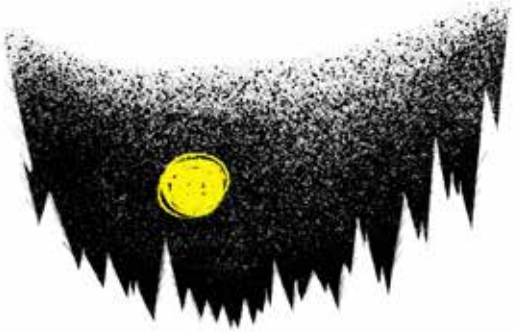

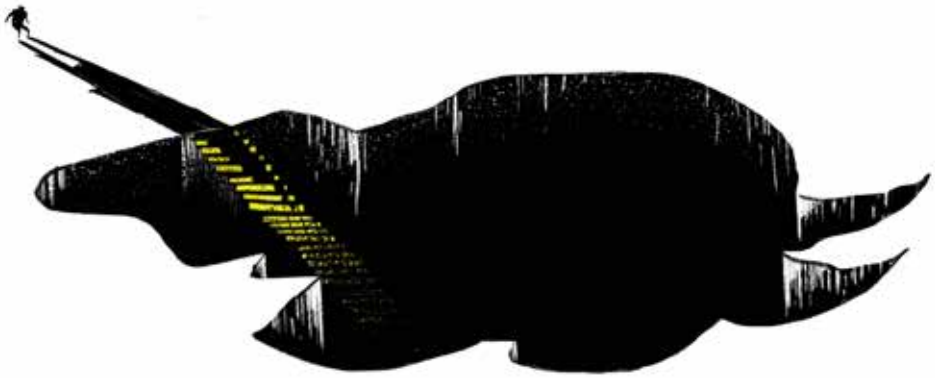

II dziedājuma turpinājums

Aizkraukļa vienīgā meita ir Spīdala. Viņš uzzina, ka Spīdala savas rotaslietas saņem no raganas. Pa ceļam, dodoties uz Burtnieku pili, pie viņiem ierodas Lāčplēsis, par ko Spīdala ir pārsteigta. Lāčplēsim iepatīkas Spīdala. Tā kā tuvojas nakts, Lāčplēsim nākas palikt Aizkraukļa pilī. Par viņa gulēšanas vietu rūpējas Spīdala. Lāčplēsim iepatīkas Aizkraukļa pilī, viņš lūdz atļauju palikt vēl dažas dienas. Naktī Lāčplēsis redz, ka Spīdala dodas pie citām raganām.

Trešajā vakarā Lāčplēsis paslēpjas bluķī un slepeni tiek līdzi Spīdalai pie raganām. Tur Lāčplēsis redz raganas un pūķus, kuri strādā tikai naktī. 12 raganas savas bluķus atstāj kalna galā un visas ieiet Velna bedrē. Lāčplēsis dodas līdzi. Velna bedre ir piekrauta ar miroņu galvām, kauliem, matiem, nagiem… Vecākā ragana sāk vārīt raganu ēdienu. Pēc ēšanas raganas dodas uz virtuvi, kur galvenā ragana sāk viņas gatavot līgavaiņiem – acīs smērē burvju ziedi. Kad ziedi, kura ļauj visu skaidri redzēt, Lāčplēsis iezież sev acīs, viņš alā ierauga dārgumus. Raganas ar burvestības palīdzību atdzīvina savus līgavaiņus. Lāčplēsis redz, ka alā ir Kangars, kuram paredzēta nāve, taču tas velnam lūdzas, lai viņu apžēlo. Līkcepure (velns) piekrīt, ja Kangars izdarīs viņam pakalpojumu, nododot savu tautu.

(Līkcepure) “Ka tu pilnam apņemies Pērkonu aizliegt!”
(Kangars) - Es apņemos pilnīgi Pērkonu aizliegt!
“Un par savas tautas nodevēju palikt.”
Un par savas tautas nodevēju palikt.
“Palīdzēt tautas varoņus samaitāt.”
Palīdzēt tautas varoņu samaitāt.
“Še svešas ticības mācītājus ievest.”
Še svešas ticības mācītājus ievest.
“Tautiešus pierunāt svešniekiem klausīt.”
Tautiešus pierunāt svešniekiem klausīt.
“Kaut un dedzināt tos, kas turas pretim.”

Kaut un dedzināt tos, kas turas pretim.
"Vispārīgu verdzību beidzot še ievest."
Vispārīgu verdzību beidzot še ievest.

II dziedājuma turpinājums

Kad raganas dodas prom, galvenā ragana Spīdalai saka, ka zina par Lāčplēsi, kas ir bijis Velna bedrē. Viņa liek Lāčplēsi nogalināt, noslīcinot to Daugavas atvarā pie Staburaga.
Turpinājumā Staburadze pārnāk mājās no dievu sapulces (1.dziedājums). Viņa skumst par savu Staburagu, kurš mūžam snaužot, bet viņa ir vientuļa starp dzīvajiem. Tā kā Spīdala iemet Lāčplēsi Daugavā, Staburadze viņu izglābj un nogādā kristāla pilī. Kad Lāčplēsis atmostas no miega, Staburadze viņam saka pareģojumu.

"Varbūt, ka vēlāki satiksimies,
Un mūžība nebūs tad gara;
Tagad tev dievi sprież tālāki iet
Uz grūtaja dzīvības ceļa,
Pūlēties darbos viskrietnākajos
Priekš tēvijas, tautiešu pulka;
Slavu pie tautas iemantoties
Un laimi pie mīļotām krūtīm!"

uz grūtaja dzīves ceļa – grūtajā dzīves ceļā
slavu pie tautas iemantoties – iegūt tautas slavu

1.6. Uzraksti, ko par Lāčplēša likteni pareģo Staburadze!

1.7. Kādām jābūt īpašībām un kādi darbi ir jāveic, lai iegūtu tautas slavu?

1.8. Kā tu saproti rindu "un laimi pie mīļotām krūtīm"?

"Varoni jaunais, tev nāksies grūt
Pret ienaidniekiem ļaunajiem karot,
Sevišķi tiem, kuri slepeni lien,
Un tādi būs Spīdala, Kangars;
Ņemi šo mazajo spogulīti
No manim kā piemiņas zīmi
Un, kad reiz ļaunajiem uzmācas tev,
To ātrumā turi tiem priekšā,-
Tūliņ tie paliks kā bezspēcīgi,
Jo ieraudzīs Pērkona ģīmi!"

tev nāksies grūt' – tev būs grūti

1.9. Kā tu saproti rindu *sevišķi tiem, kuri slepeni lien*?

1.10. Kāpēc tāds būs Kangars?

1.11. Noskaidro, kāpēc jodi, ļaunie baidās no Pērkona?

II dziedājuma turpinājums

Lāčplēsim jādodas prom. Staburadze vēl saka, ka kādu dienu viņš satiks Laimdotu, meiteni, kuru redzēja Staburadzes pilī. Lāčplēsis pamostas Daugavas krastā pie Staburaga klints. Lāčplēsis redz, ka cilvēki cenšas ar plostiem pārcelties pāri Daugavai. Viņiem nav spēka. Tā kā Lāčplēsim arī vajag nokļūt otrajā pusē, viņš palīdz. Otrā Daugavas krastā Lāčplēsis satiek Koknesi. Abi kļūst par draugiem. Koknesis piekrīt Lāčplēsim doties līdzi uz Burtnieku pili gudrības mācīties.

III dziedājums

Pie Kangara nāk ļaudis prasīt padoma. Par to Kangars saņem ziedojumus. Kangaram rūp savs labums, nevis tauta, tēvzeme. Pie Kangara ierodas Spīdala, kura izstāsta, ka Lāčplēsis ir palicis dzīvs. Kangars ar Spīdalu nodomā radīt karu, lai Lāčplēsim nāktos cīnīties ar Kalapuisi, kā rezultātā Lāčplēsis varētu iet bojā. Pa nakti plosās liela vētra. No rīta pie Kangara ierodas Diterihs.

Burtnieku pilī mācās Lāčplēsis un Koknesis. Burtnieku pilī dzīvo Laimdota, kurā Lāčplēsis iemīlas. Tiek ziņots, ka igauņu Kalapuisis (spēkavīrs) posta ciemus, Burtnieks tam, kas uzveiks Kalapuisi, sola Laimdotu par sievu. Lāčplēsis ar Koknesi vēlas doties cīņā. Lāčplēsis gandrīz uzveic Kalapuisi. Lai Lāčplēsis Kalapuisi nenogalinātu, viņš (Kalapuisis) apsola vienmēr palīdzēt Lāčplēsim. Tā tiek pārtraukts karš starp igauņu un latviešu tautu. Lāčplēsis ar citiem karavīriem ierodas Burtnieku pilī, kur viņus kā varoņus sagaida meitas, arī Laimdota. Kādu vakaru Lāčplēsis nonāk slepenā pilī, kurā Laimdota raksta gudrību rakstus. Leģenda vēsta, ja Laimdota (Burtnieka meita) noburtajā, nogrimušajā pilī paliks pa nakti ar varoni (piemēram, Lāčplēsi) un varonis izturēs pārbaudījumus, pils atkal augšāmcelsies. Lāčplēsis Laimdotai sola savu mīlestību. Lāčplēsis nogrimušajā pilī paliek pa nakti viens pats. Naktī ierodas Spīdala ar saviem palīgiem un vēlas Lāčplēsi nogalināt. Lāčplēsis izmanto Staburadzes doto spogulīti, lai izglābtos.

No rīta ezera vidū uz salas ir augšāmcēlusies Burtnieku pils.

Tiek rādīts veļu laiks (mirušo piemiņas laiks).

Naktī gaida, kad ieradīsies

ANDREJS **PUMPURS**

mirušo ēnas. Burtnieks pareģo Lāčplēsim un Laimdotai kaut ko sliktu. Šajā naktī pazūd Laimdota un Koknesis.

IV dziedājums

Kaupa viesojas Romā, lai tauta pieņemtu kristīgo ticību. Tiek rādīts, kā tiek dibināta un celta Rīga. Ar Laimdotas tēlu, kura nolaupīta un ieslodzīta klosterī Vācijā pret pašas gribu, tiek tēlota apspiestā latviešu tauta. To izdarījusi Spīdala, veļu naktī pārvēršoties par Laimdotas mātes ēnu. Klosterī cenšas panākt, ka Laimdota pieņem Kristus ticību. Koknesis izglābj Laimdotu no klostera.

Lāčplēsis dodas meklēt Laimdotu. Jūrā saceļas vētra, Lāčplēsis nonāk pie Ziemeļmeitas. Viņš lūdz palīdzību Ziemeļmeitai, lai viņa rāda ceļu atpakaļ. Ziemeļmeita saka, ka Lāčplēsim jādodas atpakaļ pa citu ceļu, jo tur, no kurienes viņš atbrauca, gaida ienaidnieki. Braucot mājās, Lāčplēsis ar saviem palīgiem satiek suņpurņus. Visi nonāk pie burvju salas, kura pievelk kuģotājus. Nespēdams pretoties burvestībai, Lāčplēša kuģis uztriecas salai.

klosteris – vieta, kur dzīvo mūki vai mūķenes

veļu nakts – laiks, kad dzīvos apciemo mirušo dvēseles

suņpurnis – ļauna cilvēkveidīga būtne ar suņa galvu

uztriekties – ar lielu spēku nekontrolēti uzbraukt virsū

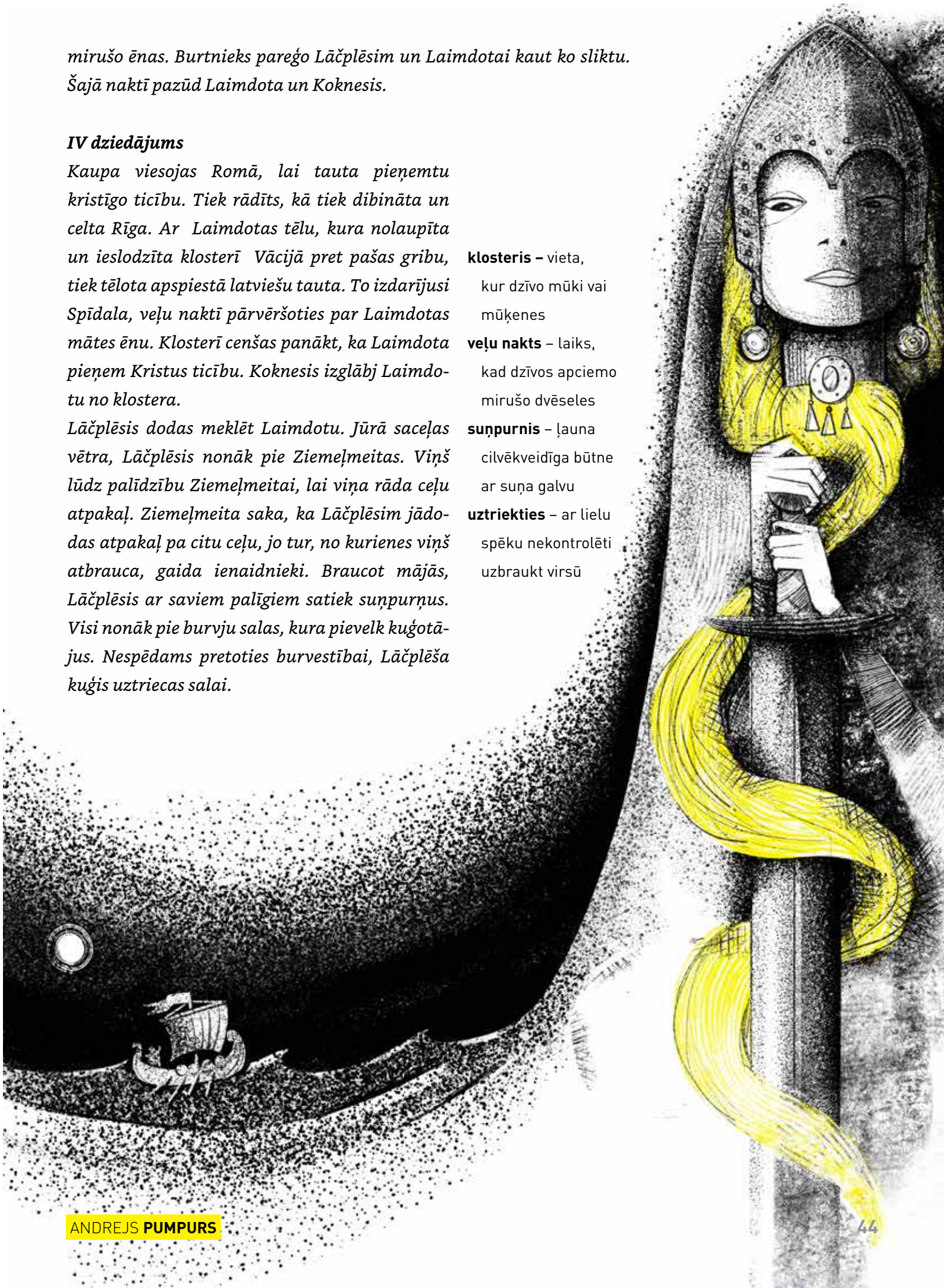

V dziedājums

Spīdala, izšķīrusi Laimdotu ar Lāčplēsi, mierā neliekas. Ziemeļjūrā Lāčplēsi izglābj Ziemeļmeita. Lāčplēsis kopā ar saviem biedriem nonāk mājā, kurā ir daudz ēdiena un saklātas guļvietas. Pa nakti māju sargā pats Lāčplēsis. Pirmajā naktī Lāčplēsis cīnās ar jodu, kuram ir trīs galvas, viņš to uzvar. Otrajā naktī cīnās ar joda brāli. Trešajā naktī atkal māju sargā Lāčplēsis. Viņš saviem biedriem liek vērot bļodā atstāto ūdeni, vai tas nekļūst sarkans, jo varbūt būs nepieciešams doties viņam palīgā.

jods – velns

kara vāle – no koka vai metāla veidots cīņas ierocis

Jo varbūt šiem visiem vajadzēšot
Iet pa nakti viņam palīgā;
Tad lai spoguli šo ņemot līdzi
Un to viņam rokā iedodot.
Lāčplēs's tagad ņēma kādu trauku
Un to pielēja ar ūdeni,
Uzlika uz atsevišķa galda
Līdzās Staburadzes spogulim;
Ja pa nakti, tā viņš ļaudīm teica,
Ūdens tīrs šai traukā paliekot,
Tad tie varot droši mājā palikt,
Palīgā lai viņam nenākot;
Bet, ja redzot tie, ka naktī traukā
Ūdens pārvēršoties asinīs,
Tad bez kavēšanās lai šie visi
Steidzoties tam salā palīgā!

1.12. Kāda ir ūdens burvestība?

1.13. Kāpēc Lāčplēsis ūdeni nolika līdzās (blakus) Staburadzes dotajam spogulim?

V dziedājuma turpinājums

Trešajā naktī Lāčplēsis cīnās ar jodu, kuram ir deviņas galvas. Mājās palikušie ļaudis aizmieg, bet tad Lāčplēsis viņus pamodina, ar lielu spēku pa logu iemetot savu kara vāli. Visi steidzas viņam palīgā un jodu uzvar.

ANDREJS **PUMPURS**

Apburtajā salā Lāčplēsis satiek Spīdalu, kura ir pārvērtusies par burvju ābeli. Viņa izstāsta par visām burvestībām, par jodiem, par to, kā centusies iznīcināt Lāčplēsi.

"Pērkons, dievi tevi sargājuši
Ir pret visiem jodiem, ļaundariem.
Tomēr tev vēl grūti darbi priekšā
Gaida mūsu mīļā tēvzemē;
Kamēr tu še tālā jūrā maldies,
Tēvu zemi sveši dedzina!
Steidzies, Lāčplēsi, uz tēvu mājām,
Atriebies tur svešiem varamākiem!
Ak, cik labprāt es ar palīdzētu,
Ja priekš manis būtu glābšana,-
Ja es būtu nevainīga,
Kāda tava daiļā Laimdota.
Bet kas var iz pašām Velna rokām
Izraut norunātu derību,
Kuru pate zīmējuse esmu
Kaislībā ar savām asinīm!"

sveši dedzina –*šeit* tēvu zemē notiek karš

varamākiem – ienaidniekiem

ja priekš manis būtu glābšana – ja Spīdalu kāds varētu glābt

norunātu derību – to, kas ir apsolīts

pate zīmējusi esmu – *šeit* pati vēlējusies

1.14. Kāpēc Spīdala cenšas palīdzēt Lāčplēsim?

1.15. Kas var Spīdalu glābt?

1.16. Kā tu saproti rindas *Kuru pate zīmējusi esmu/ Kaislībā ar savām asinīm*?

V dziedājuma turpinājums

Spīdala, saprotot izdarīto, cenšas palīdzēt. Viņa atmodina aizmigušos apburtajā salā izsviestos kuģiniekus. Tur ir arī Laimdota un Koknesis.

Koknesis un Laimdota, bēgdami no vācu zemes, nokļuvuši apburtajā salā. Lāčplēsis ir laimīgs, ka satiek Laimdotu un Koknesi. Stāsta, ka viņus visus izglāba Spīdala. Naktī Koknesis redz, ka Spīdala cenšas atbrīvoties no visām burvestībām. Sarunā ar Koknesi atklājas, ka Spīdala vēlas ar viņu būt kopā. Nākamajā dienā Spīdala ar Koknesi par savu mīlestību izstāsta Lāčplēsim un Laimdotai. Visi kopā kuģo uz Latviju.

pareģi – tie, kas pareģo, redz, stāsta, kāda būs nākotne

vaidelaitis – zīlnieks, gudrību zinātājs

zīlēt nākotni – pareģot, censties uzzināt, kas būs nākotnē

VI dziedājums

Ir Līgo nakts, Līgo svētki. Tiek rādītas visas šo svētku tradīcijas. Naktī pie ozoliem parādās aizgājušo tēvu ēnas un pareģi. Tie aicina uz tautas vienotību. Senie tēvi, vaidelaiši, Burtnieks, Aizkrauklis un Lielvārds zīlē tautas nākotni. Tie pareģo tautai ļoti grūtus laikus, ka to centīsies pakļaut cittautieši, liks pieņemt citu ticību, ka plānots sadalīt visu Baltiju trīs daļās. Tiek plānots karš.

Notiek Laimdotas un Lāčplēša un Spīdalas un Kokneša kāzas.

Sākas kara cīņas. Pēc garām un smagām cīņām Lāčplēsis nonāk atpakaļ Lielvārdē. Tauta domā, ka atkal ir brīva un var dzīvot mierīgu dzīvi. Laimdota kādu dienu sarunājas ar Lāčplēsi, stāstot par savām bailēm, par to, ka varētu atkal kāds izpostīt viņu mieru. Kādu dienu Lielvārdes pilī ierodas svešinieki ar tumšo bruņinieku, tumšais bruņinieks izaicina Lāčplēsi uz cīņu. Notiek cīņa starp tumšo bruņinieku un Lāčplēsi.

Lauzdamies tie tuvu bija
Stāvam krastam nākuši;
Lāčplēs's beidzot bruņenieku
Gāza dziļā nolejā,
Bet šis, krizdams smagām bruņām,
Norāva to līdz ar sev'-
Ūdens blākšķiens norībēja,
Viļņi augstu šļakstēja,
Un šie abi karotāji
Pazuda tur dziļumā!
Gaudu kliedzies ieskanējās
Mūra pilī šausmīgi –
Laimdota tai pašā brīdī
Beidza savu dzīvību.
Saules stari rietēdami
Bāli grima Daugavā,
Bieza migla izplatījās,
Birdama kā asaras;
(..)
Svešinieki zemē nāca,
Bargi kungi valdīja,-
Tauta, viņu mīļā tauta,
Simtiem gadu vergoja.
Tomēr vēl pēc simtiem gadu
Atminējās Lāčplēša;
Tas priekš tautas nebij miris –
Zelta pilī gulēja
Daugavā, tur apakš salas,
Tuvu klāt pie Lielvārdes.

ANDREJS **PUMPURS**

1.17. Kuras rindas liecina par to, ka Laimdota patiesi *mīlēja Lāčplēsi*?

1.18. Kas tiek domāts ar rindām *Saules stari rietēdami,/ Bāli grima Daugavā*? Kādas ir līdzības ar dzejoli "Imanta" un Ausekļa "Gaismas pili"?

Laik' no laika laivinieki,
Braukdami pa Daugavu,
Pusnaktī redz divus vīrus
Stāvā krastā cīkstoties;
Pa to laiku piles drupās
Atspīd it kā uguntiņš.
Divi vīri cīnīdamies
Pienāk pašā krastmalā,
Kamēr beidzot tie no krasta
Ūdens dzelmē iegāžas;

ANDREJS **PUMPURS**

Gaudu kliedziens atskan pilī,
Nodziest uguns gaismiņa.
Tas ir Lāčplēs's, kas te cīkstas
Vēl ar svešo naidnieku,
Laimdota tur pilī skatās,
Gaida, kamēr uzvarēs.
Un ar reizi nāks tas brīdis,
Kad viņš savu naidnieku,
Vienu pašu lejā grūdīs,
Noslīcinās atvarā,-
Tad zels tautai jauni laiki,
Tad būs viņa svabada!

1.19. Ko simbolizē tumšais bruņinieks?

1.20. A.Pumpurs raksta par savu laikmetu. Kāpēc viņš saka, ka cīņa vēl nav beigusies?

1.21. Kas mūsdienu Latvijā varētu būt tumšais bruņinieks, ar kuru notiek smagas cīņas? Kāpēc tās ir grūti uzvarēt?

1.22. Kā mūsdienās izmanto Lāčplēša tēlu? Kā tu domā, vai A.Pumpuram patiktu, ka tā izmanto Lāčplēša tēlu?

KOPSAVILKUMS

1. Kāda ir A.Pumpura nozīme latviešu literatūrā? Mini trīs piemērus!

1. _____

2. _____

3. _____

2. Kādas tautiskā romantisma pazīmes parādās A.Pumpura dzejolī "Imanta"?

3.1. Ko A.Pumpurs eposā "Lāčplēsis" vēlas pastāstīt lasītājam?
3.2. Kurus no Lāčplēša darbiem tu uzskati par varoņdarbiem?

4.1. Ko simbolizē Lāčplēsis? Kāpēc?
4.2. Ko simbolizē Laimdota? Kāpēc?

5. Kurām no eposā "Lāčplēsis" tēlotajām situācijām līdzīgas ir saskatāmas arī mūsdienās?

6. Kas un kāpēc varētu būt mūsdienu Lāčplēsis, Laimdota, Spīdala, Koknesis vai Kangars? Izvēlies vienu un apraksti saistītā tekstā!

7. Uzraksti 1 – 3 atziņas, kuras guvi, lasot un pārdomājot A.Pumpura eposu "Lāčplēsis"!

PADZIĻINĀJUMS

Lasi fragmentu no A.Pumpura eposa "Lāčplēsis" II dziedājuma un pievērs uzmanību Spīdalas tēlojumam!

Viņa (Spīdala) bij tērpusies uzvalkā
melnā,
Kājās bij autas zeltotas kurpes,
Vaļējie mati plīvāja gaisā,
Ugunim līdzīgas zvēroja acis,
Uzacis garās sniedzās līdz zemei,
Rokā tā turēja burvekļu spieķi.

Sētmalā gulēja līkumains bluķis.
Spīdala gāja, sēdās tam virsū,
Burvekļu vārdus murminot, sita
Trīs reiz ar spieķi pa līkajo bluķi,
Piepeši gaisā pacēlās bluķis,
Ragana šņākdama aizskrēja gaisā.

autas – uzvilktas
zvēroja – *šeit* izskatījās
burvekļu – burvju
bluķis – nozāģēts, cilindra veida koka gabals
murminot – pie sevis runājot
līkajo – *šeit* līko
piepeši – pēkšņi, negaidīti
šņākdama aizskrēja gaisā – ar īpašu troksni

1. **Ko no šī fragmenta var uzzināt par Spīdalu?**
2. **Kāpēc šāds Spīdalas raksturojums ir nozīmīgs eposa saturā?**
3. **Lasi fragmentu no A.Pumpura eposa "Lāčplēsis" III dziedājuma un pievērs uzmanību, ko latviešu tautas dibinātājs Videvuds saka Lāčplēsim!**

"Tu esi pārspējis jodus
Negantos, atņēmis tumsības varai Burtnieku pili;
Rītā tā rādīsies dienas gaišumā. Gaišumu nesīs
Tautai ar šeitan sakrātās vectēvu garīgas mantas,
Kuru starpā atrodas arī likumi mani.
Saki tur augšā, ka likumi šie ir iz dievības ņemti,-
Uzturot viņus, tauta zels un mūžīgi nemirs!"

pārspējis jodus – uzvarējis velnus
šeitan – šeit
ir iz – no

4. **Kas ir tautas garīgās mantas? Kāpēc tās palīdzēs tautai attīstīsies?**

5. **Kuras mūsdienās ir tautas garīgās mantas, kas palīdz?**

6. **Lasi fragmentu no Videvuda mācībām III dziedājumā un pievērs uzmanību, kā A.Pumpurs skaidro laika ritējumu!**

"Aiziet laiks, atiet laiks, bet nekad laiks nepaiet, tādēļ
Laiks ir mūžība. Ārpus šī laika skrituļa citu
Kādu mūžību domāties aplama ticība būtu.
Dieviem, saulei un zemei pietiek ar ilgajo laiku.
Kādēļ gan cilvēkam nebūtu diezgan, kurš, tik vien īsu
Brītiņu dzīvodams, bauda ar apziņu ko no šā laika?
Cilvēce pati tomēr par sevi bezgala laiku
Mūsu pasaulē ieņem;
(..)
Priekš šās lielās, neizmirstošās cilvēku tautas
Darboties, viņai palīdzēt vienādi pilnīgai tikt un
Augstu stāvokli ieņemt, priekš tās dzīvot un nomirt
Ir ikkatra cilvēka uzdevums laicīgā mūžā. "

laika skrituļa – laika ritējuma

ilgajo – ilgo

7. **Ko A.Pumpurs saka, kāds ir katra cilvēka uzdevums?**

8. **Kā cilvēkam jādzīvo, lai šo uzdevumu veiktu?**

Dzimis Vidzemē, Priekuļu pagastā. **Dzīvoja "Kalāčos"** Liepas pagastā, tagad tur iekārtots dzejniekam veltīts muzejs.

Par E.Veidenbaumu **kā dzejnieku** uzzināja tikai pēc viņa nāves.

E.Veidenbaums **interesējās par vēsturi, politiku, pasaules literatūru.**

Studēja **Tērbatas universitātē** tieslietas.

Veidenbaums bija ļoti **mērķtiecīgs**.

Veidenbaums sev nepatīkamu cilvēku sabiedrībā **ierāvās sevī, klusēja** vai **ātri devās prom.**

Mācījās Cēsīs. Pabeidza **Rīgas ģimnāziju**, mācoties mājās.

Dzejnieks bija **trūcīgs**.

Draugu pulkā bija **atklāts, jūtās brīvi,** bija **spožs** un **aizrautīgs diskutētājs.**

Dzejnieks

EDUARDS **VEIDENBAUMS**

(1867-1892)

#Vidzeme #"Kalāči" #jaunība #dzīves jēga #ironija #ilgošanās pēc labākas dzīves

E. Veidenbauma dzejas pazīmes

- E.Veidenbaums uzskatīja un dzejā minēja, ka tautai vajadzīgi augsti attīstīti, gudri cilvēki.
- Viņa dzejā ir raksturots brīvs cilvēks.
- Viņa dzejā ir tēlots cīņai gatavs cilvēks.
- E.Veidenbauma dzejā galvenais varonis (liriskais "Es") parasti ir gados jauns cilvēks.
- Dzejā tēlota traģiska personība.
- E.Veidenbaums savā dzejā aicina cilvēku pilnveidoties (kļūt gudrākam, izglītoties, papildināt savu interešu loku u.c.).
- E.Veidenbaums dzejā izmanto pretstatus.
- Viņš savā dzejā sapņainību un pozitīvismu pretstata reālajai un skarbajai dzīvei.
- E.Veidenbaums savā dzejā raksta par nāvi. To uzsver kā reālu faktu.
- Daļā dzejoļu atspoguļo tā laika dzīves patiesību .
- Viņš savā dzejā panāk tiešu lasītāja uzrunāšanu.
- Daļā dzejoļu saskatāmas aforismiem raksturīgas pazīmes.

1. UZDEVUMS

Klausies un lasi E.Veidenbauma dzejoli "Mosties, mosties reiz, svabadais gars" un pievērs uzmanību dzejoļa noskaņai!

***

Mosties, mosties reiz, svabadais gars,
Celies un salauzi kalpības spaidus,
Atpestī cietējus, klusini vaidus -
Mosties, brīvības cēlajais gars!

svabadais – brīvais
spaidus – nebrīvi, ierobežojumus
atpestī – atbrīvo

Tumšos varmākas zemē triec,
Svētos bizuļus – garīdzniekus,
Kuri melš krāpdami debesu niekus.
Ticības māņus pie malas liec!

varmākas – cilvēkus, kas ar varu uzspiež citiem savu gribu
bizuļus – *šeit* tos, kuri ienīst visu jauno
melš – melo
māņus – nepatiesību

Zemē kungus, kas lepnībā sēž,
Šķērdībai putina miljonu sviedrus,
Zemē kundzības draugus un biedrus,
Kas savus brāļus spaida un plēš!

putina – *šeit* tērē

spaida – *šeit* neļauj brīvi rīkoties

1.1. Par ko ir dzejolis? Kāda ir dzejoļa noskaņa? Izraksti vārdus, kas par to liecina!

1.2. Kas ir dzejolī minētie tumšie varmākas?

1.3. Kā E.Veidenbaums raksturo tautu?

1.4. Uz kādu rīcību aicina E.Veidenbaums?

1.5. Kas varētu būt svabadais gars?

1.6. Izmantojot informāciju par Veidenbauma dzejas pazīmēm, uzraksti, kuras ir saskatāmas šajā dzejolī!
Aizpildi tabulu!

PAZĪME	PIEMĒRS

2. UZDEVUMS.

Klausies un lasi E.Veidenbauma dzejoli "Kā gulbji balti padebeši iet" un pievērs uzmanību pretstatiem cilvēka dzīvē!

***

Kā gulbji balti padebeši iet.
Tiem vēlētos es līdza tāļu skriet:
Tur tāļumā, kur ziemas nepazīst,
Tur rozes mūžam zied un nenovīst.
Kam veltīgi laimību kāro tu, sirds?
Met projām reiz cerības tumšajā kapā;
No saulainām lejām ir mirstīgais šķirts,
Tam jādzīvo asaru dūksnājā slapjā,
Kur dzelži un cirvji bez rimšanas klaudz,
Pēc maizes, pēc pārtikas vergi kur kauc,
No stiprākā samīts, vājāks kur lūst
Un asins un sviedri ik dienas kur plūst.

padebeši – debesis, mākoņi
līdza – līdzi
veltīgi – bezjēdzīgi
dūksnājā – purvainā vietā
bez rimšanas – visu laiku, bez apstājas
klaudz – rada troksni *(sit, piemēram, metālu pret metālu)*

2.1. Kā tu raksturotu dzejoļa noskaņu?

2.2. Kas ir dzejolī 1. – 4.rindā aprakstītā vieta?

2.3. Kāpēc liriskais "Es" vēlas turp doties?

2.4. Kā tiek aprakstīta cilvēka dzīve dzejoļa 6. – 12. rindā?

2.5. Kā E.Veidenbaums raksturo cilvēku savstarpējās attiecības? Kura dzejoļa rinda visspilgtāk to atspoguļo?

2.6. Skaidro dzejoļa piektajā rindā uzdoto jautājumu!

2.7. Izmantojot informāciju par E.Veidenbauma dzejas iezīmēm, uzraksti, kuras divas ir saskatāmas šajā dzejolī!

Aizpildi tabulu!

PAZĪME	PIEMĒRS

2.8. Ar krāsām atspoguļo katru dzejoļa rindu!

2.9. Kāpēc izvēlējies šādas krāsas?

2.10. Kā mainījās krāsu izvēle? Par ko tas liecina?

3. UZDEVUMS.

Klausies un lasi E.Veidenbauma dzejoli "Jau ziediem rotātas pļavas" un pievērs uzmanību dzejoļa noskaņai!

Jau ziediem rotātas pļavas,
Jau dziesmām viļņojas gaiss,
Gaišs zaļums sedz kalnus un gravas,
Klāt maijmēness debešķīgais.
Un saule tik mīļi, tik spoži
Pie skaidrā ziluma mirdz,
Un lapoti meži tik koši,
Un līksmi pukst cilvēkam sirds.
No putekļiem ārā, no dūmiem
Mūs ziedošais pavasars sauc,
Gals bēdām un sirdēstiem drūmiem,
Vēl pasaulē prieku ir daudz.

rotātas – greznotas, šeit pļavā daudz dažādu ziedu
viļņojas – šeit dziesmu dēļ kustas gaiss
gravas – padziļinājumus, kuriem abās pusēs ir stāvas klintis vai kalni
debešķīgais – brīnišķīgais
sirdēstiem – bēdām, raizēm

3.1. Kā tu raksturotu dzejoļa noskaņu? Lasi rindas, kas par to liecina!

3.2. Kā jūtas dzejoļa liriskais "Es"? Kuras rindas par to liecina?

3.3. Kā tu izproti rindas Gals bēdām un sirdēstiem drūmiem, / Vēl pasaulē prieku ir daudz? Kurā dzīves situācijā E.Veidenbaums būtu to rakstījis?

3.4. Izmantojot informāciju par E.Veidenbauma dzejas pazīmēm, uzraksti, kuras divas ir saskatāmas šajā dzejolī!

Aizpildi tabulu!

PAZĪME	PIEMĒRS

KOPSAVILKUMS

1. Uzraksti 3 svarīgus faktus par E.Veidenbauma dzīvi un darbiem!

1. _____

2. _____

3. _____

2. Kā tu raksturotu E.Veidenbaumu gan kā cilvēku, gan kā dzejnieku?

3. Uzraksti 3 E.Veidenbauma dzejas pazīmes!

1. _____

2. _____

3. _____

4. Uzraksti svarīgāko par dzejoli "Mosties, mosties reiz, svabadais gars"?

5. Uzraksti svarīgāko par dzejoli "Kā gulbji balti padebeši iet"?

6. Uzraksti svarīgāko par dzejoli "Jau ziediem rotātas pļavas"?

7. Uzraksti e-pasta vēstuli kādam no saviem draugiem! Šajā vēstulē:

- **pastāsti, tavuprāt, svarīgāko par E.Veidenbaumu,**
- **uzraksti, ko mūsdienu jaunietis var mācīties no E.Veidenbauma,**
- **mini, kāpēc tas ir svarīgi!**

Kam:
Temats:

SŪTĪT

PADZIĻINĀJUMS

***

Ar šās zemes varenajiem kopā tu varēji būt
Un valdīt, un kārumus baudīt, un līgsmot ik dienas,
Bet cilvēku bēdas un trūkumus sirds tevim jūt,
Un tumsības slogus, un varmāku nastas ikvienas.
Un, tēvijas neatzīts, svešumā dodies tu tāļi
Un sludini taisnību, māci, ka cilvēki brāļi,
Ka pasaules mantas mums mierināt nespēj prāta,
Ja ticības trūkst un mīlestīb' sirdīs nav krāta.
Tu priekus tiem nesi, kas tumsībā, grūtībā smaka.
Tu vārguļu sagrauztām sirdīm bij' dzīvības aka,
Tu cilvēci sildīji garīgas verdzības salnā,
Bet atmaksu cilvēce deva tev – Golgātas kalnā.

kārumus baudīt – ēst gardumus, darīt to, ko ikdienā nedara
trūkumu – nabadzību
slogus – kaut ko nospiedošu
nastas – nesamā, šeit dzīves nastas
tāļi – *šeit* tālu
vārguļu – slimīgu, fiziski nespēcīgu vai garīgi nevarīgu cilvēku

Kāda ir liriskā "Es" attieksme pret cilvēkiem? Aizpildi tabulu!

ATTIEKSME PRET CILVĒKIEM	PIEMĒRS NO DZEJOĻA

Kā tu skaidrotu garīgās verdzības salnā?

3. **Dzejolī ir pasaulē ļoti pazīstams tēls "Tu". Kas ir "Tu"? Izmanto dzejas rindas, lai to pamatotu!**

4. **Kuru citu darbu E.Veidenbaums izmantojis, rakstot dzejoli?**

5. **Kā E.Veidenbaums saista "Tu" tēlu ar Latviju 19.gadsimta beigās?**

6. **Par kādām lielām pasaules idejām runā E.Veidenbaums? Atspoguļo tās plakāta veidā!**

***

Es domāju, ka pasaulē
Nav prātīgs it nekas,
Un mūsu "dzīves nozīme"
Ir tīrās muļķības.
Bez mērķa cilvēks blandās te,
Par gudrām lietām spriedelē,
Bet galā dumjš ir viss.
Jo vēders – dievs visaugstākais,
Ikkatris pats sev tuvākais,
Tiklīdz kā izsalcis.

blandās – klaiņo, bez mērķa staigā apkārt

spriedelē – saka vāji pamatotas domas

izsalcis – tāds, kas ļoti vēlas ēst

7. **Kā tu raksturotu lirisko "Es"? Kuras dzejoļa rindas par to liecina?**

8. **Kāpēc E.Veidenbaums apgalvo, ka mūsu dzīves nozīme ir tīrās muļķības? Vai mūsdienās cilvēki domā citādāk? Kāpēc tu piekrīti vai nepiekrīti E.Veidenbauma teiktajam?**

9. **Ko E.Veidenbaums saka par cilvēku savstarpējām attiecībām? Kādas tās ir mūsdienās? Tu esi mūsdienīgs cilvēks. Kas tavai pasaulei ir kopīgs ar E.Veidenbauma aprakstīto vai atšķirīgs no tās? Kāpēc?**

10. **Dzejolis sākas ar *Es domāju*. Pastāsti, ko liriskais "Es" domātu mūsdienās!**

11.

***

Grāmatu kaudzes
Velti tu šķirsti,
Mirušās audzes
Pētī, līdz mirsti.

Zinību nieki
Muļķus lai baro!
Pasaules prieki
Gaišāki staro.

grāmatu kaudzes – liels grāmatu daudzums

velti – bezjēdzīgi

12. Ar ko E.Veidenbaums salīdzina grāmatas? Kāpēc?

13. Ar ko tu salīdzinātu grāmatas? Kāpēc?

14. Kā jutās E.Veidenbaums, rakstot šī dzejoļa otro pantu? Kāpēc?

15. Kāda ir atšķirība, salīdzinot E.Veidenbauma dzīves faktus un šo dzejoli?

16. Kas liecina, ka E.Veidenbaums dzīvoja vai nedzīvoja kā dzejolī?

17. Kādi mūsdienu pasaules prieki gaišāki staro nekā zināšanas?

18. Kāpēc E.Veidenbaums ir vai nav ironisks?

***

Reiz zaļoja jaunība, cerības plauka,
Tad asins bij karsta, tad gaišs bija laiks
Un pasaule visa tik krāšņa, tik jauka,
Un nākotne spoža kā saulītes vaigs.

plauka – šeit parādījās cerība

krāšņa – skaista, grezna

Laiks aizgāja, cerības zuda kā dūmi,
Viss mira, kas agrāk bij daiļš, kas bij svēts,
Reiz dievīgie tēli tik bāli, tik drūmi,
Un dīdzis nekas nav, kas ticībā sēts.

zuda – pazuda, šeit tika zaudētas cerības

dīdzis – sācis augt (saka par graudiem, kuriem parādās asni)

Un, tukšām paliekot zinību slāpēm
Un beidzoties visam, kas daiļš bij un svēts,
Sirds pildījās nāvīgām asiņu sāpēm,
Bet pagātne arī jau sāpes sedz.

daiļš – skaists

Un tagad es nicinu pasaules lietas,
Jo redzu, ka viss tikai murgi un nieks.
Pret laimi, pret nelaimi krūtis ir cietas,
Man gluži vienalga, vai bēdas vai prieks.

nicinu – izturos ar necieņu, noliedzu

Ko dzejolī nozīmē zaļoja jaunība? Kā to var pateikt citādi?

20. **Kāpēc Veidenbaums raksta, ka reiz zaļoja jaunība?**
21. **Kādas bija E.Veidenbauma cerības par savu nākotni? Pamato! Kāpēc šīs cerības zuda?**
22. **Kā E. Veidenbaums apraksta savas izjūtas dzejoļa trešajā pantā?**
23. **Kā E.Veidenbaums raksturo savu attieksmi pret dzīvi un pasauli dzejoļa ceturtajā pantā? Kāpēc?**
24. **Kas ir vilšanās? Par ko pausta vilšanās dzejolī?**

Salīdzinot ar citiem latviešu autoriem, **Aspazijai bērnībā nebija jāstrādā**, tā pagāja ļoti turīgos apstākļos, taču vēlāk ģimene turību zaudēja.

Aspazija **mācījusies Dorotejas četrgadīgajā meiteņu skolā** un Trīsvienības sieviešu ģimnāzijā Jelgavā.

Aspazija **prata krievu un vācu valodu**, pirmos dzejoļus sāka rakstīt vācu valodā.

Dzimusi Zemgalē Zaļenieku "Daukšās".

Skolas laikā **aizrāvās ar teātri**.

Ietekmējoties no grieķu literatūras, izdomāja sev pseidonīmu **Aspazija**.

Avīzes "Dienas Lapa" redakcijā 1894. gadā **iepazinās ar Raini**, 1897. gadā ar viņu salaulājas, ilgus gadus kopā ar viņu dzīvoja Šveicē.

Dzejniece, dramaturģe

ASPAZIJA

(1865-1943)

 # sieviešu tiesības # romantisms # pārmaiņas # pasaules ideāli

Aspazijas daiļrades pazīmes

- Aspazija savā daiļradē atspoguļo cīņu – ar varu, dzīvi, laiku, kā arī iekšējo cīņu ar sevi.
- Daiļradē runā par sava laikmeta problēmām.
- Viņas radītie varoņi ir aktīvas, pašaizliedzīgas, jūtām bagātas personības;
- Savā daiļradē daudz ietekmējusies no Bībeles un Senās Grieķijas literatūras.

1.UZDEVUMS.

Lasi Aspazijas dzejoli "Pasaciņa" un veic uzdevumus!

Pasaciņa

Mazā, sirmā kumeliņā
Jāj pa ceļu pasaciņa.

Ātri, ātri steidzas viņa,
Rokā zelta pātadziņa.

Jāj un jāj un neapstājas,
Zemes virsū nav tai mājas –

Līdzko jaunie sapņi beidzas,
Viņai projām jāaizsteidzas.

Ilgi, šķiet man, projām biju;
Nu es atkal ieraudzīju:

kumeliņš – jauns zirdziņš

pātadziņa – rīks dzīvnieka steidzināšanai

zemes virsū – virs zemes

Mazā, sirmā kumeliņā
Jāj pa ceļu pasaciņa.

Sidraboti pakaviņi,
Zili puķu iemauktiņi;

Pavadā kā pērles sienas
Senās, mīļās bērnu dienas.

Jāj un jāj un neapstājas,
Zemes virsū nav tai mājas.

pakaviņi – metāla veidojums, ko piestiprina pie zirga nagiem, lai tos pasargātu no dilšanas, lūšanas, slīdēšanas

iemauktiņi- zirga aizjūga piederums

1.1. Pasvītro dzejolī rindas, kas visspilgtāk raksturo pasaciņu!

1.2. Skaidro, kā Aspazija raksturo pasaciņu!

1.3. Apraksti, kāda izskatītos tava pasaciņa (līdz 15 vārdiem)!

1.4. Kāpēc pasaciņai zemes virsū nav mājas?

2.UZDEVUMS.

Lasi dzejoli "Nebēdne meitene" un pievērs uzmanību meitenes raksturojumam!

Nebēdne meitene

Es esmu nebēdne meitene!
Visas rīkstes tēvam nolūza,
Kad pērdams tas mani audzēja.
Ar vienu aci es varēju smiet,
Ar otru, ja vajadzēja, asaras liet.
Un, māte kad mani mācīja:
"Esi klusa, laba, godīga," –
Es dziedāju tikai: Lalala!

rīkstes – tievs koka zars domāts pēršanai

pērdams – ar rīksti sizdams

asaras liet - raudāt

Es esmu nebēdne meitene!
Simts zēnu aiz deguna vazāju,
Ikkatru mīlēt apsolu:
Šim stūrīts no sirds, tam stūrītis,
Tik paliek pāri pats viducis.
Vai sacīt man, viducis priekš kā?
Ak! nav jau nemaz tāda viduča –
Lalala!Lalala!

aiz deguna vazāju – mānu

viducis – vidus daļa

Es esmu nebēdne meitene!
Bet, ja nu tiešām reiz atnāktu zēns,
Tik rātns, tik godīgs, kā jēriņš tik lēns,
Balts krādziņš un balta šlipstīte,
Un balta krūtīs dvēsele,
Un teiktu, ka mīlējis mani tik vien,
Nu, tad es arī, es arī – nudien!
Vai zināt, ko tad es darītu?
Es viņu arī – piekrāptu!
Lalala! Lalala!

rātns – mierīgs, kārtīgs

krādziņš – krekla daļa pie kakla

šlipstīte – šaura kaklsaite

piekrāptu – piemānītu

1.1. Kā tu raksturotu tēloto nebēdni meiteni?

1.2. Kas šai meitenei ir līdzīgs ar Aspaziju bērnībā un jaunībā?

1.3. Kā meiteni audzināja vecāki, kāpēc? Kāpēc meitene vecākiem pretojās?

1.4. Kāpēc meitenei nepatika dzejoļa pēdējā pantā raksturotais zēns?

1.5. Skaidro vārda balts nozīmes, kā tās atklājas pēdējā pantā!

Balta krādziņa, balta šlipstīte –

Balta krūtīs dvēsele -

1.6. Noskaidro, ko nozīmē vārds *nebēdne*! Kāpēc tu gribētu vai negribētu iepazīties ar šo meiteni?

3.UZDEVUMS.

Lasi dzejoli "Trīs mācības" un pievērs uzmanību, ko katrs tēls māca cilvēkam!

Trīs mācības

Ir zvaigznei priekš tevis mācība:
"Spīdi, dvēsele, spīdi!
Spīdi kā sardzene agra un vēla
Savas gaismas durvju priekšā,
Nelaid, ak, nelaid tur tumsu iekšā!"

Un galotnei arī ir mācība:
"Slejies, dvēsele, slejies!
Slejies vienmēr lepna un cēla!
Augstāk un augstāk tev vienmēr tiekties;
Lūsti, ja laužs, - tik nebūs tev liekties."

Un oglei ir trešā mācība:
"Dedzi, dvēsele, dedzi!
Dedzi un paliec vienmēr kvēla –
Kaut arī pelni tevi segtu –
Lai no jauna kā liesma tu degtu."

sardzene – sargātāja

slejies – celies augstāk, stāvāk
cēla – dižena, lieliska,
tiekties – virzīties

ogle – melns, sadedzis koka gabals
kvēla- šeit spilgta, pamanāma
liesma – uguns
dedzi - dedz

1.1. Kāpēc Aspazija, lai izteiktu mācības, izvēlējās zvaigzni, galotni un ogli?

Zvaigzni izvēlējās, jo _____

Galotni izvēlējās, jo _____

Ogli izvēlējās, jo _____

1.2. Skaidro, ko nozīmē dzejas rinda *savas gaismas durvju priekšā*!

1.3. Izvēlies vienu Aspazijas dzejoļa simbolu (zvaigzni, galotni vai ogli) un raksturo, kādām īpašībām jābūt cilvēkam, lai viņu ar to varētu salīdzināt! Kāpēc? Raksti saistītā tekstā!

1.4. Iedvesmojoties no Aspazijas, radi šī dzejoļa ceturto pantu, ievērojot Aspazijas ideju!

4.UZDEVUMS.

Lasi lugas "Zaudētas tiesības" pārstāstu un fragmentus un veic uzdevumus!

Darbojošās personas

Langarts – bagātnieks, kurš iegādājies arī Laimas un viņas ģimenes dzīvokli
Marta – Langarta meita, kura iemīlējusies Strautiņā
Bormanis – Langartam tuva persona
Strautiņš – zinību doktors, izglītota persona, daudz ceļojis pa pasauli
Stūrmanis – bagāts tirgotājs
Eberhardīne – Stūrmaņa sieva, kura par tādu kļuvusi ar viltu
Johanna – Stūrmaņa un Eberhardīnes meita
Sniedziņš – Laimas tēvs, kādreiz bijis skolotājs, lieto pārāk daudz alkoholu
Marija – Laimas māte, ir bez darba, ar vāju veselību
Grieta – Marijas māsa, Laimas krustmāte, arī ir bez darba
Laima – Marijas un Sniedziņa vecākā meita
Valdis un **Maija** – Laimas brālis un māsa

Pirmais cēliens

1.skats

Marija gaida, kad atgriezīsies Sniedziņš. Viņa domā, ka ar viņu kas slikts ir gadījies. Grieta ir pārliecināta, ka Sniedziņš kārtējo reizi ir piedzēries. Viņa pārmet Marijai, ka apprecējusi dzērāju. Marija taisnojas, ka nevarēja paredzēt- Sniedziņš būs dzērājs. Viņš esot bijis skolotājs.
Grieta un Marija spriež, kā samaksāt īri par māju, bet abas izlemj, ka kaut kā jau situāciju atrisinās. Viņas domā, ka Laima, strādādama pie Langarta, viņām palīdzēs. Grieta un Marija cer, ka Laima apprecēs bagātu vīru, lai visa ģimene varētu labāk dzīvot.

1.1. Kā tu vērtē Marijas un Grietas ideju par to, ka Laima varētu apprecēt bagātu vīru, lai ģimene varētu labāk dzīvot? Kā tas ir mūsdienās?

2.skats

Ierodas Sniedziņš. Viņš ir dzēris. Atklājas, ka Sniedziņam bija jāsamaksā par īri, bet viņš īrei paredzēto naudu nodzēris.

3.skats

Sniedziņš domā, kā atkal varētu kaut kur dabūt naudu, lai nopirktu alkoholu.

4.skats

Grieta atklāj, ka Sniedziņš nozadzis viņas aubi (tautastērpa daļu).

5.skats

Marija stāsta Laimai, ka tēvs atkal dzer, bet Laima uzskata, ka to liek darīt viņa draugi. Marija atklāj, ka māja, kurā viņi visi dzīvo, pieder Langartam, pie kura Laima strādā. Laima saprot, kāpēc Langarts tā rīkojies. Viņam patīk Laima. Laima nevēlas vairs pie viņa strādāt, bet citas izejas viņu ģimenei nav.

Laima. Labprāt neietu viņa mājā šūt, kad tikai citur spētu atrast darbu. Bet tu jau zini, kā iet, visas vietas ir no darba meklētājiem aplenktas, kur vien kāda tiek vaļā, tur jau desmit pieprasītāju.

aplenktas - no visām pusēm ar cilvēkiem, kuri kaut ko vēlas

pieprasītāju – prasītāju, gribētāju

Marija. Lai arī mums cik grūti klātos un nekādas citas mantas nebūtu pasaulē, tad taču mums ir mūsu neaptraipīts gods un tikums, ka mums ne priekš viena cilvēka nav jānolaiž acis.

neaptraipīts – saglabāts gods

jānolaiž acis – jākaunas

1.2. Kā tiek raksturota laikmeta situācija saistībā ar sieviešu iespējām atrast darbu? Izlasi rindas, kuras par to liecina?

1.3. Kā tu raksturotu māti? Kāpēc? Kā tas parāda cīņu par sieviešu tiesībām?

6.skats

Valdis stāsta mātei, ka vairs skolā nevar pamācīties, jo uztraucas, ka skolotāja atkal atgādinās, ka nav samaksāts par skolu, ka tādēļ viņu ar māsu no turienes izslēgs. Laima nepieļauj, ka brālis un māsa nemācās, viņa atdod savu pēdējo naudu, lai viņi samaksā par skolu.

1.4. Ko Laimas rīcība liecina par viņu?

7. skats

Visa ģimene dodas gulēt, Laima paliek strādāt.

8.skats

Viņa pārdomā, cik daudz tagad ir jāstrādā, lai uzturētu ģimeni. Vairs viņai neatliek laika lasīt, izglītoties. Darba dēļ nācās pamest arī skolu.

9.skats

Ierodas Langarts. Viņš jūsmo par Laimu. Laima ir atturīga, dažbrīd asa. Langarts atklāj, ka viņam patīk Laima.

Laima. Es jūs tiešām nesaprotu, mans kungs!

Langarts. Mana mazā filozofe, kur tad tava asprātība palikusi, ka tu nevari ieraudzīt, ka tikai tā karstākā, personiskākā interese?

Laima. Diezgan, diezgan! Es tiešām esmu maldījusies, kad paredzēju jūsu nekrietno nolūku.

Langarts. Vai tādēļ mani nolūki nekrietni, ka saku tūdaļ patiesību? Vai man gan vajadzēja, lai jūs apmānītu, dziedāt pie jūsu loga serenādes? Es jūs taču turēju par attīstītu sievieti, kura zinās, ka mīlestības dziesmai, lai nu viņa sākas kā sākdamās, iznāks beigas arvien vienādas. *(Cenšas viņu apkampt.)*

(..)

Laima. Ne vārda vairs! Prom no šejienes! Es negribu jūsu priekšā aizstāvēt tikumu, jūs esat priekš tam par zemu!

Langarts. Ne tik varonīgi! Neaizmirstiet, kas es esmu un ka man ir līdzekļi jūsu lepnumu salauzt.

asprātība – humors

maldījusies – kļūdījusies

nekrietno nolūku – nepieņemamo nodomu

apmānītu – apkrāptu, samelotu

serenādes – mīlestības dziesmas

apkampt - apķert

Laima izdzen Langartu laukā. Langarts sadusmots aiziet.

1.1. Raksturo Langartu!

1.2. Kādi ir Langarta līdzekļi, lai salauztu Laimas lepnumu?

1.3. Kā tu vērtē Laimas rīcību? Kāpēc?

Otrais cēliens

1.skats

Grieta pārdomā, cik nabadzīga ir viņas ikdiena. Nav pat maizes garozas, ko ēst.

2.skats

Marija ir saslimusi. Abas ar Grietu gaida, kad pārradīsies Laima, lai varētu izsaukt ārstu. Grieta ārstiem netic, jo tikai izspiežot naudu.

3.skats

Ierodas Laima. Grieta izstāsta, ka mātei ir sliktāk. Laima paziņo, ka Langarts viņu atlaida, ka Laimai vairs nav darba. Grieta ir izmisusi, jo nesaprot, kas tagad notiks. Grieta pārmet Laimai, ka viņa pret Langartu ir bijusi pārāk asa, ka vajadzēja ļaut, lai Langarts par viņu jūsmo. Grieta uzskata, ka Laimas dēļ tagad ģimenei būs jāpamet arī mājas. Laima tic, ka visas ģimenes sievietes spēs strādāt un izdomāt, kā nopelnīt naudu un izdzīvot, nepametot mājas un samaksājot naudu Langartam. Laima domā, ko varētu pārdod, bet viss vērtīgais jau ir pārdots. Laima cer, ka tēvs būs atradis darbu.

4.skats

No darba meklēšanas ierodas Sniedziņš. Dzēris.

5.skats

Maija un Valdis strīdas, jo brālis ir apēdis viņas sviestmaizi, ko iedevusi klasesbiedrene. Valdis taisnojas, ka tas noticis tādēļ, ka ļoti vēlējās ēst. Maija prasa Laimai ēst, viņai nav ko dot. Valdis saka, ka ies uz veikalu, prasīs uz parāda, ja nedod, tad maizi nozags. Laimai tas nav pieņemami, viņa pārdos savas grāmatas, lai dabūtu naudu.

1.4. Kāpēc Laima jau agrāk nepārdeva savas grāmatas? Ko tas liecina par Laimu?

1.5. Cik viegli vai grūti Laimai ir pārdot savas grāmatas? Kāpēc?

6.skats

Ierodas tiesu izpildītāji, kuriem ir dots rīkojums apķīlāt visu mantu, arī grāmatas, tāpēc Laima tās nedrīkst pārdot. Laima pretojas.

tiesu izpildītājs – persona, kura izpilda tiesas rīkojumu

apķīlāt mantu – daļēji īpašumu pārņemt sev

7. skats

Ierodas Langarts. Viņš redz, ka Laimu par pretošanos gatavojas apcietināt. Viņš tiesas izpildītājiem lūdz atstāt Laimu ar viņu divatā.

apcietināt – arestēt

divatā – sarunāties tikai diviem

8.skats

Langarts izstāsta, kas notiks ar Laimu un viņas ģimeni, ja Laima nedosies dzīvot pie Langarta. Viņa to nevēlas darīt, paķer nazi, vēlas izdarīt pašnāvību. Tas neizdodas. Laima ģībst. Laima saprot, ka Langartu neuzvarēs, dodas viņam līdzi. Laima padodas.

izdarīt pašnāvību – sevi nonāvēt

ģībst – zaudē samaņu

9.skats

Laima nokļūst Langarta mājās. Viņa satiek Bormani.

10.skats

Laima bēg no Langarta, viņa nevēlas viņu satikt. Bormanis uzskata, ka Laima ir Langarta mīļotā, kas šo vietu ieguvusi tāpat kā visas citas priekšgājējas.

mīļotā – tā, kurā kāds ir iemīlējies

11.skats

Laima. Elpu! Elpu! Man šinī purvā jānosmok! Ak, kaut es spētu nokratīt šo dzīvi! Ha! Kad šinī pat acumirklī steigtos prom – viena, naktī un miglā, tikai projām, projām. Bet vai es spētu izbēgt? – Šis kauns, kas uz manis guļ, es viņam nespētu izbēgt – tad mani piederīgie, vai lai es viņu grūžu postā atpakaļ? – Nē, nē, man jāpaliek , nesaraujamas važas mani še saista, man – jāpaliek… bet kur lai atrodu mieru? (Skatās apkārt.) Ā, jūs manas senākās, mīļās biedrenes grāmatas, es griezīšos pie jums.

purvā – slapjā vieta dabā

jānosmok – kad trūkst elpas

mani piederīgie – tuvinieki

grūžu postā – iznīcinu

nesaraujamas važas – šeit mūžīgi būt kopā

1.6. Kāpēc Laimai ir tik emocionāli grūti?

1.7. Kas Laimai ir *nesaraujamas važas*?

12.skats

Laima satiek Martu. Arī viņa nosoda Laimu. Marta uzskata, ka Laima pati vēlas būt kopā ar Langartu, lai tikai iegūtu viņa bagātību, ka Laima tēlo cietēju, ka Langarts nemaz tik ļauns nav, Laima izdomājusi, lai Langarts viņā iemīlas.

cietēju – tādu, kurai dara pāri

Laima. Vai man locīties pīšļos zem jūsu nicināšanas un kā niedrai salūzt zem apstākļu varas? Nē! Un simtkārt – nē! Dzīve mani ir izaicinājusi uz cīņu, tad es arī izlietoju visus ieročus. Jā, jūs lepnā, jūs augstā dāma, jūs domājat mani viegli ar kāju nobīdīt pie malas, bet še es stāvu! Man tās pašas tiesības sniegties pēc laimes, varas un spožuma – un kad man arī citi būtu – jāsamin!

locīties pīšļos – mirt

zem nicināšanas – no pazemošanas, izsmiešanas

kā niedrai salūzt zem zem apstākļu varas – kādu apstākļu dēļ tapt iznīcinātai

1.8. Pasvītro rindas Laimas teiktajā, kurā parādās Aspazijas ideja, ka ikviens ir līdzvērtīgs, ka ikvienam ir vienādas tiesības!

13.skats

Ierodas Langarts. Marta viņam sūdzas, ka Laima vēlas viņu nogalināt. Langarts uzzina, ka ieradīsies Strautiņš. Viņš Martai patīk.

14.skats

Ierodas Strautiņš. Langarts cenšas, lai Strautiņš ievērotu Martu, taču viņš ievēro Laimu. Viņš ar Laimu iepazīstas. Strautiņam patīk, ka Laima ir ļoti gudra. Strautiņam jādodas pie Stūrmaņu kundzes. Bormanis nokārto, ka visi, arī Laima, dosies pie Stūrmaņu kundzes uz svinībām.

Trešais cēliens

1.skats

Johanna cenšas spēlēt klavieres. Viņa paziņo savai mātei (Stūrmaņa kundzei Eberhardīnei), ka tās neskan. Stūrmaņa kundze uzskata, ka tās ir labas, jo ir nopulētas un tām ir divi zelta lukturi. Viņa māca meitai, kā jārīkojas, lai iepatiktos Strautiņam.

2.skats

Istabā ierodas Stūrmaņa kungs. Stūrmaņa kungs neprot izrunāt savas sievas vārdu, jo tas ir no vācu valodas. Atklājas, ka agrāk Stūrmaņa kundze ir bijusi parasta šuvēja Trīne, bet pilsētā laika gaitā kļuva par bagātu kundzi, izpatīkot kungiem un tēlojot, ka viņus mīl. Viņa māca savu vīru, kā rīkoties, lai izpatiktu Strautiņam.

3.skats

Kā pirmais viesis ierodas Strautiņš. Viņš iepazīstas ar Johannu. Stūrmaņa kundze liela savu meitu. Arī Stūrmaņa kungs cenšas izpatikt Strautiņam.

4.skats

Ierodas Langarts ar Laimu. Stūrmaņa kundze par to ir pārsteigta. Viņa saprot, ka Strautiņam patīk Laima.

5.skats

Pie Stūrmaņa kundzes ierodas arī citi viesi. Visi dodas uz viesistabu, sarunāties paliek Stūrmaņu kundze un trīs citas dāmas. Visas runā par savu vietu sabiedrībā, aprunā vīriešus. Viņas aprunā jaunās meitenes, ka tās ar dažādiem līdzekļiem cenšas iegūt bagāto kungu mantu.

6.skats

Stūrmanis Eberhardīnei pasaka, ka suns ir sabojājis svētku kūku. Par to viņa ļoti sadusmojas. No viesībām izraida suņa saimnieci.

7.skats

Dāmām piebiedrojas Bormanis. Viņš izstāsta melus par Laimu, ka tā tēlo Langarta mīļāko, vēlas kļūt par viņa sievu, lai tikai iegūtu bagātību un statusu sabiedrībā. Par to Eberhardīne sadusmojas, nolemj viņu no viesībām padzīt.

1.9. Kāpēc Eberhardīnei nav tiesību nosodīt Laimu?

8.skats

Bormanis un Eberhardīne plāno, kā radīt Laimai vislielāko kaunu visu viesu acīs.

9.skats

Balles mūzika tiek pārtraukta. Stūrmaņa kundze un citas dāmas klūp Laimai virsū, nosaucot viņu par bezgodi, kas ar viltu cenšas iegūt Langarta bagātību. Laima nesaprot, kāpēc viņas tā rīkojas.

par bezgodi – par sievieti, kurai nav goda

ar viltību – melojot

10.skats

Strautiņš cenšas aizstāvēt Laimu. Viņš Laimu uzskata par gudru sievieti, kas nekad neko tādu nebūtu darījusi. Viņš nostājas pret visām sievietēm, aizstāvot Laimu, jo uzskata, ka Laima ir padarīta par vāju sievieti, tādēļ visi atļaujas darīt ar viņu, ko vēlas. Strautiņš aizved Laimu sev līdzi.

Ceturtais cēliens

1.skats

Laimas māja ir kļuvusi sakoptāka, nekas neliecina par agrāko nabadzību. Visi gatavojas Laimas un Strautiņa kāzām. Marija un Grieta par to ir ļoti laimīgas, jo tas glābj visu ģimeni no nabadzības.

2.skats

Laima nav pārliecināta, vai kāzas ir pareizākais solis.

Laima (viena). Kā viņu visi vārdi mani moca! Šī brūtes rota deg uz manas miesas. Es viņu pieviļu, to augstsirdīgo vīrieti, viņu un visus – ai, cik labprāt tam pie kājām kristu un visu izteiktu, bet nē, to es nespēju paciest. Man atliek tikai bojā iet jeb uzvarēt, un es gribu uzvarēt!

pieviļu – piemānu

augstsirdīgo – cēlo; tādu, kas dara vairāk, nekā no viņa gaida

bojā iet – mirt

1.10. Kāpēc Laimai ir svarīgi būt atklātai, nemelot?

1.11. Kāpēc viņa Strautiņam nevar izstāstīt patiesību?

3.skats

Pie Laimas mājās ierodas Strautiņš. Laima tēlo, ka viņu mīl. Laimai ir ļoti smagi izšķirties par kāzām ar Strautiņu. Strautiņš ir sarunājis Langartu, lai viņš būtu tas, kas ved Laimu baznīcā pie altāra. Tas tiek darīts, lai ļaudis vairs nebaumotu par Laimu un Langartu.

4.skats

Pie Laimas ierodas Langarta meita Marta. Marta vēlas atrunāt Laimu no precībām ar Strautiņu, jo Marta arī vēlas ar viņu precēties. Marta nolād Laimu par to, ka viņa precēs Strautiņu. Viņa uzskata, ka Laima Strautiņu savā varā ir dabūjusi ar viltu, lai iegūtu tikai viņa bagātību.

5.skats

Laima nevēlas padoties un gatava cīnīties pret ikvienu, kas viņu apmelo.

6.skats

Ierodas Langarts, kurš demonstrē savu pārākumu, sakot, ka nekad Laimu neliks mierā, ka centīsies viņu atgūt sev. Laima ir izmisumā. Langarts ar varu cenšas noskūpstīt Laimu. Tanī brīdī ierodas Strautiņš un visi pārējie.

7.skats

Visi gatavi doties uz baznīcu. Laima visiem izstāsta par savām attiecībām ar Langartu. Strautiņš atsakās precēt Laimu, jo viņa ir melojusi. Strautiņš izaicina Langartu uz dueli.

Piektais cēliens

1.skats

Laima atnākusi uz divkaujas vietu. Māte cenšas viņu pierunāt, lai nāk mājās.
Saka, ka viss aizmirsīsies, ka visi varēs sākt dzīvot no jauna, domājot, ka nekas nav noticis.

Marija. Paciet, meitiņ, gan jau ar laiku arī tu aizmirsīsi, un viss pāries.

Laima. Ha, tad tiktāļ, ka lai pati sevi sāktu nicināt? Nē! Vēl man ir spēka ienīdēt, kas ienīstams, vēl manas dzīslas spēj aiz dusmām drebēt, manas asinis vārīties, un tādēļ es darīšu, kas man ir jādara!

Marija saprot, ka nespēj savaldīt savu meitu, dodas uz mājām saukt palīgā tēvu.

1.12. Kāpēc Laima saka šādu tekstu. Par ko tas liecina?

2.skats

Laima ir gatava glābt Strautiņa dzīvību, nogalinot Langartu.

3.skats

Ierodas Langarts ar atbalstītājiem, lai gatavotos duelim. Langarts nevēlas dueli, jo uzskata, ka pasaulē nav nevienas sievietes, kuras dēļ vīrietim būtu jāmirst.

4.skats

Laima. Bet ne asiņu! Šurp, nelieti, skaties man vaigā, tava soda diena pienākusi!
Sekundants. Ko viņa grib?
Langarts. Tu, Laima, meklē dakteri? Vēl viņa še nav. Lodei steigties pretim jau arī nav tik patīkami kā mīļākajai.
Laima. Tevi es meklēju, tu negantais, tevi! Tu sodam neizbēgsi.
Langarts. Ko tu gribi?
Laima. Tiesāt.
Langarts. Vai re, cik patētiski! Diezin kādas pārspīlētas romānu situācijas tu vēl neizdomāsi! Vai es tev toreiz neteicu, lai tu ciestu klusu, tad šis skandāls nemaz nebūtu iznācis un viss būtu palicis apslēpts.
Laima. Apslēpts? Ha! Nu visi noziegumi tiek atklāti, visiem pārkāpumiem segs norauts, un kaili un drebēdami mēs stāvam mūžīgas patiesības priekšā, kurai mums par visu jāatbild, par visu!
Langarts. Nu, lai tad arī! Kas noticis, to nevar ņemt atpakaļ. Es izlīdzināšos ar dakteri.
Laima. Ne ar dakteri, bet ar mani. Es stāvu viņa vietā tev pretī. Vispirms tev rēķins jānoslēdz ar mani.
Sekundants. Vai viņa nebūtu jāsavalda?
Bormanis. Laidiet taču, tur vēl iznāks krietni joki.
Laima. Ņem tur pistoli. Mēs mērosimies ar ieročiem.
Langarts. Tu tiešām topi bezgala jocīga.
Laima. Nerunā, ņem! Katrs acumirklis, kurā tu vēl elpo, palielina tavu noziegumu.
Langarts. Nē, mana varone, es ar tevi labāk mainos skūpstiem nekā lodēm.
Laima. Tu negribi ņemt ieroci? Nu, tad krīti ceļos!
Langarts. Vai tava skaistuma priekšā?
Laima. Krīti ceļos un lūdz to tur augšā par savu noziegumu pilno dzīvi, ka nenobrauc ellē tik melns, ka visi velni no tevis izbīstas.
Langarts. Ha – ha – ha! Es? Dievu lūgt? Tik jocīgs jau es visā savā mūžā neesmu bijis.
Laima. Nu tad - še, ņem savu tiesu! (Šauj uz Langartu, viņš mirst). Ņemiet tad, ko esat gribējuši! Ņem, dzīve, savu dāvanu, ko tu ar varu uzspied katrai radībai. Ar lāstiem, ar šaušalām un riebumu es viņu nosviedīšu tavā priekšā – šās tiesības man vēl ir palikušas! Es esmu piekususi no dzīves cīņas. (Iešauj sev krūtīs un mirst).

1.17. Kā Apazija parāda, ka Laima ir stiprāka par Langartu? Kas ir Laimas spēks?

1.18. Skaidro 2 – 3 idejas, par ko cīnās Laima! Kā šīs idejas saistītas ar Aspazijas biogrāfiju?

1. _____

2. _____

3. _____

1.19. Kāpēc Laima sevi nogalina?

1.20. Kuri cilvēki vēl būtu jāvaino Laimas nāvē? Kāpēc?

1.21. Kāpēc lugai ir dots nosaukums "Zaudētas tiesības"?

1.22. Kas lugā paustajām idejām ir kopīgs ar mūsdienām, kas atšķirīgs?

1.23. Aspazija ir aprakstījusi savu laikmetu. Kādi ir laikmeta ierobežojumi sievietei? Kādas tiesības ir vai nav sievietēm? Kādas tiesības ir bagātiem cilvēkiem, kādas - nabadzīgiem cilvēkiem?

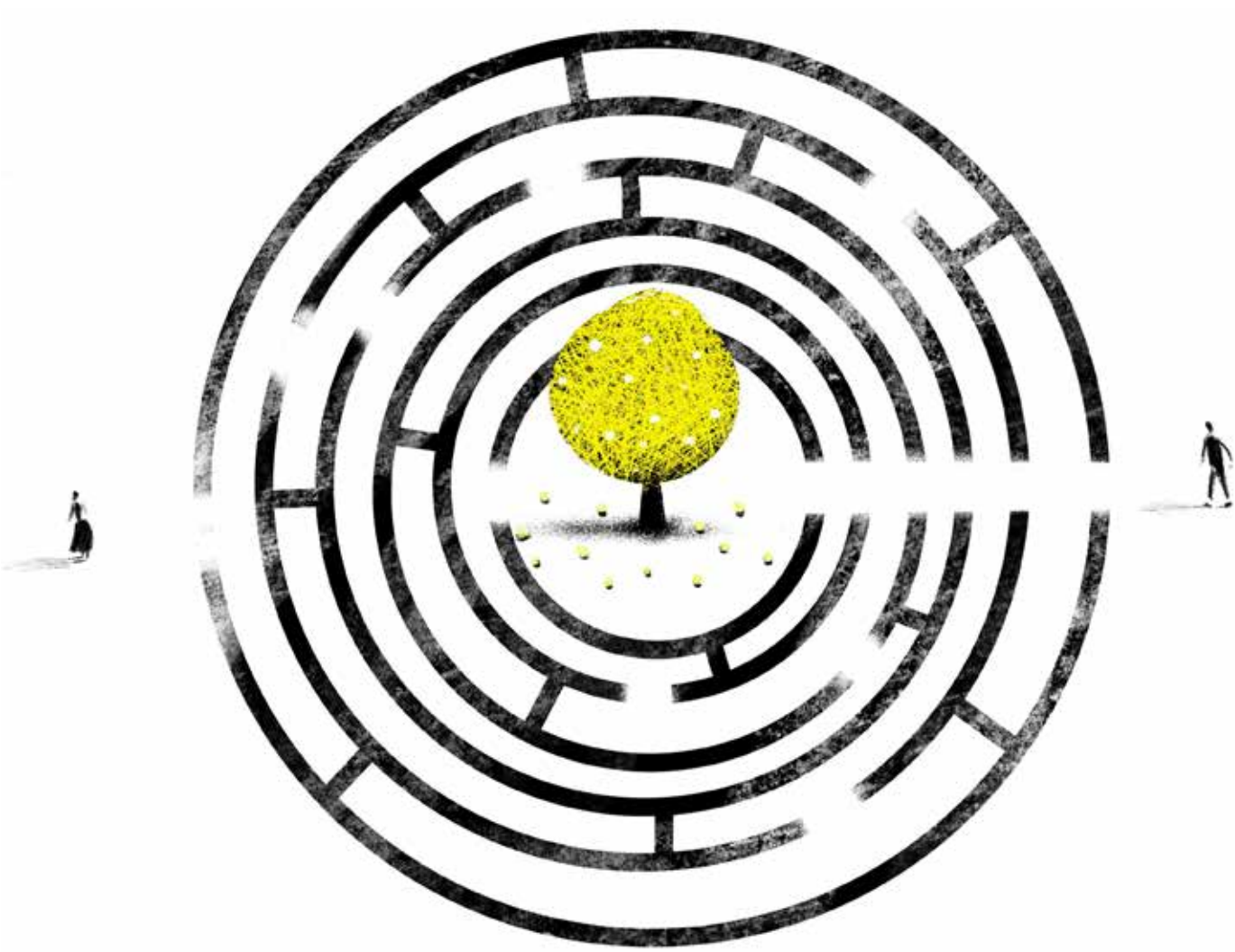

KOPSAVILKUMS

1. **Kāpēc Aspazija ir nozīmīga personība latviešu kultūrā? Mini trīs argumentus!**

   1. _____

   2. _____

   3. _____

2. **Kā tu kopumā raksturotu Aspazijas dzeju?**

3. **Kādu iespaidu tev radīja Aspazijas dzeja?**

4. **Kādas laikmeta pazīmes parādās Aspazijas dzejā un lugā "Zaudētas tiesības"?**

5. **Par ko mūsdienu cilvēku mudina domāt Aspazijas luga "Zaudētas tiesības"?**

6. **Iedomājies, ka tev iespaidi par Aspazijas daiļradi būtu jāatspoguļo ar simboliem. Kādus simbolus tu izmantotu, kāpēc?**

PADZIĻINĀJUMS

1. Lasi dzejoli "Zilā puķe" un pievērs uzmanību noskaņai!

Zilā puķe

Tā zilā ilgu puķe
Tā nav ne še, ne te,
Tā puķe, tā zilā puķe –
Nez kur tā auguse!

To zilo ilgu puķi
Neviens nav redzējis,
Bet viņas saldo smaršu
Ikviens ir sajutis. –

ilgu – cerību, sapņu

smaršu - smaržu, aromātu

To puķi, to zilo puķi,
Kur gan lai meklē to?
Cik simtu tūkstoš jūdžu
Pie viņas jāceļo?

Pēc zilās ilgu puķes
Ir velti meklēts jau sen!
Bet vienmēr meklētājus
No jauna ilgas dzen. –

Tā zilā ilgu puķe
Vai maz tā pasaulē?
Tā puķe, tā zilā puķe
Ir tomēr jāmeklē!

2. Raksturo dzejoļa noskaņu! Kādas ir līdzības ar dzejoli "Pasaciņa"?

3. Kas ir zilā ilgu puķe? Skaidro, kāda tā ir!

4. Kāpēc zilo ilgu puķi nav iespējams atrast? Kas notiktu, ja cilvēks to atrastu?

5. Pēc kā tu visvairāk ilgojies?

6. **Lasi dzejoli "Himna Latvijai" un pievērs uzmanību, kāda ir Aspazijas attieksme pret Latviju!**

Himna Latvijai

Mūžam lai zied un zaļo Latvijas āres!
Arājs lai ar, un pļāvējs lai ievāc pļauju,
Apcirkņus pilnus lai pieber ar zeltainiem
graudiem;
Medainais āboliņš šķūņos lai izguļas miegu,
Miers un atpūta visiem, visiem!
Mūžam lai dzīvo Latvijas dēli un meitas,
Dzimuši senatnē – paša Pērkona cilts;
Sviedros tiem samirka krekli, asarās auti –
Laimas šūpulī šūpoti, auguši lieli un stipri,
Oša laivā tie atbrauca šurpu uz Latvi,
Baltus tos mazgāja Daugavas zilā straume.
Mūžam lai Latvija dzīvo un mirdama nemirst,
Zālei līdzi, kas trīskārt nopļauta atzeļ.
Nocirstos kokus lai mīļā saulīte apspīd!
Kupls un sulots no jauna lai biezoknis saaug.
Saules spozmē saknes aug pāri pār vētrām,
Dvēseles saknes aug pāri pār pagātnes sāpēm –
Mūžam Latvija dzīvos un mirdama nemirs.

7. **Izvēlies no dzejoļa rindas, kuras Tev šķiet visspilgtākās! Skaidro savu izvēli!**

8. **Kādas rindas tu pievienotu, ja tev būtu jāturpina šis dzejolis? Uzraksti tās!**

Strādāja **ar tiesu sistēmu saistītos amatos** dažādās vietās: Viļņā (tiesas priekšsēdētāja palīgs), Jelgavā (advokāta palīgs), Paņevežā (advokāts).

1905.gadā devās **trimdā uz Šveici**, kur tapuši nozīmīgi Raiņa darbi: "Zelta zirgs", "Gals un sākums", "Indulis un Ārija", "Pūt, vējiņi!".

Strādāja laikrakstā **"Dienas Lapa"** gan par žurnālistu, gan redaktoru.

Dzimis Dunavā, bērnību pavadījis dažādās Latgales vietās: Tadenavā, Berķenelē, Jasmuižā.

Mācījās **Rīgas** pilsētas **vācu ģimnāzijā** un **Pēterburgas universitātes** Juridiskajā fakultātē.

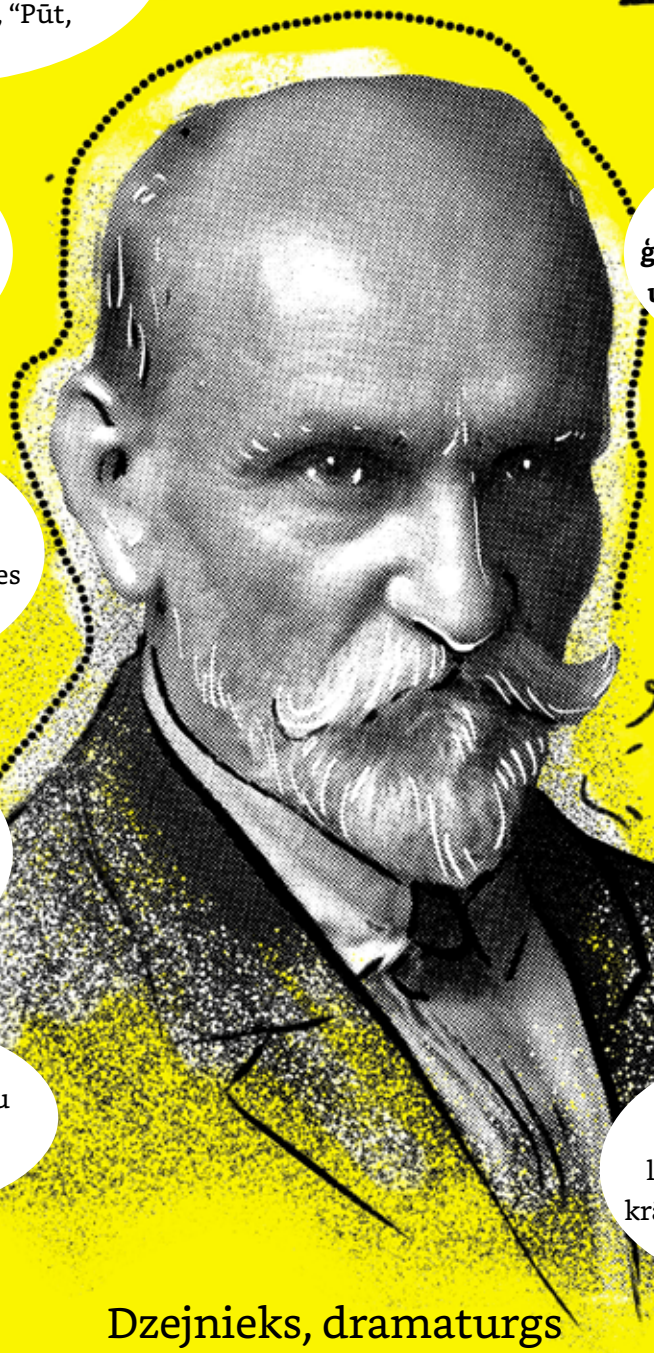

Ļoti daudz **tulkoja pasaules klasiķu lugas**, kas ir nozīmīgs pienesums pasaules literatūras izprašanai Latvijā.

Par dalību Jaunajā strāvā **tika tiesāts**, bija izsūtījumā Slobockā Krievijā.

Raini interesē **filozofija** un **vēsture**.

Cīrihē **iepazina sociālisma idejas**, ko atspoguļoja izdevumā "Dienas Lapa".

Rainis ir **Jaunās strāvas** ideju paudējs.

Rainis **domā par** nepieciešamību mainīt **sociālo situāciju**.

Tulkojot Gētes "Faustu", bagātināja latviešu valodas vārdu krājumu, **darināja jaunus vārdus**.

Rainis ir **revolucionāro ideju paudējs**.

Dzejnieks, dramaturgs

RAINIS

(1865 – 1929)

 # sociālā netaisnība # cilvēka nozīme # revolūcija # pasaules idejas

Jaunās strāvas pazīmes

- Ideja par pārmaiņām sabiedrībā un literatūrā.
- Sociālo, īpaši sociālekonomisko, atšķirību akcentēšana.
- Rūpes par Latvijas kultūras, ekonomikas un zinātnes attīstību.
- Sieviešu tiesību ideja.
- Spēja ietekmēt noteiktu sabiedrības grupu (strādnieku, mazo amatnieku, mazo tirgotāju, skolēnu un studentu) vispārējo noskaņojumu.
- Reālās cilvēka ikdienas atspoguļošana literatūrā.
- Idejas, ka sabiedrībā jānotiek lielām pārmaiņām, ka tā turpināties nedrīkst.

Raiņa daiļrades pazīmes

- Pauž idejas par indivīda brīvību, par atbrīvošanos no krievu carisma un par Latvijas valsts veidošanu.
- Idejās par tautas atbrīvošanos izmanto mitoloģijas simbolus, apvienojot ar Latvijas seno vēsturi.
- Izmantojot simbolus, raksta par tautai aktuālām problēmām.
- Savos darbos izvirza varoni, kurš gatavs upurēt sevi savas tautas labklājības un pastāvēšanas vārdā.
- Darbos runā par cilvēka nozīmi, sūtību šajā pasaulē un plašākām ētiskām kategorijām – mīlestību, sāpēm, garīgo vērtību nepazaudēšanu.

1.UZDEVUMS.

Lasi Raiņa aforismus un veic uzdevumus!

Laimes apmierināts ir tikai nedarbīgais.

1.1. Kā Tu saproti vārdu *nedarbīgais*? Kāpēc šāds cilvēks visu laiku ir apmierināts?

Karš noposta ne vien pagātni, bet arī nākotni.

1.2. Kāpēc Rainis uzskata, ka karš noposta nākotni? Kā tas izpaužas?

Brīvs, kam dūša brīvam būt.

1.3. Kādas grūtības cilvēkam uzliek brīvība?

2.UZDEVUMS.

Lasi Raiņa saīsināto sonetu "Pats" un veic uzdevumus, pievērs uzmanību saīsinātā soneta formai!

Pats

Priekš citiem darbodamies, attīsti
Pats savus spēkus negurstošā karā –
Un mūžīgs darba lauks būs tavā varā
Un mūžam jaunots spēks un ieroči.

Bet sargies būt kā nabadzīgie garā,
Kas, sevi projām sviežot, laimīgi –
Uz tevi spļaus un samīs tevi barā.

Pats cīnies, palīdz, domā, spried un sver,
Pats esi kungs, pats laimei durvis ver.

negurstošā karā – nebeidzamā cīņā
mūžīgs darba lauks – darbs, kas nekad nebūs padarāms
jaunots – *šeit* jauns, atjaunots
sargies – *šeit* uzmanies
samīs barā – sabradās pūlis
spried un sver – lem, pieņem lēmumus
nabadzīgie – tādi, kam kaut kā trūkst

1.1. Kā tu saproti dzejoļa pirmo un otro rindu?

1.2. Kāpēc sevis attīstīšana ir mūžīgs darbs? Kas notiek, kad cilvēks sevi vairs neattīsta?

1.3. Kāpēc sevis attīstīšana ir jauns spēks?

1.4. Kāpēc Rainis liek baidīties no tiem, kas ir nabadzīgi garā?

1.5. Kurus Raiņa biogrāfijas faktus tu saistītu ar dzejoli? Kāpēc? Aizpildi tabulu!

FAKTS NO RAIŅA BIOGRĀFIJAS	FRAGMENTS NO DZEJOĻA
Pamatojums	

3.UZDEVUMS.

Lasi Raiņa dzejoli "Fabrikas meitenes dziesma" un veic uzdevumus!

Fabrikas meitenes dziesma

Ak, lakstīgala, nedziedi	**lakstīgala** – putns ar skaistu balsi
Pie mana loga sērīgi,	**sērīgi** – bēdīgi
Man rītu agri jāceļas,	**rītu** – *šeit* rīt
Sirds kūst man vienās žēlabās,	**kūst** – *šeit* sāp
Sirds tavām dziesmām līdzi kūst,	**žēlabās** – bēdās
Kā viņas līst un rimst, un plūst.	**līst** – *šeit* skan

Man rītu agri jāceļas,
Man saules nav tais istabās, **tais** – tajās
Tur putekļi, tur lampas kūp,
Tur lēni mana dzīve drūp,
Tur lēni, tā kā pulkstens sit,
Man velkas stundas sešpadsmit. **velkas** – iet

Tu šūposies vēl saskaņās
Līdz rītam, kad man jāceļas,
Tev birzē ritēs rasas zelts,
Man vecais slogs būs plecos velts –
Ak, lakstīgala, nedziedi
Pie mana loga sērīgi!

birzē – birzī
slogs – pienākums, no kura nevar atbrīvoties
velts – celts
velkas stundas sešpadsmit – sešpadsmit stundu gara darba diena

Raksturo meiteni! Kuras rindas to pamato?

1.2. Raksturo meitenes dzīvi! Kuras rindas to pamato?

1.3. Kā Rainis parāda vienkāršā cilvēka/strādnieka ikdienu?

1.4. Kāpēc Rainis vienkāršo strādnieku dzīvi pretstata lakstīgalas dziesmai?

1.5. Skaidro rindas *Tev birzē ritēs rasas zelts/ Man vecais logs būs plecos velts*! Kā tās parāda pretstatus?

4.UZDEVUMS.

Lasi Raiņa dzejoli "Lauztās priedes" un veic uzdevumus!

Lauztās priedes

Vējš augstākās priedes nolauza,
Kas kāpās pie jūrmalas stāvēja –
Pēc tālēm tās skatieniem gribēja sniegt,
Ne slēpties tās spēja, ne muguru liekt:

"Tu lauzi mūs, naidīgā pretvara,-
Vēl cīņa pret tevi nau nobeigta,
Vēl ilgās pēc tāles dveš pēdējais vaids,
Ik zarā pret varu šņāc nerimstošs naids!..."

nobeigta – beigusies
ilgās- cerībās
dveš – saka
vaids – sāpju radīta balss skaņa
nerimstošs – tāds, kas nebeidzas
naidīgā pretvara – tā laika pastāvošā vara

Un augstākās priedes pēc lauzuma
Par kuģiem iz ūdeņiem iznira –
Pret vētru lepni cilājas krūts,
Pret vētru cīņa no jauna dūc:

iznira – pacēlās virs ūdens
cilājas – kustas
dūc – skan dobji

"Brāz bangas, tu, naidīgā pretvara –
Mēs tāles sniegsim, kur laimība!
Tu vari mūs šķelt, tu vari mūs lauzt –
Mēs sniegsim tāles, kur saule aust!"

laimība – *šeit* laime
šķelt - dalīt vairākās daļās

1.1. Izpēti, kādas izskatās priedes! Kāpēc Rainis tieši izmantoja tieši šo simbolu?

1.2. Izpēti, kā raksturotas priedes katrā no pantiem, kas ar tām notiek? Aizpildi tabulu!

1.PANTS	
2.PANTS	
3.PANTS	
4.PANTS	

1.3. Par ko pārvēršas *augstākās priedes*? Kādām īpašībām jāpiemīt cilvēkam, lai tas varētu būt *augstākā priede*!

1.4. Aizpildi tabulu! Novērtē dzejoļa rindas!

DZEJOĻA RINDA	KO TĀ PAUŽ PAR CILVĒKU?
Ne slēpties tās spēja, ne muguru liekt	
Vēl cīņa pret tevi nau nobeigta	
Par kuģiem iz ūdeņiem iznira	
Mēs sniegsim tāles, kur saule aust	

5.UZDEVUMS.

Lasi Raiņa lugas "Zelta zirgs" pārstāstu un fragmentus un veic uzdevumus!

Zelta zirgs

Pirmais cēliens

1.skats

Kalpu ģimene. Lauku mājā gultā guļ slims tēvs. Viņa dēli Bierns, Lipsts un Antiņš nodarbojas ar ziemas darbiem. Tēvs mirst. Viņš daudz ko jautā. Bierns un Lipsts par to ir pat dusmīgi, bet Antiņš cenšas padarīt pēdējās tēva stundas pēc iespējas labākas. Bierns un Lipsts pirms tēva nāves vēlas uzzināt, ko un cik daudz katram atstās mantojumā. Tēvs lūdz Biernu un Lipstu rūpēties par Antiņu, tad viņi visi būs bagāti.

Tēvs.

Klau tad :- vienība tā manta;
Tā ir paglabāta sirdīs;
Jo kurš vājāks ir un vārgāks,
Jo tam vienība ir dārga.
Visi, kam nau citas mantas,
Esat viens! un būsat stipri –

vienība – vienotība
paglabāta – *šeit* atrodas
būsat - būsiet

1.1. Kāpēc Rainis akcentē cilvēku vienotību? Kāpēc tas ir svarīgi?

2.skats

Bierns un Lipsts uzsāk strīdu par to, kam pieder tēva atstātā manta. Brāļi pārmeklē mirušā tēva gultu, vai tur viņš nav paslēpis kādu bagātību.

3.skats

Brāļi gatavojas tēva bērēm. Pirms tam Bierns un Lipsts pārmeklē tēva gultu, plēš spilvenus, meklējot mantu. Atrod naudu, kura tēvs bijis domājis Antiņam.

4.skats

Antiņš lūdz Biernu un Lipstu, lai viņi palīdz apkopt mirušo tēvu. Bierns saka, ka viņam nav laika, jādomā par svarīgākām lietām. Bierns un Lipsts atsakās vilkt mirušajam tēvam labākās drēbes, jo uzskata, ka tās ir mantotas. Antiņam jādod savas labākās goda drēbes. Lipsts un Bierns aizņemti ar mantas dalīšanu.

apkopt mirušo – sagatavot mirušo guldīšanai zārkā

mantots – tas, kas paliek īpašumā pēc kāda cilvēka nāves

goda drēbes – īpašas drēbes, svētku apģērbs, kuru velk īpašos notikumos

5.skats

Bierns un Lipsts priecājas par atrasto naudu, domā precēties. Viņi uzskata, ka Antiņš nekad neapprecēsies. Viņi domā, ka Antiņš sapņo tikai par princesi stikla kalnā.

6.skats

Pie Lipsta un Bierna ienāk Baltais tēvs Nabaga izskatā. Nabags lūdz maizi un ūdeni. Bierns un Lipsts asi atsaka. Antiņš nabagu pacienā. Nabags izstāsta, ka karalis rīko mielastu, uz kuru aicināti visi zemes iedzīvotāji. Viņš izstāsta par princesi, kas stikla kalnā guļ septiņus gadus un septiņas dienas. Tieši tad, kad šis laiks būs pagājis, ieradīsies kāds, kas princesi no kalna nocels. Kas princesi nonesīs lejā, tam karalis viņu atdos par sievu un arī vēl visu karaļvalsti. Ja neviens nebūs tik stiprs, tad princesei stikla kalnā būs jāpaliek mūžīgi.

Lipsts ar Biernu gatavojas doties uz pili. Viņi uzskata, ka Antiņš var būt tur, kur nabagi. Lipsts piemāna Nabagu, ka viņam palīdzēs, un izdzen no mājas.

7.skats

Lipsts ar Biernu izdzen ziemā un lielā salā Antiņu no mājas.

Otrais cēliens

1.skats

Antiņš pa meža celiņu pavada Nabagu. Antiņš cenšas izprast, kāpēc Lipsts ar Biernu viņus izdzina no mājas un viņiem piedod. Nabags stāsta par princesi, Antiņš lūdz, lai to nedara, jo tas liek viņam par princesi daudz vairāk domāt. Antiņam tēvs bija stāstījis par princesīti stikla zārkā. No tās dienas Antiņš par viņu nespēj beigt domāt. Nabags pastāsta, kāds būs cilvēks, kas izglābs princesi.

Antiņš.

Nu būs labi princesītei! (pēc brītiņa)
Tētiņ, kurš tai kalnā uzjās?

Nabags.

Kurš tik skaidris būs kā saule.

Antiņš.

Tētiņ, kurš to uzmodinās?

Nabags.

Kurš tik mīlīgs būs kā saule.

Antiņš.

Tētiņ, kurš to zemē nesīs?

Nabags.

Kurš tik stipris būs kā saule.

Antiņš.

Ak, kurš līdzīgs būtu saulei?

Nabags.

Kurš spēj atdot sevi visu.

Antiņš.

Ak, lai ņem jel manu dzīvi,
Es jau miršu labu prātu.
Viņu redzēt tik vēl gribu.

Nabags.

-Kurš spēj atdot sevi visu,
Savu dzīvi, savu gribu.

Nabags stāsta, ka viņam kļūst auksti. Antiņš viņam lielā salā atdod savu apģērbu. Nabags Antiņam pateicas.

Nabags.

Nu es paglābts, mīļo dēliņ,
Nu es varu atkal staigāt.
Lai tev atdodas tavs devums
Simtkārtīgi jaunā saulē!

Nabags Antiņam izstāsta par burvestībām (trim zirgiem), kas jāievēro, ja viņš vēlas jāt stikla kalnā.

1.2. Kādam jābūt princesītes glābējam? Ko Nabags pastāsta Antiņam?

1.3. Kāpēc Nabags domā, ka Antiņš varētu uzjāt stikla kalnā?

1.4. Kādam jābūt cilvēkam, lai viņš būtu tik skaidrs kā saule? Izraksti atbilstošās rindas! Kāpēc princesītes glābējs salīdzināts ar sauli?

2.skats

Nabags pazūd. Antiņš iekur ugunskuru, salā iemieg, cerot no rīta ieraudzīt princesi.

3.skats

Antiņš pamostas. Sanākuši noklīdušie bērni. Katrs lūdz pa pagalītei, līdz ugunskurs izjūk un izdziest.

4.skats

Antiņš iemieg salā bez jebkāda siltuma.

5.skats

Antiņš guļ. Ierodas Vēja māte ar saviem vēja gariem. Tie tēlo salu.

6.skats

Antiņš turpina gulēt. Ierodas Sniega māte ar saviem gariem. Sniega māte liek sniega gariņiem apsegt sasalušo zemi.

7.skats

Baltais tēvs zina, ka Antiņš varētu jāt tikla kalnā glābt princesi, tāpēc Melno māti cenšas piemānīt. Notiek saruna starp Melno māti (Nāvi), kas grib paņemt Antiņu, un Nabagu (Balto tēvu).Nabags (Baltais tēvs) cenšas viņu pārliecināt, ka nav vērts. Baltais tēvs smejas par Melno māti, ka viņa vēlas uzveikt tik vāju cilvēku.

8.skats

Atkal ierodas noklīdušie bērni. Tie modina Antiņu. Antiņš atstāsta , ka visu ir redzējis sapnī. Bērni viņu rosina gatavoties jāt stikla kalnā.

Pirmais bērns

Celies pats! Cel savas ilgas!

Bērni atkārto buramvārdus, lai ierastos pirmais zirgs, par kuru runāja Baltais tēvs.

Antiņš.

Ak tu brīnums! Ak tu brīnums!
Ak tu nepieredzēts skaistums!
Vara zirgs ar vara drēbēm.

Pirmais.

Jāj nu tieši stikla kalnā.

Visi.

Pasveicini princesīti!

Antiņš.

Sveiki, mani sapņu bērni!
Tālā, daiļā princesīte,
Nāku vest tev jaunu sauli!

1.5. Skaidro, kā saproti vārdus *Celies pats! Cel savas ilgas!*

1.6. Kādas bija Antiņa ilgas?

Trešais cēliens

1.skats

Ļaudis skatās uz stikla kalnu, kurā būs visiem princese glābējiem jākāpj.

2.skats.

Ierodas taurētās, lai pastāstītu karaļa ziņu. Karalis aicina visus mieloties un svinēt dienu, kad modīsies princese. Viņš aicina ikvienu, kas var viņam palīdzēt, par to uzvarētājam dodot princesi par sievu un savu karaļvalsti.

3.skats

Pat vienkāršie vīri sapņo, ka uzkāps stikla kalnā, bet viņiem vēl vairāk par to gribas par brīvu paēst karaļa mielastā.

4.skats

Ierodas karalis, ministri un bagātais princis. Sākas sacensības. Karalis bagātajam princim dod sava veida priekšrocības. Visi cenšas kāpt, bet visu laiku krīt atpakaļ. Parādās Antiņš vara zirgā. Ministri cenšas pārliecināt karali, ka Antiņš sācis jāt pirms laika, ka viņam jāgriežas atpakaļ.

Trešais.

Saules vedējiņš nespēja uzvest mums augšā saulīti!

5.skats

Karalis pavēl, lai ļaudīm dod vēl vairāk dzert un ēst.

6.skats

Pie žoga ierodas Nabags un Antiņš. Sargi viņus nelaiž tālāk, jo abi ir ģērbušies skrandās. Sargs uzskata, ka tādi vēlas tikai par brīvu ēst, nevis palīdzēt karalim, glābjot princesi.

Nabags klusām aicina Antiņu saukt otru – sudraba zirgu.

Antiņš.

Otrreiz nejāšu vairs, tētiņ,
Velti cerības man devi,
Rau, kā ļaudis mani izsmej.

Nabags.

Kritīs, kas uz runām klausās,
Kritīs, kas no mērķa vēršas.
-Saki, dēls, vai nenovērties,
Ka tu mērķi nesasniedzi?

Antiņš.

Sirds kā vējš uz augšu cēla,
Šalkdama tā mani nesa,
Ceļā domāju tik vienu –
Domāju – uz laipniem smaidiem.

Nabags.

Laipni smaidi nau priekš tevis,
Alga novērš nost no mērķa,
Domā vien uz augsto tāli!
Ej un seglo sudrabzirgu,
Vēl tik paliek divas reizes.
Cilā savu sirdi, cilā,
Sirds tik viena tevi pacels!

1.7. Skaidro rindas *Kritīs, kas uz runām klausās,/Kritīs, kas no mērķa vēršas*! Kā tās atklāj Raiņa idejas?

1.8. Kāpēc pēc pirmā neveiksmīgā mēģinājuma Antiņš negrib vēlreiz jāt stikla kalnā? Kā Baltais tēvs viņu mudina atkal censties sasniegt mērķi?

7.skats

Ierodas Bierns un Lipsts. Viņi samaksā sargam, lai tiktu iekšā. Abi pie galda uzsāk strīdu.

To izjauc Antiņš. Bierns un Lipsts lūdz sargu, lai tas Antiņu noķer un ved atpakaļ uz māju strādāt.

8.skats

Ļaudis ir neizpratnē par visu trīs brāļu attiecībām. Kad Lipsts un Bierns cenšas kāpt stikla kalnā, abi sastrīdas, nevarot izlemt, kam piederēs princese.

9.skats

Stikla kalnā dodas jātnieks ar sudraba zirgu.

10.skats

Jātnieks sudraba zirgā nesasniedz kalna virsotni un ir spiests atgriezties lejā. Karalis vēlas, lai tikai kāds noteikti izglābj princesi.

11.skats

Tiek noņemts žogs. Ikviens drīkst kāpt stikla kalnā glābt princesi.

12.skats

Nabags aicina Antiņu saukt zelta zirgu un mēģināt ar to jāt stikla kalnā.

13.skats

Karalis pats cenšas kāpt stikla kalnā. Ikviens cenšas kāpt stikla kalnā, bet nespēj.

14.skats

Lipsts ar Biernu strīdoties kāpj kalnā. Bierns ņem līdzi visu naudas kuli. Abi strīdas. Lipsts paslīd. Abi nositas. Kalnā cenšas uzkāpt bagātais princis, bet ļaudis to nevēlas, jo uzskata, ka viņš ir ļoti ļauns. Tad tautai neklāsies labi.

15.skats

Parādās jātnieks zelta zirgā.

Ceturtais cēliens

1.skats

Stikla kalna virsotne. Mostas septiņi kraukļi, kuri apsargā princesi. Viņi nedrīkst skaļi pateikt princeses vārdu. Ja kāds to dzirdēs, tad to, nosaucot vārdā, varēs pamodināt, atvērt ledus zārku. Kraukļi izdzird, ka tuvojas jātnieks. Zelta zirga tuvošanās liek ledus zārkam plaisāt. Kraukļi izdzird cīruļa balsi. Viņiem šķiet, ka tajā paslēpies Baltais tēvs, kas noklausījās, kā sauc princesi.

krauklis – melns, plēsīgs putns

stikla zārks – zārks, kas darināts no stikla

plaisāt – *šeit* sāk plīst

2.skats

Ierodas Antiņš, ģērbies zelta drēbēs. Uz viņa pleca nolaižas taurenīte – dvēselīte (princeses dvēsele). Cīrulis nolaižas Antiņam uz kreisā pleca un pasaka, ka princesi sauc Saulcerīte. Ja to viņš pateiks skaļi, burvestības lāsts būs lauzts. Kraukļi nespēj izturēt no Antiņa starojošo gaismu.

Antiņš.

Saulcerīte!

Cīruls.

Čir! Lūk, jūsu trīspadsmitais sitiens!
Tā jums, kraukļiem, liktens stunda, čir!
Tas jaunais laiks nu sākas, čir!
(..)
Bēgat, kraukļi, bēgat, kraukļi, čir!
Ilgāk te jums nau vairs vietas, čir!
(..)
Ilgāk te i man nau vietas,
Siltās asras ledu lauzīs.
Iešu laukā ļaudīm vēstīt – čir!
Saule ir mums atgriezusies – čir!

1.9. Ko simbolizē kraukļi? Kāpēc?

1.10. Ko simbolizē cīrulis? Kāpēc? Kā tas atklāj ar Raiņa idejas?

1.11. Kā tu skaidrotu cīruļa teikto *Saule mums ir atgriezusies?*

3.skats

Ierodas Melnā māte, kas ir dusmīga, ka Baltais tēvs ar viltu atņēma viņai princesi. Melnā māte vēlas ņemt arī Antiņu.

4.skats

Antiņš sarunājas ar Saulcerītes dvēselīti. Antiņam ir jānoskūpsta Saulcerīte, lai tā pamostas. Antiņš šaubās par sevi, bet noskūpsta Saulcerīti. Viņa mostas.

5.skats

Saulcerīte ir pamodusies. Antiņš saka, ka viņam jādodas, ieradīsies kāzu dienā. Saulcerīte viņam atdod savu gredzenu, lai tā būtu zīme, ka viņa viņam ir uzticīga atlikušo mūžu par izglābšanu.

Piektais cēliens

1.skats

Pilī tiek rīkotas kāzas. Saulcerīte gatavojas precēties ar bagāto princi. Tas notiek tādēļ, ka Antiņš trīs mēnešus nav rādījies. Tiek uzskatīts, ka viņš ir burvis un princesi pamodinājis ar burvestībām. Bagātais princis karalim sūdzas, ka princese pret viņu ir vēsa (nemīl viņu).

2.skats

Karaļa un bagātā prinča sarunai pievienojas princese. Viņa uz bagāto princi pat nepaskatās. Viņa ir vēl pusmiegā, jo gredzenu atdevusi Antiņam.

3.skats

Ierodas sargs. Paziņo, ka viņi atraduši princeses modinātāju (Antiņu). Bagātais princis vēlas redzēt, kas cenšas viņam atņemt princesi. Visi gaida, ka Antiņš būs ģērbies zelta drēbēs.

4.skats

Visi domā, ka Antiņš melo. Viņš karalim izstāsta, ka gredzenu pirkstā uzmauca pati princese. Bagātais princis sola daudz naudas un apģērbu par to, ja Antiņš atdos gredzenu.

Princis *(dusmās)*.

Es tev varu dot tik daudz naudas, cik tu pats smags esi.

Antiņš.

Man pašam diezgan no sava smaguma, ko nest, kam lai es uzņemtos vēl otru tādu nastu? Tad jau es nebūtu varējis uzjāt stikla kalnā!

1.12. Kāpēc nauda, bagātība būtu traucējusi Antiņam uzjāt kalnā?

1.13. Kādas vērtības cilvēkam var palīdzēt sasniegt mērķi?

Ne princis, ne karalis nesaprot, kāpēc Antiņš neatdod gredzenu. Viņam tiek draudēts ar sodu. Antiņš paziņo, ka viņš uz princesi necer, jo tāda skaistuma nav cienīgs. Vēlas tikai viņu pamodināt. Karalis viņu uzskata par naivu, vēlas atļaut, lai Antiņš gredzenu uzmauc princeses pirkstā.

Karalis vēlas uzzināt, kāpēc Antiņš neieradās agrāk. Antiņš stāsta, ka tas tāpēc, ka nav bijis kārtīga apģērba, ko vilkt mugurā, lai tiktos ar princesi.

Antiņam kauns par to, ka iemīlējies princesē. Viņam šķiet, ka nav princeses cienīgs.

5.skats

Antiņš ar Karali palikuši vieni. Karalis nevar no Antiņa pirksta nomaukt gredzenu, jo gredzenam ir burvju spēks. Karalis liek pasaukt princesi.

6.skats

Karalis aprunājas ar princesi par to, ka ieradies bagātais princis, kas viņu no jauna modinās.

7.skats

Ierodas princis, kas saka, ka vēlas modināt viņu no miega. Viņš atzīstas viņai mīlestībā. Princese sāk dziedāt dziesmu, ko dziedāja stikla kalnā, kad tika modināta. Bagātajam princim tā nav pazīstama.

8.skats

Princese ar pavadonēm dzied dziesmu.

9.skats

Ienāk karalis. Princese uzdod jautājumus par prinča izskatu. Bagātais princis nav tāds, kā Princese iedomājas. Viņam nav balti lina mati, jo tādi tik kalpiem, princim nav zilas acis, jo tādas ir tik aitu ganiem, viņš ir kareivis.

Princis nezina arī princeses vārdu. Viņš pasniedz gredzenu. Princis velk gredzenu princeses pirkstā. Tas noslīd, jo nav tas pats, ko princese bija uzvilkusi savam glābējam.

10.skats

Princese dodas prom. Karalis sargiem pavēl no Antiņa dabūt gredzenu. Karalis vēlas kāzas atlikt. Bagātais princis to nepieļauj.

11.skats

Ierodas sargi un saka, ka nevar gredzenu no Antiņa pirksta nomaukt. Bagātais princis sola viņus sodīt par pavēles neizpildīšanu. Karalis pats dodas pie Antiņa.

12.skats

Kāzu ceremonija. Bagātais princis uzvelk Saulcerītei pirkstā gredzenu. Kad tas notiek, princese noģībst.

13.skats

Ierodas Melnā māte ar kraukļiem.

14.skats

Ierodas Baltais tēvs. Princese ir noburta. Gatava atkal doties uz stikla zārku, lai būtu Melnās mātes valstībā. Viņa tam pati piekrīti, jo Saulvedis (Antiņš) pie viņas vēl nav ieradies. Viņa nezina, ka Antiņš visu laiku ir pilī netālu no viņas. Stikla zārks ar princesi atkal tiek nests uz stikla kalnu. Neviens nepretojas, jo ir bailes no Melnās mātes. Ierodas Antiņš. Visi apstājas.

15.skats

Antiņš nosauc princeses vārdu. Viņš ceļ laukā princesi no zārka. Melnā māte Antiņam neko nevar izdarīt, jo viņš nebaidās no nāves.

Baltais tēvs.

Nāvei nau par to vairs varas,
Kurš no nāves nebaidījies.

Melnā māte.

Viltus vērpējs! likumlauzējs!
Ko tu vērpi jaunus viltus!

viltus vērpējs – šeit melis

Baltais tēvs.

Viņš ir mans, bet savs ir kļuvis,
Lauzdamas mūsu abu varu!
Atdodamies uzvarējis.
-Ņems, kas atdos, veiks, kas zaudēs,
Pastāvēs, kas pārvērtīsies!

atdodamies- atdod sevi visu

1.14. Kāpēc Rainis saka, ka Antiņš ir *atdodamies uzvarējis*?

1.15. Kāpēc neviena burvestība nevar uzvarēt Antiņu?

Princese nesaprot, kāpēc Antiņš atdeva gredzenu. Viņš pastāsta, ka to ar visu pirkstu paņēma bagātais princis.

Bagātais princis kļūst dusmīgs un vēlas uzsākt karu. Par ķīlniekiem paņemt karali, Antiņu un princesi. Baltais tēvs norāda Melnajai mātei, ka princis ir viņas daļa. Tā kā zārks nevar palikt tukšs, Melnā māte pie sevis ņem bagāto princi. Zārks ar bagāto princi tiek aiznests.

1.16. Ko cilvēkam māca luga "Zelta zirgs"?

1.17. Uzraksti trīs idejas, kuras parādās lugā!

1. _____

2. _____

3. _____

Kāpēc katra no tām ir nozīmīga?

Kuras no tām pastāv mūsdienās? Kā tās izpaužas?

1.18. Kas notiks turpmāk ar Antiņu un princesi? Uzraksti 2 – 3 teikumus (līdz 30 vārdiem) par viņu dzīvi!

KOPSAVILKUMS

1. Raksturo Raiņa personību! Mini trīs svarīgas iezīmes, skaidro, kāpēc tās ir nozīmīgas!

1. _____

2. _____

3. _____

2. Par kādām idejām Rainis runā savā dzejā un aforismos? Aizpildi tabulu!

IDEJA	FRAGMENTS NO DZEJOĻA VAI AFORISMA

3. Par kādām idejām Rainis runā lugā "Zelta zirgs"? Mini trīs piemērus!

1. _____

2. _____

3. _____

4. Kuras no Raiņa idejām (gan dzejā, gan lugā paustajām) ir nozīmīgas mūsdienās? Kāpēc?

5.Kāpēc Raiņa daiļrade un viņa atstātās idejas ir nozīmīgas arī mūsdienās?

6.Veido atklātnīti, kurā būtu pausta kāda Raiņa ideja! Izveidojiet klasē atklātnīšu izstādi!

PADZIĻINĀJUMS

Raiņa dzejoļu krājuma "Gals un sākums" raksturojums

- "Gals un sākums" ir filozofiskākais Raiņa dzejoļu krājums. Rainis par to raksta: „Es drīkstu par to te runāt, jo šī ir mana intīmākā un personiskākā dzeja. Nekādu piezīmju viņai ar īsti nevajadzētu, jo viss, ko jūs gribat zināt, viņā ir jau izteikts."
- Septiņi vainagi, septiņas krāsas un septiņas balsis veido Raiņa vispersoniskāko dzejoļu krājumu, kas liek lasītājam meklēt atbildes uz Raiņa jautājumiem par to, kas ir cilvēka jēga, cilvēka dzīves jēga, esības nozīme.
- Septiņos vainagos visu laiku skan slēpts jautājums – vajag vai nevajag atskatīties.
- Gals un sākums ir viens un tas pats. Caur septiņiem vainagiem Rainis izjūt, ka gals un sākums ir nolemtība, kuru nevar mainīt, jo tā aizsniedzas bezgalībā. Tikai bezgalībā (kosmosā) var atrast personības mērķi un jēgu, ieraudzīt krāsas, sadzirdēt balsis, saskatīt nozīmīgus sīkumus – visu, kas mūs pavada ikdienā.
- Rainis piezīmēs par topošo krājumu paliek pie domas, ka atskatīties tomēr vajag: "Skaidri jāparedz savs ceļš. Atskaties vienmēr atpakaļ, lai tu zinātu, kur gāji, un jāiet tālāk. Nemaldies, skaidri zini. Zini, kas tevi saistīja, zini, ko tu nomestu."
- Dzejoļu krājuma kompozīciju veido ievads, 7 vainagi, kur katram no tiem raksturīgs savs apzīmējums, ideja un krāsa, un divi noslēguma vainagi. Katru vainagu ievada motīvs no dzejoļa "Es ritu".

1. **Lasi fragmentus no Raiņa dzejoļu krājuma "Gals un sākums" un mēģini izsekot katrā vainagā ietvertajam idejām!**

***

Aiz melnām rakstu rindiņām
Viz baltas un laimīgas ainas –
No melnām rakstu rindiņām
Plūst tēli un ceļas, un mainās.

viz – parādās

plūst – lēni kustoties, paradās

Tur sīkā ikdienas vārdiņā
Guļ noslēpumi bez miņas –
Ik sīkā ikdienas vārdiņā
Aug ilgas un sāpes bez ziņas.

bez miņas – nemitīgi, visu laiku, bez apstājas

Cel melno miglu plīvuri,
Nāc skatīt, kur mēs mītam –
Cel melno miglu plīvuri
Un iesim caur naktīm līdz rītam.

mītam – dzīvojam

1. Ko Rainis ir domājis ar melno miglas plīvuri un iešanu līdz rītam?

Es ritu –
Skan sērās vēja kokle sārtā miglā,
Mirdz rasa vaiņags tālumā aiz manis,
-Es ritu, projām ritu.

Vainags – ***RASAS***
Krāsa – ***SĀRTA***
Ideja – ***PAGĀTNE***

***

Rauduves balss

Līdz pat vēlai priekšpusdienai
Vēl uz pļavas liela rasa,
Kamenes, kas medu lasa,
Nav vēl iznākušas klajā.
Klusē lauki bālā saulē,
Upeslejā miglas staigā,
Rauduves aiz purviem klaigā
Aizlaizdamās, noklusdamas.

iznākušas klajā – izlidojušas klajumā

upeslejā – lejā pie upes

rauduves – ūdensputni

aizlaizdamās – aizlidojot

noklusdamas- kļūstot klusas

Pakaļ nokustošām skaņām
Es bez mērķa laukos klīstu: **klīstu** – staigāju
"Ak, es jūs vairs nepazīstu,
Kur es vasar' gavilēju!" **gavilēju** – šeit priecājās

2. Kas dzejolī liecina par to, ka Rainis runā par pagātni?

3. Skaidro, kāpēc Rainis pagātnes atspoguļošanai izmantojis rīta motīvu?

Es ritu dabas priekaduņas mežā,
Dzeltsarkans lapu vaiņags viz virs galvas,
-Es ritu, garām ritu.

Vainags – ***LAPU***

Krāsa – ***DZELTSARKANA***

Ideja - ***DABA***

Stīgotāja

Veļ dabas labās maigās rokas
Nav paguvušas noņemt man **paguvušas** – paspējušas
No dvēseles smago segu mokas; **mokas** – ciešanas
Sirdsstīgas atslābušas skan. **atslābušas** – kļuvušas brīvākas
Bet katris skaistais saules skats **katris** –katrs
Vēl aizklusošo sirdi stīgo, **aizklusušo** – kluso
Jau klusu skan, **slepu** – slepeni
Jau slepu sāpes pašas līgo, **trīs** – trīc
Trīs trauslā kokle līdz – es pats. **līdz** -līdzi

4. Kāpēc Rainis dabu uzskata par dziedinātāju?

Sauc lakstīgala laimē ziedu pļavā,
Kur rožu vaiņagu sniedz zelta saule,-
-Es ritu, cauri ritu.

Vainags – ***ROŽU***
Krāsa – ***ZELTA***
Ideja – ***MĪLA***

Sena paziņa

Man liekas, ka es būtu
Sen tevi pazinis,
Vai vienās kaimiņmājās
Ar tevi uzaudzis.

liekas - šķiet

Sen zinu, kā tu staigā,
Kā galvu atmeti,
Kā pavīpsni, kad runā,
Un piepeši noklusti.

pavīpsni – pasmaidi
piepeši noklusti –pēkšņi apklusti

Tik taisna un tik droša –
Ceļš tevim šķiras pats;
Man garām vizot un mirdzot
Rit tavas laimes rats.

Tik vienkārša un dzidra
Tev dvēsele laimīgā –
Man tūkstoškārt slāņotā, tumšā
Slīkst savā smagumā.

Un tomēr šķiet man, ka tevi
Sen, sen es pazinis,
Kaut pirmo reizi šodien
Es tevi redzējis.

5. Kā Rainis raksturo savu paziņu?

6. Kāpēc Rainim tā ir saistoša?

7. Kāpēc Rainim šķiet, ka tā rit viņam garām?

Sauc vētras taure laukā dziņudusmas,
Zaļš jaucas gaiss, plūkst ozolvaiņaglapas,
-Hej, ritu, vidū ritu.

Vainags – ***OZOLA (OZOLLAPU)***
Krāsa – ***ZAĻA***
Ideja – ***DARBS***

Jaunajam draugam

No saviem darbiem necer' sev nenieka; **nenieka** – neko
Būs darbiem augļi – tauta sev tos ņems;
Tev grūtā brīdī tik vien būs tā prieka,
Cik apziņa un atmiņa tev lems.

Kad tu ar tādu algu mierā esi,
Tad sniedz man roku! Iesim kopā, draugs,
Tik atdod tur, ko mīļu sirdī nesi:

Tik izrauj to, kas bij tavs acu raugs,- **acu raugs** – kaut kas tuvs, mīļš
Nu esi gluži brīvs, nu spēks tev augs.

8. Kāpēc Rainis uzskata, ka jāziedo kaut kas ļoti tuvs, lai cilvēks spētu pilnveidoties?

9. Par kāda veida darbu Rainis runā?

Iet mūžām līdzi dūjas smeldzesbalss
Baltzila jūra, ērkšķu vaiņags dūrējs,
-Es ritu, līdzi ritu.

Vainags – ***ĒRKŠĶU***
Krāsa – ***BĀLI ZILA***
Ideja – ***SĀPES***

Jaunās māsas

Man sirdī atkal viešas senās sāpes, **viešas** – parādās
Kas manu jaunību bij kopušas, –
Tās dvēsles kaltētājas, sausās slāpes **dvēseles kaltētājas** – *šeit* dvēseles sāpinātājas
Pēc vēsās, veldzējošās mūžības.

Sirdsmājās viņas man vēl jūtas svešas. **baigi** – ļauni, izbrīnīti, ar aizdomām
Vēl jaunās māsas baigi noskatās; **dvesma** – *šeit* izjūtas
Bet viņu dvesma sirdij pāri plešas, **pāri plešas** – *šeit* pārņem

Es sirdij neliedzu, man nau ko bēgt, **neliedzu** – neaizliedzu
Lai lemts man vērsties vēl vai loku slēgt. **vērsties** – *šeit* turpināt doties

10. Pasvītro rindas, kuras liecina, ka pagātnes sāpes nomāc nākotnes idejas!

Kluss mūžam gaida šausmās ķirmjatikšis,
Tumšzilā bedrē čūsku vaiņags vijas,
– Es ritu, pretī ritu.

Vainags – ***ČŪSKU***
Krāsa – ***TUMŠI ZILA***
Ideja – ***NĀVE***

Saules krēslis

Trīs stari no rietošas saules nāk:
Viens zelts, viens zaļš, viens sarkans.
Tas zaļais ir varš,
Tas sarkanais karš,
Bet vidū saules krēslis ir celts,-
Tas skaidris zelts;

Bez stara no lejas augšā nāk
Melna un vienkopus nakts,
- Un sarkans un zaļš, un zelts,
Un krēslis, kas saulei bij celts,
Iegrimst iekš nakts.

11. Izpēti, kādus krāsu apzīmējumus Rainis izmanto dzejolī! Ar kādu nozīmi katra no krāsām izmantota?

Vēl tas nav gals, – i gals top vienaldzīgs,
Vēl klusumkalns, vēl mēļais zvaigžņu vaiņags,
– Vēl ritu, tāļāk ritu…

Vainags – ***ZVAIGŽŅU***
Krāsa – ***MĒĻA***
Ideja – ***VIENTULĪBA***

Lokā

Lokā es atgriežos atkal
Turpat, no kurienes nācu:
Sākumā biju es viens,
Tagad nu atkal es viens. -
Tālumus izgājis esmu
Un dzīvības ūdeni sniedzis:
Dzimtenē veldzēts ik lauks,
Trauks tik man pašam ir tukšs.

sniedzis- devis
veldzēts – atvēsināts, padzirdīts

Dvēsele mana, tu dziļā,
Pie tevis es nokusis nāku –
Visa man žuvusi sirds,
Gluži es atstāts un viens. –
Dvēsele mana, tu dziļā,
No tevis viss spēks man ir plūdis,
Pildi man sirdi vēlreiz:
Lielākus tālumus iet.

nokusis – piekusis
žuvusi sirds – tukša, bez cerībām sirds
pildi man sirdi – radi man spēku

12. Kāpēc atgriešanās sākuma punktā dod spēku iet tālākus ceļus?

13. Par kādiem ceļiem Rainis runā?

Es ritu, ritu,
Ņemot un dodot topu par citu –
Vēl ritu.

15. Skaidro, kāpēc Rainis katrai krājuma nodaļai izmantoja šādus vainagu veidus! Kā katrs vainags saistīts ar tajā pieteikto ideju?

RASAS VAINAGS –
LAPU VAINAGS –
ROŽU VAINAGS –
OZOLA VAINAGS –
ĒRKŠĶU VAINAGS –
ČŪSKU VAINAGS –
ZVAIGŽŅU VAINAGS –

16. Izvēlies divas nodaļas un izdomā, kādus savus vainaga veidus katrai no tām tu izvēlētos! Kāpēc?

NODAĻAS IDEJA –	
Vainaga veids –	*Pamatojums.*

NODAĻAS IDEJA –	
Vainaga veids –	*Pamatojums.*

Rakstīja ne tikai **dzeju**, **prozu**, **lugas**, bet arī **teātra izrāžu kritikas**.

Palīdzēja jaunajiem rakstniekiem ienākt literatūrā, vērtēja viņu pirmos darbus un sniedza padomus.

Dzimis Ērgļu muižā, vēlāk par viņa mājām kļuva **"Braki"**, kur tagad iekārtots muzejs.

Latviešu **noveles meistars**.

Blaumanis strādāja **laikrakstu** un **žurnālu redakcijās**.

Blaumanis apzināti sevi veidoja par **latviešu rakstnieku**.

Blaumanis prata vācu valodu, **lasīja augstvērtīgu** vācu **literatūru**.

Paralēli dzīvei laukos dzīvoja **arī Rīgā**.

Latviešu **psiholoģiskā reālisma** aizsācējs.

Dzejnieks, prozaiķis, dramaturgs

RŪDOLFS **BLAUMANIS**

(1863 – 1908)

 # novele # psiholoģiskais reālisms # zemnieka dzīve/sadzīve # humors

Rūdolfa Blaumaņa daiļrades pazīmes

- R.Blaumanis savā daiļradē ietekmējās no vācu literatūras.
- Daiļradē atspoguļoja reālo zemnieka dzīvi/ sadzīvi.
- Literatūrā pievērsās reālajai un patiesajai cilvēka ikdienai – "visdzīvākajai dzīvei".
- Daiļdarbos - īpaši novelēs un lugās- saskatāms smalki izstrādāts rakstīšanas stils.
- Novelēs pievērsās cilvēka jūtu pasaules dziļai un patiesai atklāsmei.
- Daiļdarbos tēloja gan dramatisko un traģisko, gan komisko dzīves pusi.
- R. Blaumanis veidoja latviešu humora izjūtu, rakstot komēdijas un citus humoristiskus darbus.

1.UZDEVUMS.

Lasi R. Blaumaņa balādi "Tālavas taurētājs" un veic uzdevumus!

Tālavas taurētājs

Uz Tālavas biezajiem siliem
Nakts pelēkus palagus klāj.
Pār klusiem koku galiem
Jodi un murgi jāj.

Tālava – senās Latvijas novads, kas minēts Indriķa Livonijas hronikā

uz siliem – pār priežu mežiem

Dus Miervaldis savā pilī,
Guļ viņa ļaužu pulks,
Guļ vaidelaiši un sargi,
Un zīmju gudrais tulks.

zīmju tulks – dažādu parādību skaidrotājs

Tik augstākās egles galā
Taurētājs nomodā,
Tas spiego pēc ienaidnieka
Tuvu un tālumā.

nomodā - neguļot

taurētājs – persona, kura pūš tauri

spiego – slepeni vēro apkārtni

Te it kā pa sapņiem tam liekas,
Ka slepeni soļi čab,
Ka šķēpi pašķindētu,
Ka zirgu pakavi klab.

Un troksnis ap egli ceļas,
Un bultas augšup skrien,
Un asu cirvju zobi
Egles stumburā lien.

slepeni – nevienam nezināmi

šķēpi – ieroči kas veidoti no taisna koka, ar asu galu

pašķindētu – skanētu, kad sasitas metāls pret metālu

stumburā – stumbrā, koka daļā, no kura aug zari

RŪDOLFS **BLAUMANIS**

“Šurp tauri! Kāp zemē! Ciet klusu!
Tu glābsi sev dzīvību!
Mēs algosim tevi ar zeltu
Ar godu, ar brīvību!”

“Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods,
Kas postīdams viņu šausta,
Uz pekli lai rauj to jods!”

postīdams viņu šausta – iznīcinādams vajā
pekli - elli

Un taurētājs pūš ar spēku,
Ka koku galotnes trīc,
Un lejā atskan lāsti,
Un bultas spindz un sīc.

lāsti – draudīgi, ļauni vēlējumi
spindz, sīc – skan ar smalki, spalgi

Mirdz lāpu sarkanā uguns,
Sāk cirtiens uz cirtiena līt
Dreb, šūpojas staltā egle
Un brākšķ, un gāžas, un krīt.

lāpu – priekšmetu, kas ir ar metāla vai koka kātu, kam galā piestiprināts degošs materiāls

Un taurētāja krūti
Šķēpi un cirvji šķeļ –
Bet taures skaņas pilī
No miega Miervaldi ceļ.

Un viņš un viņa pulki
Uz cīņu kājas aun
Un šķēpnešiem pretim drāžas,
Dzen stiegnājā tos un kaun.

kājas aun – šeit gatavojas
stiegnājā – purvā
kaun – nogalina, *šeit* uzvar

Bet uzvaras gaviļu svētkos
Meitenes vainagus pin,
Un varoni sirmā māte
Sniegbaltos autos tin.

autos – palagos

Uz sārta tam vietu taisa
No ozolu pazariem,
Un līgava puķēm to kaisa
Un dzintara gabaliem.

uz sārta – uguns vietā, kur sadedzināja mirušos
no pazariem – no maziem koka zariem

Un, kamēr svaidītās liesmas
Pie dieviem jaunekli nes,
Dzied vīri tam slavas dziesmas,
Raud žēli meitenes.

1.1. Veido balādes satura atstātu, aizpildot tukšās vietas!

1) iestājas nakts
2) Miervaldis ar saviem ļaudīm guļ pilī, taurētājs tos sargā
3)
4) ienaidnieki piedāvā taurētājam, lai viņš nodod savu tautu
5)
6) taurētājs pūš tauri, lai modinātu Miervaldi un viņa ļaudis, tiek cirsta lielā egle, kurā sēž taurētājs
7)
8) Miervaldis dodas cīņā
9) māte gatavo jaunekli (taurētāju) bērēm
10)

1.2. Kādās daļās balādi var sadalīt? Pamato, kāpēc!

1.3. Raksturo taurētāju! Kuras viņa īpašības ir saskatāmas mūsdienu cilvēkā?

1.4. Balāde tēlotais notiek senos laikos. Ko no balādes tu uzzināji par Latvijas pagātni? Mini trīs piemērus!

1. _____

2. _____

3. _____

1.5. Kāpēc taurētājs nenodeva savu tautu?

1.6. Ko no šādas taurētāja rīcības ieguva taurētājs, ko tauta?

TAURĒTĀJS IEGUVA	TAUTA IEGUVA

1.7. Ko nozīmē upurēties kāda labā? Cik nozīmīgi tas ir?
Uzraksti, kā labā tu upurētos! Kāpēc?

1.8. Kā tu saproti rindas *Mans zelts ir mana tauta,/ Mans gods ir viņas gods*?

1.9. Kāpēc balāde ir nozīmīga latviešu literatūrā! Ko tā māca latviešu tautai? Mini trīs argumentus!

1. _____

2. _____

3. _____

2.UZDEVUMS.

Lasi R.Blaumaņa noveles "Andriksons" pārstāstu un fragmentus un veic uzdevumus!

Ir ļoti karsta vasaras dienas. Pie barona ierodas Klaucēnu mājas saimnieks Andriksons un vēlas ar viņu runāt. Savulaik barona tēvs no saviem zemniekiem visvairāk cienījis Andriksona tēvu. Barons nevar izlemt, kurā telpā ar saimnieku tikties. Beigās pieņem lēmumu tikties ar viņu ēdamistabā.

Pēc maza brīža atvērās durvis un vienkārši, bet godīgi ģērbies vīrs ienāca un palika pie durvīm stāvam.

"Labdien, cienītais baronlielskungs!"

"Labdien!"

Sveicinājums skanēja ļoti pieklājīgi, viņa atņemšana laipni. Kungs un nomnieks ieskatījās viens otrā. Barons raudzījās saules nodegušā, veselīgā, glīta zemnieka ģīmī, kurā bij lasām spēks un pašapziņa, saimnieks – smalkos, bālos vaibstos, lielās, laipnās acīs un uz muti, kura ļāva noģist, ka tā raduse pavēlēt.

barons – muižas īpašnieks, muižkungs

ģīmī – sejā

vaibstos – sejas grimasēs

noģist – nojaust

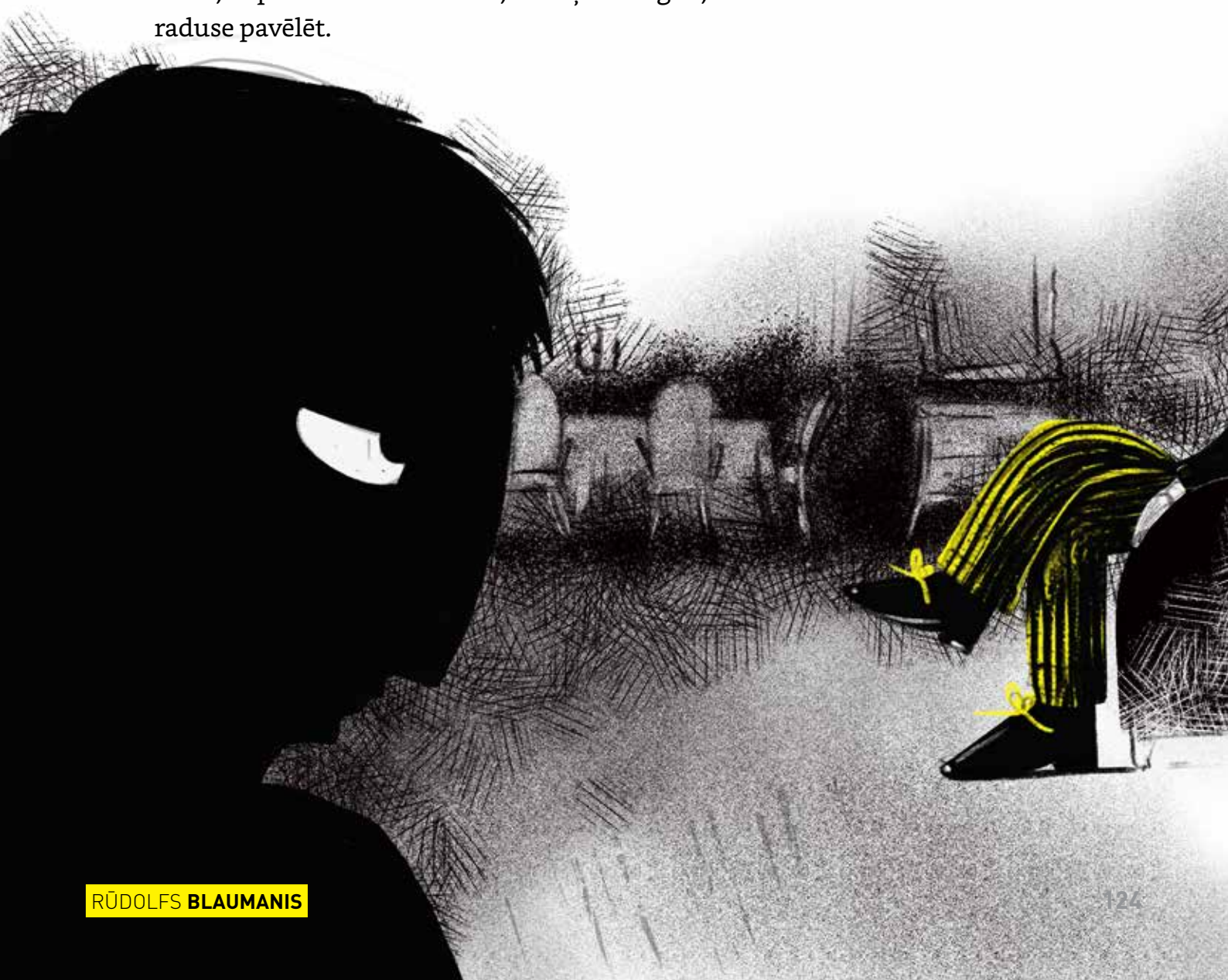

"Jūs esat Klaucēnu saimnieks Andriksons?" sacīja barons.

"Jā, cienītais baronlielskungs."

"Man prieks jūs redzēt, Andrikson. Esmu par jums dzirdējis. Jūs esiet krietns, uzticīgs saimnieks."

Andriksons nokaunējās un nomurmināja kaut ko pie sevis. Tad viņš sacīja:

"Jāstrādā ir, baronlielskungs, citādi šos laikos neiet."

1.1. Pasvītro fragmentā tās vietas, kurās raksturots Andriksons! Ko var secināt par Andriksonu (attieksme pret baronu u.c.)?

1.2. Kāpēc barons izlēma ar Andriksonu tikties ēdamistabā? Kā tas baronu raksturo? Kā barons izturas pret Andriksonu?

Barons apjautājas Andriksonam par to, kā viņam klājas ar saimniekošanu. Andriksons stāsta, ka pirms diviem gadiem nomiris viņa tēvs. Tā kā ir ļoti karsts un sauss laiks, rudenī varētu būt ļoti slikta graudu raža, viss sējums ir izkaltis. Nevarēs samaksāt muižai nodevu.
Barons to saprot. Bet barons saprot arī to, ka Andriksons nav nācis pie viņa sūdzēties.

"Cienīts baronlielskungs..." sacīja saimnieks, norāva valodu un pārtvīka vispār sejam.

"Runājiet tikai gluži droši, Andrikson. Esmu tak saviem saimniekiem jau rādījis, ka man labi nodomi ar visiem. Bet jūs kā tā vīra dēls, tā saimnieka, kuru mans tēvs vienmēr pieskaitījis pie saviem labākajiem ļaudīm, jūs es katrā laikā it sevišķi aizstāvēšu. Tas ir, ja jums kādas aizstāvēšanas vajadzīgs. Man liekas, jūs esiet savā tēvā atsities. Vismazāk jūsu izskats to liecina. Kas jums ir? Runājiet bez kaut kāda lieka... runājiet bez bailēm."

pārtvīka – nosarka

esiet savā tēvā atsities – esiet līdzīgs savam tēvam

1.3. Kā tu vērtē barona attieksmi pret zemniekiem?

Andriksons sāk žēloties par mežkungu, ka tas viņu apsūdz nelikumīgā ozolu ciršanā, ka mežkungs grasās Andriksonu sūdzēt tiesā. Barons cenšas noskaidrot, vai Andriksons tiešām to darījis nelikumīgi. Andriksons apgalvo, ka cirtis tikai savu tiesu ozolu. Barons sāk skaidrot Andriksonam, ka neviens viņam nav ļāvis cirst nevienu koku, tādējādi ikviena koka ciršana, arī ozolu, ir nelikumīga.

grasās – gatavojas

"Cienīts baronlielskungs, tā gan tā lieta izliekas. Bet, ja jūs man atļaujiet viņu izskaidrot…tad…tad… viņa baronlielskungam rādīsies pavisam citāda."

Pār barona ģīmi nolaidās it kā ēna.

Labāko, šķīstāko nodomu vadīts, viņš ierēdņa karjeru bija atstājis un atnācis uz zemēm, lai saviem simt piecdesmit saimniekiem būtu priekšzīme, padoma devējs, palīgs, apsargātājs. Slimodams viņa tēvs bija vairāk gadus uzturējies svešās zemēs, pa tam muižas pārvaldīšanu uzticēdams kādam neapzinīgam radiniekam. Ko šis vīrs ar savu pārliecīgo stingrību pie zemniekiem bija noziedzies, to jaunais dzimtkungs bija apņēmies griezt par labu. Viņš nebija klausījies brīdinošās balsīs, kuras viņam Baltezera pagasta ļaudis bija tēlojušas par stūrgalvīgiem, patvarīgiem, par tādiem, kas caur vecā dvēseļu gana pārāk lielu laipnību un paļāvību izlutināti. Viņš bija turējis prātā līdzību, kurā stāstīts par saules un vētras derību, un bija atnācis uz savu tēva pili ar uzvarētāja apziņu. Nu viņš cīņu redzēja iesākamies. Nē, tā jau bija iesākusēs. Tais pāra mēnešos, kopš viņš savu mantojumu pārvaldīja, viņš jau vairāk nepatīkamu notikumu bija piedzīvojis. Viņam bija tapuse uzrādīta viltota kvīte par nomaksātu nomu, un viens mežsargs bija ticis pienākts pie kukuļa ņemšanas. Tad arī vēl kāds saimnieciņš no cepļa bija nozadzis divus vezumus ķieģeļu. Nu viņa labvēlībai laikam atkal bija gaidāms jauns pārbaudījums.

šķīstāko nodomu – labvēlīgāko ieceru

neapzinīgs – tāds, kas nedomā par sekām

ar pārliecīgo stingrību – netipiski stingri

noziedzies –izdarījis noziegumu

par stūrgalvīgiem – par tādiem, kuri iespītējas

patvarīgiem - tādiem, kas dara, ko paši vēlas, patvaļīgiem

caur paļāvību – paļaujoties uz citu, uzticoties

ar uzvarētāja apziņu – izturoties kā uzvarētājs

viltota kvīte – viltots maksājuma uzdevums

par nomu – par īri

mežsargs –amats, kas saistīts ar mežu uzturēšanu, apsaimniekošanu

pie kukuļa ņemšanas – gūstot nelikumīgu labumu, lai slēptu kādas personas noziegumu

ceplis – darbnīca, kur ražo māla izstrādājumus; liela krāsns māla trauku apdedzināšanai

1.4. Kā tu vērtē baronu? Kā tu vērtē latviešu zemnieku rīcību?

Barons ļauj Andriksonam izklāstīt savu viedokli. Andriksons stāsta par seniem laikiem, kad muiža ļāva saimniekiem cirst mežus, lai ierīkotu zemes gabalus, kur sēt labību. Andriksona tēvs tajā laikā nenocirta nevienu ozolu, atstājot tos dēlam, kaut tas bija atļauts. Andriksons apgalvo, ka šie ozoli sen jau būtu nocirsti, ja viņa tēvs tos nebūtu saglabājis. Andriksonaprāt, viņš ir cirtis savus ozolus, kas atrodas uz muižas zemes. Andriksons pastāsta, kāpēc ozolus cirtis, tie bija vajadzīgi, lai pagatavotu vairākus darbus un goda ratus.

Barons apdomājas un apgalvo, ka Andriksons ozolus ir zadzis. Mežkungs tos novērtējis par 300 rubļu lielu summu. Andriksonam nav pieņemami tas, ka viņam par ozoliem ir jāmaksā. Viņš neesot jautājis atļauju baronam, jo domājis, ka viņš tāpat neļaus. Turpinās saruna starp baronu un Andriksonu.

"Jūs nerunājiet ar mani pieklājīgi, Andrikson, " viņš sacīja stingri. "Kas būtu noticis vai nebūtu noticis, par to mums tagad nav jāstrīdējas. Mums tagad jārunā par to, kas noticis ir. Nenoklīstiet, lūdzu, no lietas ar nevajadzīgām jautāšanām!" Barons izrunāja pēdējos vārdus gandrīz ar dusmām, kuru iemesls pa daļai bija meklējams dabiskā saīgumā par Andriksona vārdiem, pa daļai neskaidrā sajutumā, ka viņš tos kokus laikam nebūtu vis devis.

nenoklīstiet no lietas – nesāciet runāt par ko citu

saīgumā – dusmās

"Es lūdzu baronlielskungu piedošanas, es baronlielskungu nebūt negribēju sadusmot, " saimnieks sacīja. "Bet man tak savā labā jārunā. Mežkungs man tos ozolus nebūtu noštempelējis, ja es būtu prasījis. Tēvs tos priekš manis aiztaupījis un līdz ar māju atstājis. Tātad man slepeni bija jācērt. Man tas ir jāsaka un pie tā man jāpaliek."

"Tātad jūs neatzīstaties, ka esiet vainīgs?"

"Cienīts baronlielskungs, kas priekš manis no tēva aiztaupīts, man no mana tēva atstāts, tas ir mans – tāpat kā tas ir jūsu, ko jums mirušais baronlielskungs sakrājis un atstājis."

1.5. Kura pusē tu esi - barona vai Andriksona. Kāpēc?

Barons paliek pie sava, ka Andriksonam jāmaksā 300 rubļu. Andriksons domā, ka barons viņu uzskata par zagli, bet barons Andriksonu uzskata par pircēju, tādējādi padarot maigāku sodu. Andriksonam nav pieņemami, ka barons tā maina likumus. Viņš neuzskata, ka būtu zadzis, jo nevar nozagt to, kas pieder viņam pašam, jo citādi sen jau tie ozoli būtu sadeguši.

1.6. Kā tu rīkotos, ja būtu barons? Kāpēc?

1.7. Kā tu rīkotos, ja būtu Andriksona vietā? Kāpēc?

Nē, neatlika tiešām nekas cits kā Andriksonam likt maksāt. Baronam bija žēl, bet tam tā vajadzēja notikt.

Ātri viņš atkal apgriezās.

"Andrikson, jūs man tagad atnesīsiet piecdesmit rubļus. Tos otrus piecdesmit – pēc sešiem gadiem."

Šos vārdus runādams, barons nodomāja, ka seši gadi esot garš laikmets, kurā gan izdevība gadīšoties šo summu aiz kaut kāda niecīga iemesla iz parādu grāmatas izdzēst.

Andriksona druknais stāvs likās mazdrusciņ saplokot. Viņš uzmeta baronam nāvīgi ievainotu mirkli un sacīja aizrautā balsī:

"Baronlielskungs, tātad jūsu priekšā esmu un palieku zaglis. Labi. Tad nododiet arī mani likumam. Tie pāra simts rubļu mani nespiedīs kārt ubaga tarbu savā kaklā. Lai viņi aiziet, kur tik daudz citu simtu sagulušu. Es atsakos no jūsu žēlastības, baronlielskungs."

Barons sašaurināja mazliet acu vākus, pacēla mazliet galvu un paskatījās runātājā ar skatu, kas skaidri sacīja: "Tārps." Nekas neatsaldē cilvēku no cilvēka ātrāk un pilnīgāk kā spītīgi atraidīta labvēlība.

druknais stāvs – lielais augums

nespiedīs kārt ubaga tarbu kaklā – nepadarīs par nabagu, ubagu

1.8. Kāpēc baronu nokaitina tas, ka Andriksons nepieņem viņa piedāvājumu?

Barons par šādu izturēšanos sadusmojas, jo ir aizskarts viņa gods.
Andriksons dodas mājās, domājot par to, ka barons viņu uzskata par zagli. Viņš pārdzīvo, ka izdarījis sliktu savai ģimenei, jo tagad būs jāatmaksā liela nauda, kuras viņiem nav. Andriksons, ejot pa sauso mežu, vēlas baronam atriebties. Viņš redz, ka aizdegas mežs, kāds vīrs cenšas liesmu nodzēst. Andriksons neskrien palīgā, jo vēlas, lai barona mežs (īpašums) nodeg. Vīram izdodas liesmu apdzēst. Andriksons gaida, vai neparādīsies vēl kāda liesma, kas varētu uzsākt lielu ugunsgrēku un iznīcināt barona īpašumu.

Andriksons aplaida vēlreiz acis visapkārt, nolīkās, uzrāva trīs spičkas ar reizi, piegrūda tās pie sausās zāles un aizsvieda tad špickas tālu projām. Abās vietā liesmas plūkšēdamas uzšāvās gaisā, un Andriksons atkal pārskrēja pār ceļu un iebēga mežā. Viņš gribēja skriet tālāk, bet it kā magnētisks spēks vilka viņa skatus uz izcirtumu. Viņam vajadzēja redzēt, kā dzeltenais velns dzemdēja arvien vairāk dzeltenu, sarkanu, zilganu velniņu, kuri ar lielu un aizvien lielāku ātrumu tālāk lēca, līda, lidoja. Taisni uz priekšu, uz labo, uz kreiso pusi viņi drāzās projām, arvienu stiprāku rūkoņu un sprakšķēšanu saceldami.

špickas – sērkociņi

Nebija ne minūte pagājuse, un pusizcirtuma jau stāvēja liesmās. Putni bēgdami pacēlās gaisā, daži apsvildami iekrita ugunī, vārnas ķērca, viens zaķis ar lieliem lēcieniem pārskrēja pār ceļu... Drīzi izcirtums visā savā platumā kūpēja un dega. Gandrīz nemanāms vējiņš ugunij deva virzienu. Ja viss sils izdegtu!...To jau viņš bija gribējis!

apsvildami – apdegdami

Tikai mirkli vēlāk Andriksons aptver, ka var nodegt pilnīgi viss milzīgais mežs, ka tā var izvērsties par lielu traģēdiju, bet viņš vēlējās tikai mazliet pabiedēt baronu.
Andriksons vēlas glābt mežu no nodegšanas, tādēļ skrien uz māju pēc palīdzības.

Mājas tuvumā viņam kāja aizmetās aiz maza akmeņa, un viņš nokrita gar zemi. Viņam vairs nebij spēka piecelties, un viņš palika guļam. Viņu pārņēma tādas

patīkamas jūtas. Ģīmi novītušā, siltā zālē spiezdams, viņš nodomāja : “Lai deg! Man tagad viss viena alga… Ko nu vairs… Esmu tā kā tā pagalam…”

1.9. Kāpēc Andriksons aizdedzina izcirtumu? Kā Tu vērtē viņa rīcību?

1.10. Kā raksturotas Andriksona domas un jūtas?

Kad Andriksons ierodas mājās, viņš satiek sievu. Viņa saka, ka bērni aizgājuši uz silu ogās. Mājās viņu vēl nav. Andriksons ir satriekts.

Viņa aizgāja saimei pakaļ, un Andriksons soļoja pa pagalmu apkārt kā durns. Viņš nolaidās uz sola istabas priekšā, piecēlās, nosēdās atkal, piecēlās no jauna un iegāja istabā. Tukši abi kambari! Tur istabas kaktā maza gultiņa – tukša! Ko nu viņš nebūtu devis, ja tajā tagad atrastos abi zēni! Baltās galviņas sabāzuši kopā, jaunākais rociņu satvēris dūrē ar īkšķīti uz iekšu…Saimnieks sāka drebēt….Nē, ak nē – tās domas bija par briesmīgām!

durns – apdullis, apreibis

kambari –*šeit* istabas

1.11. Par ko Andriksons domāja, kad uzzināja, ka bērni aizgājuši ogot?

Ļaudis dodas dzēst silu, nolemj meklēt bērnus. Tos nevar atrast. Vēlāk visa muiža uzsāk meža dzēšanu, bet Andriksonam galvenais ir atrast savus bērnus. Ierodas Andriksona paziņa un saka, ka bērni mājās nav pārradušies. Andriksons viens pats dodas meklēt savus bērnus. Izstaigājis pēdējiem spēkiem izdegušo mežu, dodas uz māju, cerēdams, ka bērni ir tur. Taču bērnu mājās nav.

Tātad uguns bij ierobežota, sils ir glābts. Andriksons to domā, bet viņš nejuta pie tam ne mazākā prieka. Vai nebūtu bijis labāk, ja mežs būtu izdedzis un viņa mājas līdzi postā gājušas, un līdz ar mājām viņa sieva, kas tur pie melnā ūdens līkājās, meklēja un zvejoja, un viņš pats arī - - vai nebūtu labāk, ja viņš pakārtos? … Tas varbūt bija tas labākais, bet viņam laika vēl bija diezgan to pārdomāt.

1.12. Kādēļ Andriksons vēlējās izdarīt pašnāvību?

Kāds cilvēks saka Andriksonam, ka viņam jādodas pie barona, jo pie viņa esot divi bērni. Andriksons steidzas pie barona, tur ir viņa bērni. Barons ar lielu prieku sagaida Andriksonu un atdod bērnus. Andriksons metas ceļos un pateicas.

"Nē, nē, nē, Andrikson. Ja jūs man gribiet pateikties – nē, nesakiet nekā. Es nekā neesmu darījis, par ko jums jāpateicas," barons atgainījās.

atgainījās –centās atbrīvoties

"Nē, baronlielskungs, jūs neziniet…Jūs atdodiet man manus bērnus, un es…un es…"

Viņš apklusa.

Bet svētlaimīgāko jūtu pārmērs necieta nekāda ierobežojuma caur prātu; ne pie kā vairs saistīta, gluži brīva gribēja būt viņa dvēsele, brīva, tīra, pestīta no nedarba grūtā noslēpuma! Sodu par savu vainu Andriksons šai acumirklī būtu saņēmis kā baudījumu! … Un aizturētie vārdi viņam atkal ar varu spiedās pār lūpām:

svētlaimīgāko jūtu pārmērs – šeit īpašo jūtu kopums

pestīta no nedarba – atbrīvota no negatīvas rīcības

aizturētie vārdi – nepateiktie vārdi

"Un es…un es…Sitiet mani, baronlielskungs, sitiet mani…"

"Saņematies tak, Andrikson, saņematies, mīļo Andrikson, " sacīja barons un uzlika mierinādams savu roku uz saimnieka pleca.

"Ne tā – sit mani, es esmu suns!"

"Ko?..."

Viņi saskatījās. Barons atrāvās atpakaļ.

"Es biju…es esmu…"

"Andrikson!" barons iekliedzās, saņēmās ātri un atkārtoja sāpīgi:

"Andrikson, Andrikson!"

1.13. Kāpēc Andriksons šādi izturējās barona priekšā?

1.14. Kādu sodu Andriksonam bija jāsaņem par savu rīcību? Kādu sodu jau viņš bija saņēmis?

1.15. Iespējams, barons saprata, ka mežu aizdedzināja Andriksons. Kāda būs viņa rīcība? Kāpēc?

1.16. Ko mūsdienu cilvēkam māca šī novele? Mini trīs argumentus!

1. _____

2. _____

3. _____

KOPSAVILKUMS

1. Mini trīs argumentus, kāpēc R.Blaumanis ir nozīmīgs latviešu literatūrā!

1. _____

2. _____

3. _____

2. Kā balāde "Tālavas taurētājs" atklāj tēvu zemes mīlestību?

3. Kuras Blaumaņa daiļrades iezīmes saskatāmas lasītajos darbos? Mini iezīmi un piemēru no daiļdarba!

4. Apdomā, kurus Blaumaņa darbus Tu esi vēl lasījis/usi! Veido iespaidu kolāžu! Par tiem pastāsti citiem klases biedriem!

PADZIĻINĀJUMS

1. Lasi R.Blaumaņa lugas "Indrāni" pārstāstu un fragmentus, pievērs uzmanību paaudžu attiecībām!

Darbojošās personas

Tēvs – zemnieks, pieder Indrānu mājas, vēlas tās nodot drošās rokās
Māte – labsirdīga sieva, rūpējusies visu mūžu par tēvu
Edvarts – Indrānu mātes un tēva vecākais dēls
Ieva – Edvarta sieva
Kaukēns – Indrānu tēva draugs
Zelmiņa – kalpone Indrānu mājās, kura vecajiem Indrāniem ir kā meita
Līze – kalpone Indrānu mājās
Noliņš – palīgs Indrānu mājās, kuru Indrānu tēvs uzskatīja tikpat kā par savu dēlu
Edžiņš – Edvarta un Ievas dēls
Guste – Ievas māsa
Irbe – vīrs, kuram Edvarts pārdeva ošus
Kārlis – Indrānu tēva jaunākais dēls, lugā tiek tikai pieminēts

Pirmais cēliens

1.skats

Indrānu tēvs vēlas, lai māte dodas pie ārsta, jo viņai pasliktinās redze. Māte aizbildinās, ka brauks, kad būs pietiekami naudas. Zelmiņa pārrodas mājās no pureņu plūkšanas. Tēvs nespēj izlemt, vai Indrānu mājas atdot Edvartam.

aizbildinās – noraida, meklē iemeslus, lai kaut ko nedarītu
pureņu – dzeltenu pavasara puķu

2.skats

Līze žēlojas tēvam, ka Noliņš tīšām savainojis zirgu.

3.skats

Līze mātei izstāta, ka Noliņš izdedzinājis vecajai ābelei vidu.

4.skats

Noliņš dusmojas uz Līzi par to, ka viņa visu laiku sūdzas.

5.skats

Noliņš taisnojas tēvam, ka neko sliktu nav darījis.

6.skats

Tēvs nolemj atdot mājas Edvartam. Māte par to priecājas, bet tēvs nojauš, ka tomēr tas nav labs lēmums.

7.skats

Pie Indrānu tēva un mātes ierodas Kaukēns. Viņš cenšas abus pārliecināt, lai mājas neatdod Edvartam.

8.skats

Ierodas Edvarts ar Ievu un Edžiņu. Tēvs pēc sarunas ar Kaukēnu sāk šaubīties, vai atdot mājas Edvartam.

Zelmiņa.Viesi!

Māte. Vai Edvarts?

Zelmiņa. Abi divi. (*Ienāk.*)

Tēvs. Es jau biju noņēmies to māju atdot. Bet nu atkal… nāc, paskatīsies, man tur jaunajam zirgam tāda maza klipa, un tad parunāsimies vēl tā drusku.

Kaukēns. Kā tad jūs īsti salabāt pēc tik ilgiem gadiem?

Tēvs. Kā nu? Pienāca abi pie mums krogā ap deramdienām…plēsušies jau nekad neesam… un tā…Mātei jau pēc tā Edvarta vienādiņ sirds sāpēja.

Kaukēns. To var manīt. Hm! (*Abi prom pa kreisi.)*

2. Kāpēc Indrānu tēvam grūti izlemt par māju atdošanu Edvartam?

3. Kādi varētu būt iemesli, kāpēc Edvarts ar tēvu tik ilgi nav sarunājušies?

9.skats

Edvarts ar Ievu ierodas "Indrānos", visi ar viņiem sasveicinās.

10.skats

Edvarts ar Ievu priecājas, ka varēs saimniekot "Indrānos". Ieva sāk rādīt valdonīgo raksturu, izrīkojot māti.

Ieva. Vai gulēja, vai? Nu pagaidi vien, es tev gan ļaušu diena slaikā gulstavāt! Tādēļ jau šie arī nekur nevar tikt, ka pilna māja atkravas.

gulstavāt – gulēt

atkravas – atkritumu, krāmu, *šeit* neiederīgu cilvēku

Edvarts. Klusu nu!

Ieva. Nedzird jau neviens. *(Apkārt skatīdamās un lakatu noņemdama no pleciem.)* Nekas, patikt man tie Indrāni patīk. Ar istabu arī var pārtikt. Būs gluži laba dzīvošana.

Edvarts. Vēl jau neesi iekšā.

Ieva. Sirds man to vien saka, ka izies labi.

Edvarts. Lai nu izietu ar! Kas te būtu par strādāšanu! Tie tīrumi, tās pļavas. Es to platību pavisam jau biju aizmirsis. Te tu cilvēks varētu parādīt, cik tev spēka kaulos. Nolaista tā zeme arī nav, trūcis tikai vairāk drošības. Ā, kā es te saimniekotu! Pirksti jau ņirb, to iedomājot. Nudie!

ņirb – *šeit* ātri kustas

Ieva. "Indrāniete" – tam vārdam pilnīga skaņa! *(Māte ienāk ar piena krūzi rokās.)*

Māte. Še nu, dzer!

Ieva (*laipni*). Paldies, paldies. *(Satver krūzi.)* Piens! Vai, māt – es piena nevaru…ja būtu kāda lāsītes ūdens.

Māte. To tūliņ dabūsim. *(Iet. Apstājas.)* Bet varbūt tu, Edvart…?

Edvarts. Man nekā negribas, māt.

Māte. Tūliņ atnesīšu, tūliņ! *(Prom.)*

Edvarts *(nosēzdamies)*. Nesāc nu tās mātes tūliņ tā komandierēt, Iev.

Ieva *(mierīgi)*. Ko ta šī kā duma, es prasu ko nodzerties, šī man pienu. Vai nu pienā var atdzerties!

Edvarts. Nu jā, viņa tak tev to labāko… *(Līze ienāk pa vidu.)*

4. Raksturo Ievas attieksmi pret māti!

11. skats

Ieva sastrīdas ar Līzi, jo Līzei nepatīk Ievas izturēšanās.

12.skats

Noliņš satiek Edvartu un novēl labu saimniekošanu jaunajiem "Indrānu" saimniekiem.

13.skats

Ieva vēlas padzīt Līzi no "Indrāniem".

14.skats

Tēvs paziņo, ka vēl neatdos mājas Edvartam un Ievai. Ieva ar Edvartu grasās doties prom. Māte to pārdzīvo. Tēvs tomēr sauc Edvartu ar Ievu atpakaļ, jo redz, ka dēls atkal pamet mājas un māte par to pārdzīvo.

Kaukēns *(uz Edvartu)*. Kam neienāci pie mums stallī un nepaskatījies Indrānu zirgos? Būtu tev tagad arī kaut kas ko uzlielīt. Tā valodas vislabāk iesākas.

Edvarts. Tu sacīji, mēs esot reti viesi. Tādi nelūgti drīkst virāt tikai istabas durvis. Uz kūti un klēti tiem jāgaida aicinājums. Bet kas tad te jau kaut ko uzlielījis?

Kaukēns. Tava sieva nupat slavēja Indrānu ūdeni.

Edvarts. Ak tā. *(Iesmejas. Pauze.)*

Ieva. Nu ko tad nu tā? ... Valoda visiem tā kā iesaluse — ar visu lielīšanu. *(Dod mātei.)*

Tēvs. Nākat uz Indrāniem, strādājat un saimniekojat. Peļņa lai krīt jūsu makā, tikai to mantu es pats pārraudzīšu.

Ieva. Tā, tēv, mēs nevaram. Ja jau divi kaķi vienā maisā nesader, kur tad nu vēl četri. Tev iznāks ķildas ar Edvartu, man ar māti. Ni Edvarts zinās, kad krogā dzert glāzi alus, ni es, cik biezu riku nabagam lai griežu. Mēs ar aizbildņiem neesam apraduši dzīvot.

Kaukēns. Tiesa gan. Priekš kakta ar gultu, kuru līdz šim mežsarga mājā valdījāt, jums aizbildņu nebij.

Edvarts. Mēs, to kaktu valdīdami, tik daudz esam iekrājuši, Kaukēnu tēv, ka Smoļenskā varam iepirkties.

Kaukēns. Tad jau labi. Tad jau tur jāiepirkas vien būs, ja tēva noteikumi nepatīk.

Ieva. Es tikai nezinu, kam tad reiz tā māja kritīs. Mēs jau nu vairs atpakaļ nenāksim. Un Kārlis arī paliks Pēterburgā.

Māte. Ko? Ko?

Ieva. Tā viņš raksta. *(Izvelk vēstuli no ķešas. Edvarts uz acumirkli ļoti pārsteigts, saņemas ātri un sēd tad ar nolaistām acīm.)* Viens bagāts krievu kungs viņu esot iemīļojis un ielikšot viņu pēc zaldātiem labā vietā. Pelnīšot sākumā piecdesmit rubļu par mēnesi. Tas jums tad vairs ņems Indrānus!

virāt – *šeit* atvērt

uzlielījis – uzslavējis

ķildas – strīdi

riku – maizes riecienu, gabalu

ar aizbildņiem – ar tiem, kas par kādu rūpējas

Smoļenska – vieta Krievijā

no ķešas – no kabatas

5. Kāpēc Ieva nevēlējās doties uz tiesu, lai tur norakstītu "Indrānu" mājas viņiem? Par ko baidās Ieva?

6. Ko Ieva darīja, pirms ieradās "Indrānos"?

7. Kāpēc Ieva tik ļoti vēlas saimniekot "Indrānos"?

Otrais cēliens

1.skats

Edvarts pārrodas no siena pļaušanas. Ieva gatavo ēst.
Abi spriež par smago darba dzīvi "Indrānos".

2.skats

Mājās ierodas Edžiņš. Viņš pastāsta par savām izklaidēm.
Edvarts uz viņu dusmojas, ka nevarējis atrast.

3.skats

Ieva un Guste dala, kāds katram gaļas gabals pusdienās pienākas.

4.skats

Ierodas Noliņš. Guste viņam pačukst, ka viņam noslēpusi lielāko gaļas gabalu.
Noliņš baidās, ka Ieva par to varētu uzzināt.

5.skats

Edžiņš ar Noliņu sapņo par iespējamu ceļošanu pa pasauli. Edžiņš, spēlējoties ar bisi, tēmē uz Indrānu māti.

6.skats

Indrānu tēvs dusmojas uz Edžiņu. Noliņš viņu aizstāv. Mātei palikusi sliktāka redze.
Tēvs gatavojas runāt ar Edvartu par mātes vešanu pie ārsta un to, ka mātei vairs nevajag iet ganos.

7.skats

Ieva dusmojas uz Indrānu tēvu, ka viņš ir rājis Edžiņu.

Ieva Ko tad tu tam puikam, tēv? Par ko tu viņam siti?
Tēvs. Par to, ka viņš to bij pelnījis.
Ieva. No kura laika tad tev brīv tā palaist rokas?
Tēvs. Vai tu ar zini, ko viņš izdarījis, ka šitā runā?
Ieva. Un, lai viņš nezi ko būtu nodarījis, tad tomēr tu neesi tas sodītājs, bet es tā būšu. Liela nelaime, ka šis drusku plinti pacilāja. Ja jau tev tie pirksti niezēja, būtu labāk tam otram uzcirtis. Bet kur nu, tas jau ir tas neaizskaramais!
Tēvs. Liec to otru tagad mierā, tas šoreiz nebij vainīgs.
Ieva. Vai nu tu viņa neaizstāvēsi!
Tēvs. Nu ko tad viņš padarījis? Vai viņš tam puikam plinti iespiedis rokā vai uz ko mudinājis?
Ieva. Un tas puika? Vai viņš ko nošāvis, ko aizšāvis?
Tēvs. Ak, vai tad tik šis būtu apgrēkojies, ja māte būtu jāliek zārkā?
Ieva. Tu tā kliedz, it kā viņa jau tur gulētu. Kliedz vien, kliedz, ja mēles nevari pievaldīt. Bet roku tu uz priekšu tā vairs nepalaid — to es tev saku!
Tēvs (*lielās dusmās*). Tas taču ... *(Pie durvīm.)* Edvart!

Māte. Necel nu naida, tēv, necel nu naida! Man jau nu nekas nenotika, lai nu tad viss par labu.

8. Kā tu vērtē Indrānu tēva rīcību?

9. Kā tu vērtē Ievas rīcību?

10. Kādos jautājumos atšķiras Indrānu tēva un Ievas domas? Kāpēc? Kāda rīcība būtu vispareizākā?

8.skats

Edvarts noper Edžiņu. Ieva pārmet Indrānu mātei, ka viņa nozagusi gaļas gabalu.

Tēvs. Edžiņš te nupat ar Noliņa plinti...

Edvarts. Es zinu. Viņš par to dabūja siksnas.

Ieva. Siksnas! *(Iesmejas dusmīgi, ātri prom ķēķi.)*

Tēvs *(pēc mazas pauzes, norimdams)*. Tad nu viņš šoreiz saņēmis divkārtīgu sodu. Ātrās dusmās man arī paslīdēja roka.

Edvarts Zinu, zinu. Tu redzi, kas no tā izceļas. Lai tādēļ labāk tādas lietas uz priekšu nenotiek!

Tēvs. To jau sevī biju apņēmies, iekams Ieva sāka bārties. Viņa mani nupat stipri sarāja.

Edvarts. Edžiņ!

Māte. Nesauc nu, kamēr puikam vēl pilnas acis kauna.

Edvarts *(stiprāk)*. Edžiņ!

Edvarts *(pēc mazas pauzes)*. Nu?

Edžiņš nekustas. Ieva atkal iznāk no ķēķa ar bļodiņu rokā

Edvarts *(Edžiņam uzkliegdams)*. Vai būs vai nebūs?

Ieva. Kas tad? Kas tad? Vai jāpielūdzas arī vēl? Pagaidiet, te tūliņ vēl vienam būs jāpielūdzas. Lai notiek reizē! *(Uzmet bļodiņu uz galda.)*

Edvarts. Ej, nejaucies starpā!

Ieva. Nu nu, nu nu, tas puika jau nu man tāpat pieder kā tev. Bet es par to nekā. Lai nu arī tā paliek tava darīšana! Sit vai zemē! Man te cita lieta ... Māt, ķēķī pie vadža ir tava ganu kulīte.

Māte. Jā, govis sadzinuse, to nupat tur piekāru.

Ieva. Un, ieraudzīdama katliņā uz trijkāja gaļu, tu to liesāko un labāko gabaliņu nogriezi un ieliki, ekur, še bļodiņā, un nobāzi to kaktā uz plaukta. Hm! dzirdu arvien: vājas acis, vājas acis, — priekš šitādiem darbiem tad laikam aizņemies no kaķa?

Māte *(ievaidēdamās)*. Vai Dieviņ, vai Dieviņ!

Tēvs. Vai tad māte vien tur ķēķī bij? Kas to gaļu cepa?

Ieva. Kas cepa?

Tēvs *(pieiet pie durvīm)*. Guste, panāc šurp!

11. Kā tu vērtē visu iesaistīto personu rīcību?

Tēva rīcība.
Edvarta rīcība.
Ievas rīcība.
Mātes rīcība.
Edžiņa rīcība.
Noliņa rīcība.

9.skats

Visi "Indrānu" iemītnieki strīdas par to, kurš paņēmis gaļas gabalu. Edvarts atsaka māti vest pie ārsta, jo siena laikā nav laika braukāt apkārt. Visi savā starpā sadusmojas. Izvēršas konflikts.

12. Izskaidro, par ko izceļas konflikts! Mini vairākus piemērus!

Trešais cēliens

1.skats

Edvarts pārdod "Indrānu" ošus Irbem. Vēlas, lai neviens to neuzzina.

2.skats

Kaukēns piedāvā Indrānu māti aizvest pie ārsta. Māte atsakās.

3.skats

Līze un Zelmiņa "Indrānos" vairs nedzīvo. Viņas atnākušas ciemos. Indrānu māte parāda vēstuli no Kārļa, kurš raksta, ka neko nezina par Ievas rādīto vēstuli, kurā bijis rakstīts, ka Kārlis nekad vairs nebrauks mājās. Indrānu māte un tēvs saprot, ka Ievas rakstītā vēstule ir bijusi viltota, ka abi ir piemānīti, lai no viņiem tiktu izkrāpti "Indrāni".

viltota – nepatiesa
izkrāpt – negodīgi no kāda kaut ko iegūt

4.skats

Tēvs par Kārļa vēstuli neko nezina. Zelmiņa ar māti cenšas to no viņa noslēpt.

5.skats

Noliņam ir likts zāģēt "Indrānu" ošus. Noliņš arī tēvam pastāsta, ka ir pienākusi vēstule no Kārļa (tā, ko Indrānu māte ar Zelmiņu slēpa).

6.skats

Guste un Noliņš sarunājas. Guste vēlas noskūpstīt Noliņu. Viņš Gusti atgrūž, jo viņam Guste nepatīk.

7.skats

Edžiņš Noliņam stāsta, ka viņam ļoti nepatīk ganīt lopus.

8. skats

Ieva dusmojas uz Edžiņu, ka viņš negana lopus.

9.skats

Māte Ievai atklāj, ka zina par viltoto vēstuli. Ieva draud mātei. Māte saka Ievai, ka tēvs par Ievas un Edvarta rīcību visu uzzinās.

10.skats

Ieva izstāsta Edvartam, ka māte zina par viltoto vēstuli.

11.skats

Tēvs uzzina par viltoto vēstuli, ka to izdarījuši Edvarts ar Ievu, lai izkrāptu "Indrānus". Tēvs vēlas māju atpakaļ. Edvarts nevēlas to atdot.

Tēvs *(nosēstas smagi. Maza pauze)*. Edvart, kur ir tā grāmata, ko Kārlis rakstījis par to ... par to, ka no zaldātiem nenākšot mājā?

grāmata– *šeit* vēstule

Ieva *(droši un bezkaunīgi)*. Tādas grāmatas nemaz nav. To es izdomāju.

Tēvs. Un tās citas? Un tā, ko svētdien kazaks iedeva?

Ieva. Tajās nekā svarīga nebij iekšā. Tādēļ es tās paturēju.

Tēvs. Tātad mans dēls mani piekrāpj un mana vedekla bez manas ziņas mani tur aizbildniecībā. *(Iesmejas īsi.)*

vedekla – dēla sieva

Ieva. Liec tak Edvartu mierā! Es tak sacīju, ka es tā vainīgā!

Tēvs *(griezīgi)*. Cik jauki! Vājais kā sargs stiprajam aizstājas priekšā. Kur tad Edvarts bija?

Ieva. Tas pa to laiku apbrīnoja to taisno tēva sirdi, kas māju novēlēja jaunākam dēlam.

Tēvs. Tā taisnā tēva sirds ... bet es ar tevi neķildošos! Edvart, man ar tevi divatā jārunā. Saki savai sievai, lai tā mūs atstāj vienus!

Edvarts. Kas man jādzird, to viņa arī var dzirdēt. Runā vien, kas tev sakāms.

Tēvs *(pieceļas un grib iet)*. Viena alga. *(Nosēstas atkal.)* Jūs neliegsaties arī Kaukēna priekšā apliecināt, ka jūs mani ar to grāmatu piekrāpuši?

Edvarts. Mēs nekā neapliecināsim svešiem cilvēkiem. Tādām lietām jāpaliek pašu starpā.

Tēvs. Tad tik daudz kauna tev vēl sirdī gan ir, ka negribi laist pasaulē slavas, kā tu Indrānos ieticis?

Edvarts. Mūsu izdarītā krāpšana tikpat liela kā tava neizdarītā netaisnība. Ja nebūtu mēs tagad tie vainīgie, tad tu par tādu būtu palicis un tad es varētu taujāt, cik kauna tavā sirdī!

taujāt – prasīt

Tēvs. Kādus likumus tad es būtu pārkāpis? Vai es savas mājas nebūtu drīkstējis atdot gluži vai svešam?

Edvarts. Tikai traks varētu atdot svešam. Latvietis ar pilnu prātu māju arvien atstāj vecākam dēlam.

Tēvs. Ja vecākais arī tas krietnākais.

Edvarts. Vai es kāds nekrietnelis? Vai es tev savus jaunības gadus neesmu nokalpojis kā paklausīgs dēls? Vai nearu, vai necēlos pirms saules, vai nesvīdu pļavā un netvīku rijas dūmos un putekļos? Visu to laiku tu man ļāvi ticēt, ka es te reiz tavā vietā rīkošos, un tad tu mani pēkšņi atstūmi.

netvīku – nesarku

rijas – ēkas laukos, kurā žāvēja un kūla labību

Tēvs. Es tevis neatstūmu. Tu pats aizgāji, apkraudams mūs ar sirdsēstiem.

Edvarts. Ko tad es padarīju? Es apprecējos! Vai man puisī bij nodzīvot?

Tēvs. Nē, bet paņemt tādu, kas nestājas starp mums un tevi, kas tevis nepataisīja par citu cilvēku. Par cilvēku, kas mums svešs.

Edvarts. Jūs viņas vēl nemaz nepazināt, kad jau notiesājāt. Kā tad zinājāt, ka viņa tāda?

Tēvs. Vai mēs maldījušies? Tu tagad stāvi manā priekšā un nenolaid acu. Vai cits kā viņa tevi tādu padarījuse?

Edvarts. Tēv, nemal nu vienmēr to pašu, saki skaidri — ko tu īsti gribi?

Tēvs. Es Indrānus no tevis gribu atpakaļ.

Ieva iesmejas skaļi.

Tēvs (*uzbrēkdams un roku atvēzēdams*). Nesmejies!

Edvarts *(mierīgi, bet pilns verdošu dusmu)*. Mierā, mierā, tēvs, ne tik dikti! Un necilā tās rokas tā... Tad tu tos Indrānus gribi atpakaļ? Kādēļ? Vai viss pie tiesas nav norakstīts, kā nākas? Vai tev nav savas rūmes, vai tev jābīstas, ka nedabūsi savu gadskārtīgu nodevu? Skaties še tai cietajā ādā *(rāda savu delnu)*, tā ir tas drošības veksels, uz kura stāv rakstīts, ka tev nekas neputēs. Kādēļ tad atpakaļ? Tādēļ, ka tev uznācis vecuma untums un tu tajā nieka lietā, sacīt, jokā, ieraugi nezin kādu noziegumu. Taviem untumiem es nepadošos. Bērnam tikai atļauj ar vienu roku dot, ar otru ņemt atpakaļ, ne vīram. Tu mani pasaules priekšā esi uzcēlis zirgā un tagad prasi, lai es izskaidrojot, ka es to zadzis. Dari, ko gribi, bet tā tu no manis nesagaidīsi!

13. Kāpēc, pēc Edvarta domām, "Indrāni " pienākas viņam?

14. Kāpēc tēvs sākumā nevēlējās novēlēt "Indrānus" Edvartam? Kā tu vērtē Indrānu tēva rīcību?

15. Kāpēc Edvarts atsakās atdot "Indrānus" atpakaļ? Ko tas par viņu liecina?

12.skats

Noliņam jāizvēlas – zāģēt "Indrānu" ošus vai pamest "Indrānu" mājas. Noliņš nolemj palikt uzticīgs Indrānu tēvam un tāpēc pamet mājas.

Noliņš. Zāģis izvīlēts. Ko tad nu darīs?

Edvarts. Ej un zāģē klēts galā tos ošus nost! Lai Guste palīdz! Vēlāk iešu pats.

Noliņš. Ošus klēts galā. Vai visus?

Edvarts. Visus no vietas.

Noliņš. Labi. *(Iet.)*

Tēvs. Noliņ!

Tēvs. Tu to ošu nezāģēsi.

Edvarts. Tā, tā ... Ej vien zāģē.

Tēvs. Pagaidi! *(Uz Edvartu.)* Priekš kā viņi jāzāģē

Edvarts. Lietu kokiem.

Tēvs. Lietu koku pilna klēts augša.

Edvarts. Ne man vien, Irbem arī tādu vajaga.

Tēvs. Tu viņus pārdosi?

Edvarts. Nē. Esmu jau pārdevis. Visu to mežu ap māju.

Tēvs. Ko?! Visu ... visus manus kokus?

Edvarts. Manus kokus. Tie, tēv, pieder pie mājas un nevis pie tava kakta!

Tēvs. To mēs redzēsim, to redzēsim! Noliņ, ej nu un liec tūliņ to zāģi nost! Ej!

Ieva. Nu viņš par tiesu saimi arī vēl sāks rīkot! Klausies tak, Noliņ, ko saimnieks saka! Rīko tak, Edvart!

Edvarts. Ej un sāc strādāt!

Tēvs. Zāģi nost, Noliņ!

Ieva *(lielās dusmās)*. Vēl viņš nerimsies!

Edvarts. Beidzamo reizi, Noliņ: vai nu ej un zāģē tos ošus, vai atstāj manu dienestu! Viens no diviem.

Tēvs. Noliņ — ej ieslēdz to zāģi savā skapī! Ej, dēls!

(Noliņš grib iet un paliek atkal stāvot.)

Edvarts. Tātad nezāģēsi?

Noliņš *(pēc tam kad vēl ar sevi īsu brītiņu cīnījies)*. Nē, nezāģēšu.

Edvarts. Labi. Mēs esam šķirti ļaudis!

izvīlēts – uzasināts

lietu kokiem – vērtīgiem materiāliem

šķirti ļaudis – tādi ļaudis, kas vairs nedzīvo kopā, kuriem nav kopīga darba

16. Kā tu vērtē Edvarta rīcību, ka viņš pārdeva "Indrānu" ošus? Kā darītu tu, ja būtu Edvarta vietā?

17. Kāpēc tēvam ošu nozāģēšana ir tik sāpīga?

18. Par ko šajā lugā ir paaudžu (dažāda vecuma cilvēku) uzskatu konflikts?

13. skats

Tēvs vēlas ar Edvartu tiesāties. Par šādu rīcību Edvarts izdzen māti ar tēvu no mājas, lai viņi dzīvo pirtiņā.

Ieva. Tas tak par daudz! Tas tak par daudz!

Edvarts. Tava griba jau nu nenotiks, tēv. *(Meklē zem skapja. Pie saimes durvīm.)* Guste, Guste!... Saimi pret mani sarīdīt! To jau nu nepieļaušu! *(Guste parādās durvīs.)* Vai mana cirvja neesi paņēmuse?

Guste. Ar vienu ķēķī cirtu žagarus.

Edvarts. Atnes!

Guste prom.

Edvarts. Man rokas sasiet... Tas jau nu nenotiks.

Tēvs. Edvart, tu tā cirvja neaiztiksi!

Ieva. Jāsmejas!

Guste ienāk ar cirvi. Tēvs steidzas viņai klāt un grib to satvert. Ieva aizstājas priekšā.

Ieva. Nedod viņam, nedod viņam!

Edvarts *(grib Gustei tuvoties, bet redz, ka tēvs viņa nelaidīs)*. Guste, klēts galā tiem ošiem — apkapā viņiem mizu! Visapkārt.

Ieva. Es palīdzēšu! *(Izstumj Gusti pa durvīm un iziet pate līdz. Tēvs viņām grib doties pakaļ, bet Edvarts viņu aiz rokas attur.)*

Edvarts. Paliec!

Tēvs. Vaļā laid! *(Atsvabinās.)* Tu te kungs! Nebēdnieks tu te esi, blēdis tu esi! Ar blēdību tu te esi ielauzies, ar nebēdību tu mani tagad gribi izpostīt!

(Ārā dzird dobji cērtam.)

Māte *(vidus durvis pavērdama, ātri)*. Tēv, tēv, tavus ošus ... klēts galā ...

Tēvs *(lielākā uztraukumā)*. Edvart, tu pavēlēsi viņām mieru mest!

Edvarts *(pārskaities)*. Kaktā, iebūviet, un muti ciet!

Māte. Edvart! Edvart!

Tēvs. Es iebūvieties! Ā, tāda tava valoda! Tāds tavs gala vārds! Tev atkal gribas kaktā atpakaļ! Labi, labi! Ņem sievu un bērnu un ej, kur esi nācis!

Edvarts *(lieliski iesmiedamies)*. Mani aizdzīt! *(Paņem tēvu aiz rokas un ved viņu uz durvīm.)* Vai zini, kur ceļš uz pirtiņu? *(Atver durvis.)* Ja nevari satikt ar saimnieku saimnieka galā, tad palūko, kā sviežas vienam pašam tur!

(Tēvs, galvu saņēmis rokās, iziet pa durvīm. Māte grib runāt, bet nevar. Paņem it kā nesamaņā segu un palagu no gultas un iet lēnām uz durvīm. Ciršana turpinās.)

19. Kā tu vērtē Edvarta rīcību?

Ceturtais cēliens

1.skats

Māte kļuvusi gandrīz akla. Tēvs gaida tiesas lēmumu par māju atgūšanu.

2.skats

Noliņš dodas prom pasaulē, Līze dzīvo pie Kaukēna, bet tēvs ar māti – pirtiņā.

3.skats

Guste un Noliņš šķiras.

4.skats

Tēvs nespēj pārdzīvot, ka Noliņš dodas prom.

5.skats

Kaukēns vēlas pārliecināt tēvu, lai salīgst ar Edvartu mieru un netiesājas.

6.skats

Tēvs nespēj pārdzīvot par nocirstajiem ošiem. Viņš vēlas, lai Edvarts lūdz viņam piedošanu, atvainojas, jo pretējā gadījumā viņš tiesāsies.

7.skats

Edžiņš smejas par Indrānu māti.

8.skats

Edžiņš atvadās no Noliņa.

9.skats

Līze pasaka Ievai, cik viņa ir nejauka un ļauna. Nosoda par viņas izrīkošanos, ka tēvam un mātei jādzīvo pirtiņā.

10.skats

Kaukēns mēģina pārliecināt, lai Edvarts salīgst ar tēvu mieru. Edvarts tam nepiekrīt, jo baidās, ka Edžiņš paliks bez mantojuma. Ieva cenšas vēl vairāk sanaidot Edvartu ar vecākiem.

11.skats

Māte lūdz Edvartu salīgt mieru ar tēvu. Edvarts atsakās.

12.skats

Tēvs pārdzīvo, ka Edvarts tā izmainījies.

Piektais cēliens

1.skats

Tēvs sarunājas ar Zelmiņu par to, cik viņa ir labestīga, ka to iemācījusies Īndrānos".

2.skats

Guste atnes tēvam ēdienu. Pastāsta Indrānu tēvam, ka viņi tiesu zaudējuši, ka "Indrānu" māja paliek Edvartam.

3.skats

No tiesas pārrodas Indrānu māte. Viņa raud, stāsta, ka tiesa norādījusi, ka viņi traucē jaunajiem dzīvot un saimniekot.

Māte *(ārā)*. Paldies, puisīt, paldies, nu jau es viena pate ... brauc nu vien atpakaļ... un lai Kaukēns rītā tēvu apciemo ...

Kāda zēna balss. Nu tad ar labvakaru.

Māte. Ar labvakaru. *(Ienāk. Klausās brītiņu, panāk, ar spieķi taustīdama, drusku uz priekšu,klausās atkal. Čukstēdama.)* Vai tu guli?

Tēvs. Nē, māt.

Māte *(pieiet pie gultas, noliek spieķi, noņem lakatu un noliek to uz gultas kājgaļa. Atsēstas)*. Laikam jau nu gan stipri gaidīji mājā?

Tēvs. Gaidīju gan. *(Maza pauze.)*

Māte. Vai tad neprasīsi nemaz, kā mums izgāja?

Tēvs. Es jau zinu visu. Tev nav saticības, māt.

Māte. Nav saticības ... *(Piepeši visā galvā ieraudādamās.)* Mēs esam nekrietni vecāki, tēv! Mēs bērniem neļaujam dzīvot! Tiesa mani pamācīja, kā jādzīvo!

Tēvs *(satriekts)*. Klusu, klusu ... taupi savas acis.

Māte. Ak, es ar viņām tikpat nekā vairs neredzu!

Tēvs *(uzslienas ar pēdējiem spēkiem sēdu)*. Tu neredzi?

Māte. Migla vien ... viss ietīts kā tumšā miglā.

Tēvs. To postu, to postu ... *(Grib no gultas kāpt laukā.)*

Māte *(nesaprazdama)*. Ko tu dari, tēv?...

Tēvs. Palīdzi man ... es vairs gultā nevaru ... man jāstaigā ... jāpastaigājas ...

Māte. Paliec nu gultā ...

Tēvs. Jāpataisa zemē cisas ...

Māte. Paliec nu gultā, paliec nu turpat.

Tēvs. Nē, nē ... zemē cisas ... *(Ir izkāpis no gultas un turas pie skapīša. Uz viņa sabrukdams, caur nevaldāmām asarām.)* Māt, tu esi akla!

Māte *(glauda viņu mierinādama)*. Nesaki nu nekā, nesaki nu nekā!

Tēvs (*dobji*). Tu esi akla ... (*Saņemdamies.*) Un mēs tomēr dzīvosim! *(Uzslienas stāvu.)* Pagaidi tikai ... *(Grīļojas, ķer pēc skapīša malas, sagrābj tikai priekšautu un noraun to ar visu sveci zemē.)* Māt! *(Nokrīt gar zemi.)*

Svece nodziest. Melna tumsa.

Māte. Tu pakriti? Paga, es tūliņ ... es tūliņ ... *(Grābstās pa tumsu apkārt.)* Kur tu esi? Tēv ... kur esi? ... *(Klusums.)* Vai Dieviņ ... palīgā ... Edvart! Palīgā ... Edvart! Zelmiņ!... Zelmiņ!...

20. Kā, tavuprāt, māte jutās tiesā? Kā jutās māte, stāstot tiesas lēmumu tēvam?

21. Kā jutās tēvs, uzzinot tiesas lēmumu?

22. Ja tu būtu tiesnesis, kāds būtu tavs lēmums? Mini trīs argumentus!

Lēmums:

Argumenti:

1. _____

2. _____

3. _____

23. Kā tu raksturotu levu?

24. Kāpēc lugu "Indrāni" iestudē arī mūsdienās?

25. Mini trīs argumentus, kādā ziņā luga ir aktuāla mūsdienās!

1. _____

2. _____

3. _____

26. Ar kuru lugas varoni tu vēlētos aprunāties? Kāpēc? Kādus jautājumus tu viņam uzdotu?

Latviešu valodas
aģentūra

Rīga, Lāčplēša iela 35-5, LV-1011
www.valoda.lv

Platforma diasporas skolotājiem un vecākiem “Izglītība diasporā”
https://maciunmacies.valoda.lv/izglitiba-diaspora

Mācību un metodiskie materiāli diasporai
https://maciunmacies.valoda.lv/maci/diasporai-un-imigrantiem

Latviešu valodas aģentūras jaunumi diasporai
https://www.facebook.com/LVAdiaspora

Latviešu valodas aģentūra
www.valoda.lv